

В. Б. Євтух, Г. О. Кісла, Л. В. Савенкова

**ІММІГРАНТИ У КОНТЕКСТІ
ЕТНОНАЦІОНАЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ**

**Київ
2020**

УДК 314.151.3-054.72:316.4.06(477)

€ 27

*Рекомендовано Вченою Радою
факультету соціально-економічної освіти
Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова
(протокол № 4 від 11 грудня 2019 р.)*

ЦЕНТР ЕВОЛЮЦІЇ НАУКОВО-ОСВІТНІХ ТА СОЦІАЛЬНИХ ПРОГРАМ

Рецензенти: *Рудіте Андерсоне*, доктор педагогічних наук
Латвійського університету;
Чернова Катерина Олексіївна, доктор соціологічних наук,
професор НПУ імені М. П. Драгоманова.

Євтух В. Б., Кісла Г. О., Савенкова Л. В.

€ 27 Іммігранти у контексті етнонаціональних процесів : монографія
/ В. Б. Євтух, Г. О. Кісла, Л. В. Савенкова. – Київ, 2020. – 190 с.

ISBN

Автори здійснюють спробу визначити роль іммігрантів у суспільних процесах у сучасній Україні. Йдеться про динаміку іммігрантського феномена у контексті її етнонаціонального розвитку, зокрема про його вплив на зміни в етнічній структурі населення країни у перспективі. З цього погляду значна увага приділяється передусім соціальним та етнокультурним характеристикам іммігрантів. Особливий акцент робиться на соціальних комунікаціях різних компонентів етнонаціональної структури українського суспільства як важливому індикаторові можливостей соціального згуртування суспільства та на чинникові освіти як мобілізаторові інтеграції іммігрантів.

Висновки, запропоновані у книзі, великою мірою базуються на даних соціологічних досліджень, переважно авторських.

The authors are undertaking an attempt to define the role of immigrants in social processes in contemporary Ukraine. The dynamics of immigrant phenomenon in the context of ethno-national development of the country is discussed. Its influence upon changes of ethnic structure of Ukraine's population in perspective is analyzed too. From this point of view special attention is draw to social and ethno-cultural markers of immigrants. The accent is made on social communications of different components of ethno-national structure of Ukrainian society which are important indexes of possibilities of cohesion in poliethnic society and on the education as a mobilizer of integration of immigrants.

The conclusions are based on original sociological investigations.

УДК 314.151.3-054.72:316.4.06(477)

ISBN

© Євтух В. Б., Кісла Г. О., Савенкова Л. В., 2020

© Центр еволюції науково-освітніх та
соціальних програм, 2020

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
------------	---

РОЗДІЛ I ЕТНІЧНІСТЬ ЯК СОЦІАЛЬНИЙ ФЕНОМЕН СУСПІЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Поліетнічність – ознака етнічної диверсифікації сучасного світу.....	7
Етнонаціональна структура українського суспільства	12

РОЗДІЛ II ІМІГРАНТСЬКИЙ КОМПОНЕНТ В ЕТНОНАЦІОНАЛЬНІЙ СТРУКТУРІ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

Іммігранти як об’єкт наукового дослідження	19
Соціально-демографічні характеристики іммігрантського компонента (“помітних меншин”)	21

РОЗДІЛ III ІМІГРАНТИ ЯК ВИКЛИК ДЛЯ ПРИЙМАЮЧОГО СУСПІЛЬСТВА (емпіричний аналіз української реальності)

Методологія дослідження феномену імміграції в сучасній соціології	31
Студентські візії міжетнічних відносин як імплікація іммігрантських проблем в Україні. Емпіричний аналіз...	43
Соціальний портрет іммігрантів в Україні. Результати анкетного опитування	54
Освітні проблеми іммігрантів в Україні. Аналіз фокус-групового дослідження	78
Проблеми інтеграції іммігрантів в українське суспільство. Експертне опитування	85
ДЖЕРЕЛА	91
ДОДАТКИ	95
Джерела та література.....	95
Центри дослідження міграції.....	118
Анкета: Міжетнічні відносини в Україні: студентський погляд.....	173

Анкета: Иммигранты в принимающем обществе: вызовы для образования	185
Фокус-группа. Зміст гайдів.....	190
Анкета: Експертне опитування	191

ВСТУП

Сьогодні етнічність є одним із найбільш очевидних чинників суспільного розвитку великої кількості країн, вона притаманна соціальній структурі, індивідуальній ідентичності, відіграє помітну роль у формуванні транснаціональних мереж, присутня у політичних конфліктах. Власне, нинішній світ можна уявляти як свого роду “конгломерат” різноманітних етнічностей. Про це, серед іншого, свідчить факт наявності у структурі населення багатьох країн носіїв різноманітних етнокультурницьких традицій і звичаїв, котрі формуються й розвиваються у численних етнічних спільнотах. Найбільш етнічно диверсифікованими є країни Африканського континенту – тут проживають представники приблизно 50 націй та народностей і три тисячі різних племен, котрі розмовляють тисячами мов [10, с. 100]; країни Америки також належать до країн з високим рівнем етнічної різноманітності – скажімо, у Канаді нараховується близько 200 етнічних груп [42]; строкатими в етнічному плані є країни Середнього Сходу; не дивлячись на наявність на території Європи численних етнічних спільнот у порівнянні з цими країнами європейські країни – не надто етнічно диверсифіковані, а Корея і Японія є найбільш гомогенними країнами світу [27]. Надзвичайно розмаїтими в етнічному плані є окремі регіони поліетнічних країн, де сформувалися етнічні ареали (наприклад, південь та захід Сполучених Штатів Америки, степові провінції Канади, південні регіони Німеччини), а останнім часом інтенсивно етнічно диверсифікується населення великих міст, зокрема європейських – Берліна, Амстердама, Відня, Парижа тощо, де вихідці з інших країн складають відчутний відсоток їхнього населення. Ще у другій половині минулого століття дослідники констатували факт, що у світі практично не існує етнічно однорідних країн [41]. Аналіз фактів, подій, наукової літератури вказує на те, що етнічні спільноти на території тієї чи тієї держави з’являлися внаслідок існування аборигенного (туземного) населення, імміграції, завойовницьких війн та післявоєнного поділу територій [43]. У

XXI-ому віці етнічна диверсифікація посилюється великою, а, можливо визначальною, мірою завдяки міграційним процесам. Саме мігранти “живлять” етнічну різноманітність. Так, у 2019, за даними ООН, 3,5 відсотків усього населення світу (272 мільйони) склали міжнародні мігранти [40].

Геополітичні процеси останніх років в Україні та світі зумовлюють масові переміщення представників різноманітних етнічних груп. Україна стає країною, яка з часом приймає все більше і більше вихідців із різних країн світу. За різноманітними підрахунками, усі категорії зовнішніх мігрантів на 2017 рік склали понад 235 тисяч осіб [11, с. 368]. Мігранти до України прибувають з 40 країн світу: країн колишнього Радянського Союзу (майже 78 відсотків, 2010 р.), Азії, Африки, арабських країн (22 відсотки, 2010 р.). Основними донорами іммігрантів для України є країни Середньої Азії: Афганістан, Бангладеш, В'єтнам, Йорданія, Індія, Ірак, Іран, Китай, Курдистан, Нігерія, Пакистан, Палестина, Сирія, Туреччина, Шрі-Ланка. Основна їх кількість оселилася у м. Києві (понад 40 тис.), Харківській (понад 43 тис.) та Одеській (37 тис.) [11, с. 368]. У період 2014–2016 рр. помітно збільшується кількість мігрантів, які використовують Україну як транзитну країну у своїх намаганнях дістатися Західної Європи. Термін їх перебування у нашій країні постійно збільшується у зв'язку з ускладненням міграційної ситуації у Європі. В останні роки іммігрантський пул із арабських країн, країн Азії та Африки складається із легальних та нелегальних іммігрантів, пошукачів притулку та біженців.

Міграційна ситуація в Україні ускладнюється тим, що у результаті воєнних дій на Донбасі в Україні сформувався контингент внутрішніх мігрантів та біженців (понад півтора мільйона осіб).

Зовнішні й внутрішні переміщення значних контингентів населення спричиняють низку соціальних проблем у життєдіяльності українського суспільства, зокрема на ринку праці, у міжособистісних та групових відносинах носіїв різних культур і способів життя.

РОЗДІЛ I

ЕТНІЧНІСТЬ ЯК СОЦІАЛЬНИЙ ФЕНОМЕН СУСПІЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Поліетнічність – ознака етнічної диверсифікації сучасного світу

Процес акумуляції знань про поліетнічність, який розпочався із середини 1980-х років, особливо пришвидшився на рубежі ХХ-го – ХХІ-го століть. Щоби з'ясувати сутність цього багатогранного феномена і його роль у суспільному розвитку багатьох сучасних країн, ватро згадати, що він, дійсно, коріниться в етнічності, котра вбирає у себе чимало нюансів, пов'язаних з етнічним походженням людини, особливостями її взаємодії з довколишнім світом. Зокрема, етнічність є якісною характеристикою людини чи групи людей; вона є комплексним соціокультурним феноменом: вибудовуючись на основі культурницьких елементів (традиції, звичаї, одяг і прикраси тощо), її маркерами є елементи, які: а) тим чи тим чином пов'язують її з соціальним життям (мова, поведінкові зразки, участь в акціях на захист своїх прав); б) характеризують її як саме по собі соціальне явище, зокрема, коли йдеться про вплив етнічності на соціальну стратифікацію; в) етнічність є вагомим чинником накопичення соціального і культурного капіталу [22]; етнічність через властиві їй якісні характеристики представляє собою очевидний маркер ідентичності.

Сучасний науково-дослідницький дискурс, у центрі уваги якого перебуває феномен поліетнічності, розпочався трьома лекціями канадського історика професора Вільяма МакНейлла (William McNeill), які він у 1985 році прочитав у Торонтському університеті [36]. Нині цей дискурс охоплює широке поле проблем

й до нього залучаються дослідники різних країн. Активними учасниками цього дискурсу є кілька відомих дослідників із європейських та північноамериканських країн [7, с. 28].

У визначенні джерел поліетнічності у представників різних соціальних наук практично не спостерігається розбіжностей: вона постає у висліді існування аборигенного (корінного місцевого) населення, імміграції, завоювницьких акцій, післявоєнного розділу територій, розвитку торгівлі, міжетнічних шлюбів у межах однієї територіально-адміністративної одиниці [21; 37; 38].

Коли мова йде про просторове розміщення етнічності, то ми маємо справу з наявністю на території тієї чи тієї країни кількох етнічних спільнот, котрі опинилися тут як корінне населення, як іммігранти, або ж внаслідок територіального (після військових дій) поділу цілісних територій, завоювання територій іншими країнами, чи то сформувалися у результаті розвитку торгівлі з утворенням своєрідних анклавів етнічного бізнесу [43].

Розгляд поліетнічності із перспективи індивідуальних характеристик дає можливість проникнути ще й у якісну її сутність, оскільки поліетнічність реалізується у процесі взаємодії етнофорів, котрі дуже часто є носіями не однієї, а двох, а то і більше, етнічностей. У цьому випадку ми маємо справу з тими якісними характеристиками поліетнічності, які виникають у процесі взаємодії з представниками інших етнічних спільнот у силу обставин, що склалися, скажімо, змішаних шлюбів, місцегінації, розвитку міжнародних, зокрема торгівельних, контактів. Маркерами поліетнічності на індивідуальному рівні є: змішаний колір шкіри; форма обличчя, яка вбирає у себе риси, притаманні кільком расам чи етнічностям; володінням кількома мовами; культурні характеристики, властиві кільком етнічностям; поліваріантна етнічна самоідентифікація; поліорієнтована етнічна поведінка тощо. З точки зору цього виміру поліетнічності вона є виявом “здатності і готовності індивідуумів ідентифікувати себе з різними етнічностями і різними ідентичностями” [21, р. 34, 79].

Ведучи мову про джерела і поширення поліетнічності (особливо, коли виникає бажання прослідкувати їх історичну траєкторію), варто звертатися до досвіду, зокрема, північноамериканських країн. Американський фахівець Джон Тентон (John Tenton) підкреслив: “Канадський і американський

досвід дають приклад Північній Америці як потрібно звикати до того, щоб жити пліч-о-пліч з людьми різного етнічного походження. Європейці лише починають поглядати через Атлантику; однак ця ситуація стає предметом публічної політики стосовно етнічних меншин, прийде час, коли цим доведеться займатися практично” [39]. Тут увага акцентується на імміграції, котра для Сполучених Штатів Америки і Канади кілька століть поспіль була джерелом поповнення їх населення та формування феномену поліетнічності, а, починаючи з 1960-х років, вона відіграє суттєву роль у суспільному розвитку і європейських країн.

У визначенні ролі феномена поліетнічності у тій чи тій країні важливо враховувати фактори, котрі визначають територіальну дистрибуцію поліетнічних ареалів, анклавів, і пов’язані з цим особливостями динаміки етнонаціональної структури на національному, регіональному та локальному рівнях. Із історії відомо, що ареали із змішаним за походженням населенням формувалися переважно у результаті поселення новоприбулих (зазвичай, зовнішніх мігрантів; рідше переміщення внутрішніх мігрантів). До речі, така тенденція утвердилася більшою мірою, починаючи з ХХ-го століття, коли вже практично не було вільних територій у країнах імміграції. До того часу, і в європейських, і у північноамериканських країнах іммігранти мали змогу поселятися відокремлено від інших етнічностей й утворювати свої етнічні анклави. Прикладами цього стали, скажімо, китайські квартали (“чайна-тауни”) у Нью Йорку та Сан Франціско, італійське село у Нью Йорку, ареали поселення вихідців із українських земель у Нью Йорку та Дітроїті (“українські дільниці”).

На сьогоднішній день ситуація змінюється, особливо у європейських країнах. У Сполучених Штатах, наприклад, межі згаданих етнічних анклавів залишаються помітними (очевидними), але самі вони все частіше стають поліетнічними, якщо не у результаті переселення сюди вихідців із інших етнічних спільнот з метою постійного проживання, то, принаймні, інтенсивного їх відвідування з туристичною метою та з метою придбання товарів щоденного вжитку, значною мірою етнічно маркованої продукції, участі у етнічних заходах, як от фестивалі, виставки народного мистецтва тощо. У європейських країнах ситуація з поселенням іммігрантів значно відрізняється від ситуації у

північноамериканських країнах, що, безумовно, відбивається і на характері поліетнічності: 1) тут, зазвичай, не фіксується значних ареалів автохтонного населення, яке своїми етнокультурними характеристиками відрізняється від основної більшості того ж таки автохтонного населення, як це має місце у тій же Канаді чи то США (йдеться про туземне, аборигенне населення); 2) у європейських країнах практично з інтенсифікацією переселення сюди вихідців із арабських, африканських (з середини 1960-х років), а пізніше із територій колишніх Югославії та Радянського Союзу, утворювалися поліетнічні квартали, оскільки новоприбулі селилися там, де вже проживали вихідці із інших країн. Прагнучи визначитися з впливом фактора поліетнічності, передусім з характером дистрибуції, на динаміку етнонаціональної структури населення на різних рівнях (національний, регіональний, локальний), варто зазначити, що на сучасному етапі найбільш помітно ця динаміка прослідковується у великих містах. Така ситуація зрозуміла, оскільки новітні переселенці спрямовуються туди, де можна знайти певне заняття, роботу й забезпечити себе, принаймні, на перших порах свого перебування у країні входу мінімальними засобами для налагодження життєдіяльності.

Ведучи мову про вплив поліетнічності на перебіг суспільного розвитку, варто брати до уваги чинники, котрі визначають характер міжетнічної взаємодії [5, с. 48-53]. У цьому контексті чи не найважливішим є усвідомлення стану сприйняття “інакшості” у суспільстві й оцінка ролі у впливові на його формування різноманітних факторів [24]. Такими є: рівень участі “інших” у формуванні складу населення у минулому й на сьогоднішньому етапові; державна, регіональна й місцева політика (позиція) щодо існуючих компонентів структури населення та тих, що нещодавно прибули і прибувають на проживання у країні; можливості соціальної і культурної мобільності етнічно диверсифікованих новоприбулих; якість довкілля для формування міжетнічної толерантності тощо.

Можна погодитися з поширеним твердженнями, що більш позитивним наставленням до сприйняття етнокультурної “інакшості” спостерігається у тих країнах, де представники різних країн і культур мають тривалу історію співжиття, а їх соціетальна інтеграція й участь у політико-громадському житті мають усталені

стійкі традиції, що дозволяє їм користуватися усіма правами громадян країни проживання [26]. Позитивне налаштування (зокрема і через політику) до громадян і негромадян іншоетнічного походження ми трактуємо як позитив для існування та перспектив розвитку поліетнічності. Однією з найважливіших дилем у ньому є віднайдення оптимального співвідношення практикування мультикультурницьких та інтеграціоністських концепцій у повсякденному житті поліетнічних суспільств. Згідно з Індексом для виміру ефективності політики багатокультурності щодо іммігрантів пропонується використовувати вісім показників, щодо національних меншин – шість, щодо туземного (аборигенного) населення – дев'ять. Це дає можливість вибудувати професійну матрицю реального стану функціонування мультикультуралізму та визначення чинників, котрі впливають на його роль у суспільному розвитку різних країн. Серед таких останнім часом великої ваги набирає функціонування етнічно маркованих соціальних мереж, під впливом чого формується нове середовище функціонування поліетнічності, що в свою чергу веде до переформатування соціального простору, котрий все більшою мірою стає транснаціональним [6].

Дослідники підкреслюють, що в сучасних умовах іммігранти, котрі, як наголошувалося вище, є основним джерелом поліетнічності, все частіше стають активними суб'єктами процесів як у країні поселення, так і у країні походження. Вони не розривають зв'язків зі своїми батьківщинами; більше того, вони постійно їх підтримують і урізноманітнюють форми контактів з країнами виходу. Таким чином вони творять транснаціональний соціальний простір, у якому формуються своєрідні ідентичності, що вбирають у себе риси як країни входу, так і країни виходу [35].

Аналіз найбільш суттєвих аспектів феномена поліетнічності та його ролі у суспільному розвитку багатьох країн сучасного світу дає підстави зробити кілька висновків: 1) на сьогоднішній день поліетнічність – це даність, яка склалася унаслідок історичного розвитку у великій кількості регіонів світу, передусім, пов'язаного з переміщенням вихідців із різних народів до певного (обраного) місця проживання поза межами своєї країни; 2) необхідність налагодження життєдіяльності на новому місці змушує новоприбулих взаємодіяти з собі подібними та локальним

(аборигенним, туземним) населенням і тими, хто оселився тут раніше; 3) взаємодія вимагає взаємної адаптації (“пристосування”) до норм поведінки і цінностей один одного, що веде до гібридизації етнічних ідентичностей; 4) за нових умов комунікацій трансформується зміст зв’язків з країною походження, котрі залишаються вагомим чинником збереження своєї етнічності в умовах іншоетнічного довкілля однак набирають відмінних від попередніх періодів форм (йдеться, зокрема, про формування транснаціональних спільнот); 5) сучасні комунікаційні технології, раціональні менеджерські дії владних структур, інтереси бізнесових кіл приймаючих суспільств, активності громадських рухів дозволяють спрямовувати міграційні процеси та міжетнічну взаємодію, конструюючи атмосферу поліетнічності таким чином, що на сьогоднішній день поліетнічність все більшою мірою перетворюється на соціокультурний конструкт, який, вочевидь, закликаний відігравати важливу роль в етнічно диверсифікованих суспільствах – соціальної згуртованості й цілісності етнополітичних організмів.

Етнонаціональна структура українського суспільства

Згідно з даними першого перепису населення незалежної України (2001 р.) та досліджень вітчизняних науковців, етнонаціональна структура українського суспільства відтворюється таким чином: український етнос (українська етнонація); етнічні спільноти – серед них – люди з невизначеним статусом (корінні народи/етнічні меншини) та національні меншини; представники різних етнічних груп. У цьому контексті варто відзначити наступні моменти (тут наводяться дані згадуваного перепису): український етнос є найчисленнішою етнічною спільнотою України (понад 37,5 млн); національні меншини: росіяни (понад 8,3 млн.), білоруси (понад 270 тис.); молдавани (понад 250 тисяч); болгары (понад 200 тис.); угорці (понад 150 тис.); румуни (більше 150 тис.); поляки (понад 140 тис.); євреї (понад 100 тис.); вірмени (близько 100 тис.); греки (понад 90 тис.), татари (понад 70 тис.); рома (близько 50 тис.);

азербайджанці (близько 45 тисяч), грузини (близько 35 тисяч); німці (понад 30 тис.); литовці (понад 7 тис.); словаки (більше 6 тис.); чехи (близько 6 тис.); естонці (більше 2,8 тис.); етнічні спільноти з невизначеним статусом: гагаузи (близько 30 тис.), караїми (близько 1200), кримські татари (понад 250 тис.), кримчаки (близько 400); іммігранти з азійських та арабських країн (нині понад 300 тисяч). Зазначимо, що у час після перепису відбулися кількісні зміни у різних компонентах етнонаціональної структури населення. Їх динаміку можна буде прослідкувати після нового перепису, який планується здійснити у найближчий час (попередньо, у 2019–2020 роках).

Всі ці спільноти можна розглядати як об'єкти, які, за словами Г. Лейбніца, мають свою конфігурацію у контексті географічної взаємодії, організовані у певному порядку. Їх конфігурація та порядок розташування визначаються їхнім числом та характеристиками розподілу на території України. Сучасні дані дають підстави розрізняти кілька груп регіонів у контексті розселення різних етнічних груп. Говорячи про структуру поселення українського населення та певною мірою її сучасну динаміку у регіональному вимірі, ми згадуємо кілька маркерів: 1) існування автохтонного та аллохтонного населення (їх нащадків). Перші – це ті, хто постійно проживає на території сучасної України, насправді слов'янські племена, які склали основу для формування українського, російського та білоруського народів. Друга група - це ті, хто у різні часи прибули на територію України (євреї, поляки, вірмени тощо) та ті, хто через зміни державних кордонів опинився на території сучасної України. Вони зазвичай живуть розсіяно; компактні селища етнічних спільнот формувалися лише у кількох регіонах: угорці на Закарпатті, румуни у Чернівецькій області, росіяни у східній частині країни і в Криму, кримські татари в Криму, гагаузи, болгари в Одеській області, поляки у Львові та Житомирській області.

Варто зауважити, коли мова йде про етнічну структуру, то ми маємо справу з феноменом поліетнічності (див. попередній параграф), оскільки такого типу структура формується на її основі.

Етнонаціональна структура населення України формувалася різними шляхами. Її основними джерелами було автохтонне населення (ті, хто споконвіку мешкав на цій території та їхні

нащадки, і виокремилися у самостійні народи із древніх слов'янських племен, котрі проживали на території Київської Русі (XI–XII століття) і аллохтонне населення (ті, хто у різні історичні періоди і з різних причин прибували і продовжують прибувати сюди).

Отже, компактні поселення росіян (руських) поширені в Харківській, Луганській, Сумській та Донецькій, а також на півдні у Миколаївській, Херсонській та Одеській областях. Більшість цих поселень виникла у період з XV по XVII століття на сході України і у XVII столітті на півдні та південному заході України. Пізніше кількість поселень збільшилася завдяки колонізації вищезгаданих регіонів. В епоху радянської влади (1917–1991 рр.) руске населення в Україні збільшилося втричі. Білоруси розселені передусім у прикордонних районах між Республікою Білорусь та Україною. Найдревніші білоруські поселення знаходяться у Рівненській області, на півночі України. Звідти в кінці XVIII століття білоруси переселялися на північний схід України (Слобожанщина) та південь (Новороссія). У першому випадку це було в основному сільське білоруське населення; проте на півдні виникли військові поселення, що пояснюється тогочасною потребою захищатися від турецько-татарських нападів. Міграція білоруського населення спостерігається також після другої світової війни: в основному білоруси оселялися у великих містах України, де відчувалася недостатність робочої сили на підприємствах важкої промисловості.

Поселення поляків в Україні мало місце передусім у східній Галичині та в областях на правому березі Дніпра. Перша хвиля польської колонізації почалася в XIV столітті з підкоренням Галицько-Волинського князівства. Інтенсивний потік переселення поляків продовжувався також з XVII до XIX століття, а також у першій половині XX століття. Після другої світової війни кількість поляків в Україні зменшилася в результаті процесу репатріації.

Болгари, які поряд з вище названими відносяться до найбільш чисельних етнічних меншин в Україні, оселялися в кінці XVIII століття в південних регіонах України – під час втечі від турецьких репресій у період російсько-турецьких воєн. Перші болгарські поселення виникли в південній Бессарабії, навколо Одеси, в Криму та передмісті Миколаєва. У шестидесяті роки

XIX століття болгари були вимушені під тиском румун переселитися з Бесарабії на Азовське море, що й досі є характерним для структури поселення в тих місцях. До областей із компактним поселенням болгар належать також етнічно змішані села в Кіровоградській області.

Ще за часів Київської Русі на території сучасної України знаходилися слов'яномовні євреї, так звані кенааніми. У XVI та XVII століттях з Польщі переселялися ашкеназі, які розмовляли мовою ідіш. Внаслідок другого та третього поділу Польщі у другій половині XVIII століття багато євреїв оселилися у Новоросії – так у ті часи називали територію на півдні сучасної України. Але найчисельніші єврейські поселення були сконцентровані в областях на правому березі Дніпра, так як російський уряд з 1796 року дозволив єврейську колонізацію тільки в цих регіонах. Переважна більшість євреїв мешкала в ті часи в малих та середніх містечках. Тільки в другій половині XIX століття євреї мали змогу поселятися на лівому березі України. Це призвело до поштовху кількісного зростання населення в південних містах України, найкращим прикладом чого стала Одеса.

Предки молдаван оселялися в V та VI століттях на території сьогоденної України. З X по XIII століття молдаван називали етнонімом волохи (валахи). Із виникненням молдавського князівства у 1359 році почалися масові імміграційні хвилі тамтешнього населення в Україну, щоб уникнути феодального гніту. Таким чином виникали компактні молдавські області оселення в прикордонних українських регіонах, і пізніше, в XVII та XIX століттях на півдні засновувалися молдавські селища, що було пов'язано з тамтешнім господарським розвитком.

Представники інших великих етнічних меншин, таких як угорці, румуни, греки і вірмени, з'являлися в Україні за різних умов. Наприклад, угорці у IX столітті селилися на території нинішньої Закарпатської області. В XI столітті угорські феодали витіснили слов'янське населення з території Закарпаття. Нова хвиля угорської колонізації цього регіону відбулася в той час, коли Угорщина була завойована Османською імперією і місцеве населення масово перебиралося до України. Вплив міжетнічних відносин, що були типовими для багатонаціональної Австро-Угорської монархії (сюди впродовж значного часу відносилось

також Закарпаття), залишив у цих регіонах, де чітко відчувався угорський менталітет і традиції, особливий відбиток.

Перші румунські села були засновані селянами з північно-західної Валахії і південної Трансильванії. Як і у вищезгаданому випадку, у Чернівецькій області, яка до 1940 року входила до складу Румунії, етнічні румунські общини відіграють важливу роль у сучасному політичному житті регіону.

У VI столітті до нашої ери на землях сучасної України поселялися також греки – елліни. Грецькі общини виникали навколо Азовського моря, в басейні Донцю та у Криму. Традиційні поселенські структури греків збереглися і нині.

До найдревніших меншин України належать також вірмени; внаслідок мусульманського завоювання вірмени у X та XI століттях перемішалися на територію сучасної України. Нині українські вірмени в основному мешкають на заході країни, у Києві та деяких східних і південних містах.

Основним генеруючим чинником етнонаціональної структури є, безумовно, етнос, у нашому випадку, український етнос. Нагадаємо, що етнос (від грецьк. *ethnos* - на народ) – це особливий вид спільності людей, яка утворилася історично й є особливою формою їхнього колективного існування. Ця спільнота формується й розвивається об'єктивним історичним шляхом, вона не залежить від волі окремих людей, які до неї входять, і здатна до стійкого багатовікового існування за рахунок самовідтворення. Основні якісні характеристики етносу – мова, специфічні елементи матеріальної та духовної культури (звичаї, обряди, норми поведінки), релігія, самосвідомість, менталітет. Основними формами існування етносу, ідентифікованими на сьогоднішній день, є плем'я, народність, нація. Головною умовою виникнення етносу є спільна територія та мова. Однак історії відомі непоодинокі випадки, коли етноси утворюються із різномовних груп населення (наприклад, у країнах Америки). Етнічна самосвідомість виступає одним з найважливіших атрибутів та головним маркером етносу; реальним виявом останньої є використання загальної самоназви (етноніму), наприклад, український, німецький, угорський, французький етнос. Варто підкреслити, що наявність етнічної самосвідомості у тієї чи іншої людини та її вияв через участь у діяльності етнічних організацій, у

підтриманні етнічної культури, традицій, звичаїв свідчать про можливість реалізації фундаментального права меншин, права співвіднесення себе з тією чи тією етнічністю. У формуванні, підтриманні та розвитку етнічної самосвідомості, як і в існуванні самого етносу, вирішальну роль відіграють діахронні (впродовж тривалого історичного періоду) інформаційні зв'язки, які забезпечують тяглість етнічної інформації. Ця особливість буття етносу відрізняє його від нації, для якої визначальними є синхронні, існуючі в одному й тому ж часовому просторі, зв'язки. Етноси можуть існувати компактно й дисперсно, зберігаючи безпосередньо чи опосередковано інформаційні зв'язки, у межах однієї держави і у кількох державах (український, єврейський, литовський етноси та багато інших).

Динаміка етнічної структури пов'язується з характеристиками змін, які під впливом різного роду факторів відбуваються в етнічному складі населення. Цими змінами є зростання чи зменшення кількості тих чи тих етнічних спільнот, зміни у характері їх розселення, особливості їх взаємодії з іншими спільнотами та з частинами своєї спільноти (свого етносу), що перебувають за межами території розміщення її материнської частини. У випадку динаміки етнічної структури, пов'язаної з кількісним складом етнічних спільнот, визначальну роль мають такі чинники: передусім внутрішні (усередині країни проживання) та зовнішні (виїзд за межі своєї етнічної батьківщини) міграції. Про це мова більш детально йтиме у наступному параграфі. Відчутні зміни в етнічному складі населення України відбулися у результаті етнічного ренесансу, який має місце після отримання нею незалежності і виявляється у поверненні до своєї етнічності й зростанні етнічної самосвідомості. Порівняння останнього радянського перепису (1989 р.) і першого у незалежній Україні (2001 р.) засвідчує збільшення громадян українського, кримськотатарського етнічного походження, зменшення кількості громадян руського етнічного походження. Це - певною мірою результат ренесансу етнічної самосвідомості, характерного зокрема і для тих громадян, які за часів Радянського Союзу із різних мотивів ідентифікували себе у переписах як "русськіє" (за тодішньою термінологією, росіян).

Зовнішні міграції та етнічний ренесанс спричинилися до перерозподілу ваги основних компонентів етнічної структури українського суспільства у напрямку збільшення питомої ваги українців (1989 р. – 72,7% і 2001 р. – 77,8%) і натомість зменшення такої руських (відповідно, 22,1% і 17,3%). У перше десятиліття незалежності зросла питома вага також кримських татар (у 5,3 рази, румун – на 12%, вірмен – у 1,8 рази, азербайджанців – на 22,2%, грузин – на 45,3%). Разом з тим питома вага багатьох етнічних спільнот у загальній кількості населення України зменшилася: білорусів з 0,9 до 0,6%, молдован з 0,6 до 0,5%, болгар з 0,5 до 0,4%, угорців з 0,4 до 0,3%, поляків з 0,4 до 0,3%, євреїв (досить відчутно) з 0,9 до 0,2%.

Світовий досвід переконує у тісній пов'язаності етнонаціональної структури з соціальними процесами у поліетнічному суспільстві. Знання про етнічну структуру поліетнічного суспільства, володіння методикою визначення перспектив її розвитку дозволяють формувати ефективну етнополітику держави й більш адекватно планувати її соціально-економічний розвиток з функціонуванням малого і середнього бізнесу, котрий практикують представники різних етнічностей і визначається як “етнічний бізнес” чи то “етнічне підприємництво.

РОЗДІЛ II

ІМІГРАНТСЬКИЙ КОМПОНЕНТ В ЕТНОНАЦІОНАЛЬНІЙ СТРУКТУРІ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

Іммігранти як об'єкт наукового дослідження

Сьогодні міграції перетворилися у важливий чинник соціально-економічного і політичного розвитку більшості країн світу, їх породжує й стимулює ціла низка обставин – міжетнічні конфлікти, воєнні дії, економічні проблеми. Прикладами внутрішніх міграцій, які змінюють етнічну структуру суспільства, є, скажімо, в Україні переселення із Криму до материкової частини нашої країни кримських татар, українців, громадян різного етнічного походження з Донбасу, де ведуться воєнні дії й частин його території, що сьогодні знаходяться під впливом сепаратистів. За різними джерелами, на жовтень 2019 року в Україні зареєстровано понад 1,4 мільйона переселенців, серед них етнічні українці, руськіє, представники інших етнічностей. Цей факт сприяє збільшенню частки українців, руських, кримських татар у таких містах, як Київ, Дніпро, Львів, Миколаїв, Одеса, Херсон та у відповідних областях. У центральних регіонах стає відчутнішою присутність вихідців з арабських та африканських країн, оскільки їх потоки переміщаються з східного вектора саме у ці частини України. Вектор зовнішніх міграцій з України традиційно охоплює європейські країни та країни Північної Америки, а останнім часом, щоправда, не так масово, як попередні, це і азійські країни. Зовнішні міграції позначаються на зменшенні в етнічному складі

населення осіб українського та руського етнічного походження, помітною мірою – євреїв та певною мірою громадян України, польського, румунського, угорського походження, котрі переселяються на свої етнічні батьківщини, особливо після того, як ці держави стали членами Європейського Союзу.

Що стосується “нових етнічностей”, які представлені сучасними іммігрантами з різних країн світу і на які ми у нашому дослідженні звертаємо особливу увагу, то вони у жодному регіоні України не становлять відчутну частку у складі населення, проте з часом їх вплив на етнонаціональну ситуацію може ставати стає все більш відчутним.

Для розуміння значення цього компоненту у контексті тенденцій етнічнонаціонального, соціального, культурного та політичного розвитку України важливо враховувати три аспекти: 1) зв'язок з суто кількісним та часовим виміром - короткочасне перебування носіїв цих етнічностей на території України, переважно, іммігрантів з азійських та африканських країн; 2) якісні параметри явища (іммігранти як соціальна спільнота) – культурні елементи, традиції, звичаї, здатність сприйняття “інакшості” та функціонування в умовах іншоетнічного середовища, особливості поведінкових моделей. Перший і другий аспекти визначають актуальність дослідження, насамперед, для українського контексту, всього комплексу проблем, пов'язаних з носіями “нових етнічностей” іммігрантського походження; 3) з пулу “нових етнічних груп” мають бути виключені іммігранти із територій колишнього Радянського Союзу. Мотивацією цього кроку є той факт, що в Україні існували традиційні спільноти з Азербайджану, Вірменії, Туркменістану, Узбекистану (міграція продовжується і сьогодні), і їх етнічний статус відрізняється від статусу нових іммігрантських спільнот, і, що найголовніше, вони мають багаторічний досвід взаємодії з представниками титульної етнічної спільноти (українців) та представниками інших громад, які стали стабільними складовими етнічної структури населення України.

Таким чином, історія перебування іммігрантів з азійських та арабських країн на території України недостатньо тривала, і сьогодні вони складають невелику частку її населення: трохи більше трьох десятків років - більш-менш інтенсивно вони почали іммігрувати до України після отримання нею державної

незалежності. Щоправда, певна частина громадян країн Азії та Африки тимчасово перебувала на території України і до 1991 року, вони навчалися у вищих навчальних закладах. Усі категорії іммігрантів, про які йдеться у нашому аналізові, за нашими оцінками, їх кількість сягає 300 тисяч (менше одного відсотка населення України).

Найбільш інтенсивними джерелами поповнення іммігрантського пулу населення України є такі країни: Афганістан, Бангладеш, В'єтнам, Йорданія, Індія, Ірак, Іран, Китай, Курдистан, Нігерія, Пакистан, Палестина, Сирія, Туреччина, Шрі-Ланка – загалом близько сорока країн. Якщо взяти до уваги тільки кількісні параметри азійської та арабської імміграції, то може створитися враження, що вона не є суттєвим чинником соціального розвитку України. Однак це значення де термінується не лише кількісними параметрами, але й іншими моментами, передусім інтенсифікацією світових міграційних процесів загалом та активним залученням України до них. Це означає, що у майбутньому іммігрантські спільноти можуть мати більш відчутний вплив на співвідношення різних компонентів населення, зокрема на зміну балансу етнічного складу населення на регіональному та, особливо, на місцевому рівні, а також на процеси їх соціальної та етнокультурної інтеграції в українське суспільство або, принаймні, адаптація до нових умов їх перебування та їх взаємодію з представниками традиційних етнічних спільнот України.

Соціально-демографічні характеристики іммігрантського компоненту ("помітних меншин")

У подальшому аналізі ми будемо використовувати термін "помітні меншини", оскільки, на наш погляд, це є актуальним і адекватним ситуації, яку ми обговорюємо. Це допоможе визначити об'єкт за своїми відмінними рисами від інших іммігрантів. Нагадаємо, що цей термін використовується давно в теорії, а також у практиці етнонаціонального розвитку Канади, зокрема в

переписах. Відповідно до Закону про забезпечення зайнятості 1995 року “помітними меншинами” є “особи, які не є корінними людьми, які не є кавказької раси, які не є білими” [32].

Серед меншин, згаданих у цьому Законі, і меншини, які класифікуються канадським урядом за такою категорією, майже всі меншини представлені в Україні, за винятком філіппінців, японців, корейців (останні два є зафіксованими в українських переписах, але вони не є новими етнічними групами (найновішими іммігрантами); це невеликі за чисельністю нащадки, які з'явилися в Україні в попередні історичні періоди. У цьому контексті зауважимо, що немає точних (адекватних) даних стосовно кількості представників “помітних меншин” на території України. На наш погляд, це пов'язано з наступними причинами: порівняно їх коротке існування на території України, не розробленістю методів їх визначення, різноманітність їх етнічного складу, диверсифікація мети їх перебування в Україні. Проте дані, накопичені українськими та зарубіжними дослідниками проблеми іммігрантів в українському соціальному та етнокультурному просторі відкривають можливості для обговорення тенденцій у динаміці імміграції до України “помітних меншин”. Джерелами таких даних є: Міністерство внутрішніх справ України, Державний комітет статистики України, Управління Омбудсмана України, Міжнародна організація міграції (МОМ), Верховний комісар Організації Об'єднаних Націй у справах біженців (УВКБ), громадські організації, котрі займаються питаннями проблеми прав людини (іммігрантів) в Україні.

Ще одне питання, яке слід згадати у контексті аналізу ситуації з “помітними меншинами”: міграція соціально-економічних (трудових) ресурсів є найбільш відчутною серед усіх видів міграцій. Масштабне внутрішнє та зовнішнє заміщення людських ресурсів було притаманне Україні протягом усіх історичних періодів. Наприклад, збільшення міграції населення України за січень-липень 2010 р. У порівнянні з цим періодом 2009 р. становило 0,3-0,4 на 1000. Іммігранти з країн СНД склали частину у січні-липні 2010 р. 77,8%, з інших країн – 22,2%. Серед іммігрантів, які прибули в Україну протягом перших років нинішнього століття, переважна більшість склали іммігранти з країн Азії та Африки. Загальний азіатський та африканський імміграційний пул складається з таких категорій: легальні іммігранти, нелегальні

іммігранти, шукачі притулку, біженці (китайці, індійці, пакистанці, в'єтнамці, бангладешці, афганці, турки, нігерійці, іммігранти з Йорданії, Шрі-Ланки, Сирії, Іраку тощо). Аналізуючи потоки іммігрантів в Україну, ми можемо сказати, що останнім часом зросла кількість китайців, турок, іранців та іммігрантів з Сирії. Слід зазначити, що сьогодні чітко окреслюється тенденція скорочення нелегальних іммігрантів. Але серед категорій, що стосуються режиму перетину української кордону (законне / нелегальне), кількість нелегальних іммігрантів з Азії та Африки в 2012 році зросла на 10% – це, передусім, прибульці з Афганістану, Еритреї, Сомалі.

Для розуміння значення нового компоненту у соціальному, культурно-освітньому розвитку країни важливо знати про характер його розміщення на території України, передусім у регіонах. За даними П. Казміркевича, “з початку 2007 року майже дві третини іноземців, які приїжджають в Україну, зосереджені в дев'яти регіонах, серед них п'ята частина розташована у чотирьох регіонах Чорноморського узбережжя, а саме: в Одеській області, Автономна Республіка Крим, Севастополь та Миколаївська область. Інші регіони зі значним припливом мігрантів – це столиця Київ та найбільші промислові міста Центру та Сходу (Донецька, Харківська та Дніпропетровська області)”. Така ситуація визначається кількома факторами: 1) зазначені регіони, за оцінкою українських економістів, є регіонами, які в сучасних соціально-економічних умовах розвиваються більш динамічно, ніж інші; 2) у цих регіонах існують соціальні мережі іммігрантів (іноді створюються етнічні підприємства), що дає надію на сподівання допомоги іммігрантів з тієї ж країни для більш-менш прийняттого врегулювання та забезпечення безпеки праці; 3) населення цих регіонів вже має певний досвід взаємодії з іммігрантами, у тому числі з азіатських та африканських країн, оскільки вони жили тут з радянських часів, коли вони навчалися в університетах країни.

Ці цифри в порівнянні з європейським контекстом можуть не здаватися вражаючими. Однак, якщо взяти до уваги такі, принаймні, два пункти (посилення в період етнополітичного відродження існуючих в Україні етнічних спільнот; збільшення нетрадиційних для українців іммігрантів, відмінних від української етнічної традиції), то стане зрозумілим, що міграція викликає

етнополітичні проблеми, передусім у регіонах, як з точки зору змін на місцевому ринку праці (малий та середній бізнес), так і у міжетнічній взаємодії.

Зміст цієї динаміки чітко виявляється при розгляді наступних двох факторів: характеру переселення тих, хто приїжджає до України, та соціально-професійної й освітньої ситуації у їхньому середовищі. Прикладами є конкретні категорії мігрантів - біженці, нелегальні іммігранти, примусові іммігранти. Зауважте, що вони прибувають з більш ніж сорока країн Азії, Африки та Європи. Найбільша кількість біженців поселилися в Києві, де є провідні українські університети і де раніше вивчалася значна частина нинішніх біженців. Крім того, в столиці легше знаходити житло, отримати роботу, тут є більш широкий доступ до культурних та соціальних благ. Значна частина біженців мешкає у Львові, Києві, Харківській області, близько 6% у кожному.

Аналіз міграційних потоків в Україні показав деякі тенденції їх зв'язку з динамікою регіональних етнополітичних контекстів: а) розподіл потоків мігрантів відбувалося відповідно до рівня соціально-економічного розвитку регіонів; б) у регіонах формувалися чи зміцнювалися етнічні ознаки, які до того не були типовими для України; в) не спостерігається (принаймні, немає конкретних даних, які б це підтвердили), бажання у іммігрантів інтенсивно взаємодіяти з представниками інших етнічних спільнот; г) таке ставлення новачків до взаємодії збільшує фрагментацію регіональних ідентичностей; д) у своєму оточенні найбільш очевидною була остання тенденція (вона відрізнялася протягом тривалого часу у поліетнічних країнах європейського простору) – формування “підприємництва (консолідації та просування) власної етнічної ідентичності”.

Щоби оцінити феномен “помітних меншин” у суспільному житті Нашої країни, варто враховувати їх соціально-демографічні характеристики. Українські дослідники виділили три основні групи іммігрантів, які представляють “видимі меншини”: студенти, наймані працівники та бізнесмени. Характерною рисою всіх з них є те, що вони перебувають у їх переважній більшості на території тимчасово. Вони, зазвичай, пов'язують свою долю з тим, щоб повернутися на батьківщину або шукати шляхи проникнення в країни Західної Європи. До речі, ця тенденція є стійкою в

іммігрантському середовищі. Дослідження, проведене в 1990-х роках вченими Київського національного університету імені Тараса Шевченка на замовлення Міжнародної організації міграції (Женева), показало, що переважна більшість мігрантів, насамперед, з країн Азії та Африки, прагнула перебратися до західних країн, розглядаючи Україну як транзитну країну. За даними українських етносоціологів, категорія біженців (їхня частка в усьому пулі іммігрантів з країн, які є предметом нашого аналізу, досить вагома) характеризується таким чином: вік - 71% працездатних, 25% дітей до 16 років та близько 3% людей похилого віку; освіта - 40% осіб з вищою освітою, а 36% - з неповною вищою освітою; професійний склад - значний відсоток з них - інженери, вчителі, економісти, лікарі. Більше інформації про рівень освіти іммігрантів, представників “видимих меншин” можна отримати, аналізуючи соціологічне дослідження, проведене в рамках проекту “Почути голоси тих, хто не має права голосу: огляд етнічних груп (нетрадиційних) меншин в Україні з метою вивчення їх потреб”. Вони, до речі, підтверджують попередні висновки про високий рівень освіти серед членів “видимих меншин”: у Києві - 42%, у Харкові - 57%, в Одесі - 54%. Вчені відзначають, що рівень освіти біженців є відносно високим. Так, наприклад, серед іноземців, які подали заявку на отримання статусу біженця в Києві, середня та неповна вища освіта становила 36%, вища освіта - 40%. Серед чоловіків люди з вищою освітою становили понад 50%, 1,6% поданих заяв були заявками від людей, які мають вчений ступінь. Дійсно високий рівень освіти відповідав їх професійній підготовці. Серед них 13,6% інженерів, 9,2% вчителів, 6,9% економістів, 6,9% лікарів. Однак, хоча значна частина біженців є високоосвіченими, їхня зайнятість в основному тим чи тим чином пов’язана з торгівлею на ринках, що підтверджує тенденцію концентрації іммігрантів у середньому та малому бізнесі.

Для подальшого дослідження цієї проблеми ми пропонуємо скористатися технологією, розробленою професором Роджером Джоуелем (Центр порівняльних соціальних досліджень, Великобританія) та успішно застосованою українськими соціологами, які беруть участь у міжнародному порівняльному проекті “Європейські соціальні дослідження”. Для цього ми вибираємо чотири запитання анкети: 1) як ви вважаєте, те, що люди

з інших країн переїжджають жити до України, це в цілому добре чи погано впливає на економіку країни?; 2) як ви вважаєте, із припливом людей з інших країн Україна стає гіршим або кращим місцем для життя?; 3) як ви вважаєте, приплив людей з інших країн руйнує чи збагачує культурне життя України?; 4) якою мірою, на Вашу думку, слід дозволяти переїжджати до Вашої країни людям, які за національністю або расовою приналежністю відрізняються від більшості населення країни? Відповіді респондентів дають можливість зрозуміти: а) соціально-економічні фактори сприйняття іншого соціокультурного середовища (перше і друге питання); б) роль соціокультурних контекстів у формуванні сприйняття чужості (третє питання); в) значення етнічних та расових факторів, які формують ставлення до інших етнічностей (третє питання). У першому випадку ми маємо такі результати: (шкала 0-10, де 0 погано для економіки, 10 – корисно для економіки): перше питання, 2005 р. - 4,81; 2007 р. 4,42; 2009 р. - 4.43; 2011 р. - 4,43; друге питання, 2005 р. - 4.85; 2007 р. 4.23; 2009 р. - 4.14; 2011 р. - 4.27. Другий блок характеризується такими показниками: (0 - руйнує культурне життя, 10 - збагачує культурне життя): 2005 р. - 4,90; 2007 р. - 4,55; 2009 р. - 4,60; 2011 р. - 4.47.

Що стосується третього блоку, то ми мусимо подивитись на більш детальну градацію відповідей: 1) дозволити багатьом людям приїхати і жити тут (в%): 2005 р. - 51,8, 2007 р. - 51,7, 2009 р. - 41,7, 2011 р. - 46,3; 2) дозволити тільки деяким: 2005 р. - 25.3, 2007 р. - 21.4, 2009 р. - 26.5, 2011 р. - 28.0; 3) дозволити лише небагатьом: 2005 р. - 11,2, 2007 р. - 13,4, 2009 р. - 17,1, 2011 р. - 12,0; 4) не дозволяти ніхто: 2005 р. - 5.2, 2007 р. - 7.2, 2009 р. - 6.4, 2011 р. - 6.6; 5) не знаю: 2005 р. - 6.4, 2007 р. - 6.2, 2009 р. - 8.2, 2011 р. - 6.6. На підставі вищевказаних даних можна зробити висновок, що населення України переважною більшістю толерантно становиться до переселення в країну представників інших рас і народів.

Моніторинг стану та динаміки змін українського суспільства у різних сферах життя, який проводиться Інститутом соціології Національної академії наук України з 1992 року, дає можливість визначити платформу для діагностики проблем у взаємодії з представниками традиційних етнічних спільнот України та членів “видимих меншин”, що є важливим у визначенні різного роду проблем іммігрантів, з якими вони стикаються в українському

суспільстві, зокрема і у галузі освіти. Динаміка вимірювання ставлення жителів України до носіїв нових етнічних груп (“видимих меншин”), зокрема, арабів, афганців, китайців, чорношкірих, турків – вони входять до згаданого моніторингу – вимірюється на основі таких показників – вони згодні приймати їх як: 1) членів їх сімей; 2) близьких друзів; 3) сусіди); 4) колег по роботі; 5) громадян України; 6) відвідувачів України; 7) не дозволяти. Ми маємо таку картину (в%):

– для арабів – 1. з 0,4 (2004 р.) до 3,1 (1992 р.); 0,6 (2012); 2. від 1,0 (2012 р.) до 5,5 (1992 р.); 1,0 (2012 р.); 3. від 1,5 (2010 р.) до 5,1 (1992 р.); 1,9 (2012 р.); 4. від 1,5 (2012 р.) до 6,4 (1992 р.); 1,5 (2012 р.); 5. від 5,1 (2010 р.) до 10,4 (1992 р.); 5,8 (2012 р.); 6. від 42,6 (2002 р.) до 61,2 (2012 р.); 61,2 (2012 р.); 7. з 16,0 (1992 р.) до 41,3 (2002 р.); 27,3 (2012 р.);

– для афганців – 1. з 0,4 (2004 р.) до 0,9 (2005 р.); 0,6 (2012 р.); 2. від 1,1 (2004 р.) до 1,7 (2002 р.); 1,2 (2012 р.); 3. від 1,5 (2006 р.) до 2,2 (2005 р.); 2,2 (2012 р.); 4. від 1,1 (2008 р.) до 1,9 (2005 р.); 1,6 (2012 р.); 5. з 5,6 (2008 р.) до 7,3 (2004 р.); 7,0 (2012 р.); 6. від 37,3 (2002 р.) до 54,9 (2012 р.); 54,9 (2012 р.); 7. з 31,2 (2012 р.) до 47,6 (2002 р.); 31,2 (2012 р.);

– для китайців – 1. від 0,4 (2004 р.) до 1,3 (2005 р.); 0,7 (2012 р.); 2. від 1,2 (2012 р.) до 2,4 (2002 р.); 1,2 (2012 р.); 3. з 1,8 (2008 р.) до 3,2 (2002 р.); 2,2 (2012 р.); 4. від 2,7 (2004 р.) до 4,1 (2002 р.); 3,7 (2012 р.); 5. з 7,1 (2008 р.) до 8,8 (2002 р.); 7,7 (2012 р.); 6. від 52,5 (2002 р.) до 65,0 (2006 р.); 64,8 (2012 р.); 7. з 19,1 (2006 р.) до 25,3 (2002 р.); 18,9 (2012 р.);

– для негрів – 1. від 0,5 (2008 р.) до 1,8 (1992 р.); 0,7 (2012 р.); 2. з 1,1 (2012 р.) до 5,4 (1992 р.); 1,1 (2012 р.); 3. 1,9 (2006 р.) до 5,0 (1992 р.); 1,9 (2012 р.); 4. від 1,8 (2008 р.) до 6,0 (1992 р.); 1,9 (2012 р.); 5. від 6,8 (2010 р.) до 10,0 (1992 р.); 7,3 (2012 р.); 6. від 47,9 (1992 р.) до 64,9 (2012 р.); 64,9 (2012 р.); 7. від 18,9 (1992 р.) до 29,2 (2002 р.); 21,1 (2012 р.);

– для турків – 1. від 0,5 (2004 р.) до 6,3 (1996 р.); 1,1 (2012 р.); 2. з 1,1 (2006 р.) до 7,1 (1994 р.); 1,4 (2012 р.); 3. від 3,3 (2006 р.) до 6,5 (1994 р.); 5,1 (2012 р.); 4. від 1,9 (2004 р.) до 3,7 (2005 р.); 2,8 (2012 р.); 5. від 6,7 (2010 р.) до 16,3 (1994 р.); 8,5 (2012 р.); 6. від 35,6 (1994 р.) до 65,4 (2010 р.); 64,8 (2012 р.); 7. від 8,6 (1994 р.) до 27,0 (2002 р.); 14,5 (2012 р.). [19, с. 467-473].

Для оцінки рівня толерантності населення України до перелічених представників “помітних меншин” можна скористатися масштабом національних дистанційних індексів (від 1 до 7 балів). Ми пропонуємо розглядати індикатори за період з 2002 по 2012 рік, оскільки саме в ці роки всі вищезгадані групи іммігрантів інтенсивно прибували до України. Тому відповідно до 2002, 2004, 2005, 2006, 2008, 2010, 2012 років ця відстань коливалася від: для арабів – 6.1, 6.1, 6.0, 6.1, 6.1, 6.0, 6.1; для афганців – 6.2, 6.2, 6.1, 6.1, 6.1, 6.1, 6.1; для китайців - 5,9, 5,9, 5,8, 5,9, 5,9, 5,9, 5,9; для темношкірих – 6,0, 5,9, 5,9, 5,9, 6,0, 5,9, 6,0; для турків – 5,9, 5,9, 5,7, 5,8, 5,8, 5,7, 5,7.

Аналіз статистичних даних, соціально-демографічний статус, їх сприйняття населенням України, процес їх адаптації до нових умов життєдіяльності дозволяє виділити кілька груп проблем: 1) соціальні проблеми; 2) проблеми етнокультурної адаптації; 3) проблеми психологічно-поведінкового характеру; 4) проблеми, що виникають в процесі взаємодії іммігрантів з місцевим населенням. Соціальні проблеми пов’язані, передусім, із соціально-економічним станом розвитку регіонів та населених пунктів, де перебувають прибульці, та складу іммігрантів: активність ринку праці; можливості працевлаштування, можливість створення та підтримки етнічного бізнесу; можливості передати отримані професійні та загальні знання в практичну діяльність; соціально-демографічні характеристики іммігрантського населення; можливості доступу до якісної освіти. Дослідження українських науковців показують: реалізувати потенціал для іммігрантів надзвичайно складно, і в результаті ці можливості реалізуються у надто вузькому коридорі, який формується в більшій мірі у приватному секторі (наприклад, тут з 85 до 98% тих, хто шукає роботу. Такий коридор, як правило, є ринками у великих містах - Києві, Одесі, Харкові. Іммігранти в основному є продавцями, навантажувачами, рідко мають свої власний малий бізнес. Етнічна структура зайнятих на ринках є такою: а) передусім, одного й того самого етнічного походження; б) змішаного етнічного та іммігрантського походження; в) змішаного етнічного (іммігрантського та місцевого) походження.

Цікаво, що типовим показником у контексті зайнятості є невідповідність між характером зайнятості та рівнем професійної

підготовки (згідно з опитуванням 74% респондентів-іммігрантів у Києві професія не відповідає спеціальності, в якій вони працювали, у Харкові - 49% , в Одесі - 58%).

Проблеми етнокультурної адаптації визначаються різними факторами, але, передусім, тими, які визначають можливості сприйняття та розуміння культури (культурних елементів) іншого, що дає підстави для позитивної взаємодії з носіями різноманітних етнічностей. Зазначимо, що аксіома полягає в тому, що культури формуються під впливом декількох факторів, важлива роль серед яких, зокрема, відіграє соціальні та освітні чинники. Розбіжності, які зараз обговорюються, реєструються за методом спостереження учасників шляхом порівняння місцевого та іммігрантського населення. Вони становлять одну з проблемних ситуацій як для представників “видимих меншин”, так і для місцевого населення. Її рішення залежить від кількох обставин, в тому числі, як довго (або короткочасних) іммігрантів планують перебувати в Україні, і про їх зацікавленість “оволодіти” мовою, культурою, традиціями, звичаями, характерними для українського суспільства. На перше запитання відповідь частково дається даними вищезгаданого опитування: 27% мігрантів, які оселилися в Києві, залишилися б назавжди; таких в Харкові було 51%, в Одесі - 31%, але не пояснює їх відповідь, відповідно, 70, 46 та 68%. Що стосується другого питання, то деякі параметри можуть бути визначені опосередковано, аналізуючи опитування відповідей на такі питання: наприклад, серед відповідей на запитання “Які іноземні мови ви хочете знати чи навчаєтесь?”. Перевага, зазвичай, надається англійській, німецькій, французькій. На нашу думку, заява респондентів про їхнє бажання навчати дітей української мови є досить декларативною, оскільки, використовуючи метод спостереження учасників, принаймні в Києві, ви можете зробити висновок, що такі випадки не дуже часто.

Проблеми психологічного та поведінкового характеру кореняться в менталітеті іммігрантів, зокрема, у можливостях сприйняття “інше”. Ці можливості визначаються традиціями життєдіяльності етнічних груп (етнічних спільнот), з яких виникла іммігранти, і поведінкові закономірності, встановлені в цих громадах.

Проблеми, які виникають у процесі взаємодії іммігрантів з місцевим населенням, можна розділити на два типи: 1) ті, які

пов'язані з взаємодією з тими, хто живе поруч, і є продуктом повсякденного спілкування один з одним; 2) ті, що стосуються стосунків іммігрантів з владою.

Грунтуючись на аналізі ситуації іммігрантів, передусім членів “видимих меншин”, стає зрозумілим, що проблеми нових іммігрантів та нових іммігрантів становлять особливу проблему в галузі етнонаціонального розвитку українського суспільства. Це поле задовольняє такі проблеми: недостатній рівень задоволення соціальними потребами іммігрантів з Азії та Африки, високий рівень безробіття, невідповідність між рівнем професійної підготовки та характером зайнятості, наявністю помітної етнокультурної та етнопсихологічної дистанції у відносинах з місцевим населенням, помітна соціальна та національна відстань між іммігрантами та місцевими мешканцями; поява напруженості, іноді ворожнечі та ксенофобії, відкриті етнічні конфлікти; обмежений доступ до освіти; злочини. Однак тенденція постійного зменшення загальної кількості населення України та збільшення припливу іммігрантів, проблеми, про які ми говорили, можуть розширюватися і поглиблюватися, що зміцнить існуючі та створює нові виклики для українського суспільства. Тому в цьому контексті важливо подумати про поглиблення дослідження цих проблем та розробку моделей безконфліктного розвитку етнічно різноманітного суспільства в нашій країні. Звичайно, перш за все, слід подумати над удосконаленням правової бази для врегулювання цих проблем. Подальші зусилля повинні бути спрямовані на якісну реалізацію вже існуючого законодавства відповідно до європейської та американської практики та на основі демократичних принципів та основних людських цінностей. Зокрема йдеться про такі акти: Декларація про державний суверенітет (1990 р.), Закон України “Про громадянство України” (1991 р.), Закон України “Про національні меншини в Україні” (1992 р.), Закон України “Про біженців” (1993 р.), Закон України “Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства” (1994 р.), Закон України “Про імміграцію” (2001 р.), Закон України “Про свободу пересування та вільний вибір проживання в Україні” (2003 рік) тощо.

РОЗДІЛ III

ІММІГРАНТИ ЯК ВИКЛИК ДЛЯ ПРИЙМАЮЧОГО СУСПІЛЬСТВА (ЕМПІРИЧНИЙ АНАЛІЗ УКРАЇНСЬКОЇ РЕАЛЬНОСТІ)

Методологія дослідження феномену імміграції в сучасній соціології

Геополітичні процеси останніх років в Україні та світі зумовлюють масові переміщення представників різноманітних етнічних груп. Україна стає країною, яка з часом приймає все більше і більше вихідців із різних країн світу. Основними донорами іммігрантів для України є країни Середньої Азії: Афганістан, Бангладеш, В'єтнам, Йорданія, Індія, Ірак, Іран, Китай, Курдистан, Нігерія, Пакистан, Палестина, Сирія, Туреччина, Шрі-Ланка. У період 2014–2018 рр. помітно збільшується кількість мігрантів, які використовують Україну як транзитну країну у своїх намаганнях дістатися Західної Європи. Термін їх перебування у нашій країні постійно збільшується у зв'язку з ускладненням міграційної ситуації у Європі. В останні роки іммігрантський пул із арабських країн, країн Азії та Африки складається із легальних та нелегальних іммігрантів, пошукачів притулку та біженців.

Міграційна ситуація в Україні ускладнюється ще й тим, що у результаті воєнних дій на Донбасі в Україні сформувався контингент внутрішніх мігрантів та біженців (понад мільйон осіб).

Імміграція – це процес який неможливо оцінити однозначно. З одного боку, імміграція може бути оцінена як позитивний феномен,

що допомагає вирішенню демографічних проблем приймаючої країни та робить значний внесок у розвиток її економічних та культурних процесів. З іншого боку, іммігранти часто сприймаються як “тягар” чи навіть загроза для приймаючої країни, збільшуючи соціальне навантаження та змагаючись з місцевими за робочі місця. Демократизація суспільного життя, поживлення міждержавних людських контактів виявилися фактором впливу на інтенсивний розвиток імміграційного руху в Україну. До проголошення незалежності і кардинальних суспільно-політичних змін 1990-х років, а саме: лібералізації режиму перетину кордонів, відкритості України до зовнішнього світу, ринкових реформ, започаткування процедури розгляду заяв шукачів притулку та надання статусу біженців імміграційний інтенсивний рух був би неможливим.

Зовнішні й внутрішні переміщення значних контингентів населення спричиняють низку соціальних проблем у життєдіяльності українського суспільства, зокрема на ринку праці, у міжособистісних та групових відносинах носіїв різних культур і способів життя. За таких умов можна визначати, що однією й з актуалізованих проблем є проблема, яка пов'язана з освітою названих контингентів населення. І потрібно відмітити, що ця проблема набирає надзвичайної ваги, оскільки адекватний рівень освіти й освіченості є ключовим до вирішення соціальних проблем мігрантів (скажімо, здобуття робочих місць) та вибудовування толерантних відносин в українському поліетнічному суспільстві. Проблеми освіти у такому контексті актуалізуються ще і чинником різноманітності етнічного бекграунду іммігрантів й традиціями у цій сфері, притаманними країнам їх походження. Новоприбулі частіше мігрують сім'ями, яким необхідно надати можливості, пропонуючи існуючі освітні програми чи розробляючи нові, адресовані для них. Це є великим викликом для освіти.

З урахуванням соціальної значущості імміграційних процесів соціологи приділяють їм особливу увагу. Перше соціологічне дослідження такої цілком нової для України групи іммігрантів, як біженці, було здійснено 1997 р. вченими Інституту соціології НАН України та Національного інституту українсько-російських відносин (С. Пирожков, А. Ручка, Л. Аза, О. Малиновська) [14, с. 18]. Воно присвячувалося вивченню соціально-економічного

становища осіб, які набували статусу біженця в Україні. Значний громадський та науковий резонанс мало дослідження 1998 р., виконане М. Шульгою, спрямоване на вивчення дотримання прав людини в Україні стосовно біженців та осіб, що шукають притулку. В ньому висвітлено непрості проблеми, з якими стикаються біженці в Україні. Цікаві результати було одержано у наступному дослідженні М. Шульги щодо міграційних, репатріаційних та інтеграційних намірів осіб без визначеного правового статусу. Результати досліджень знайшли свої відображення у масштабній монографії “Велике переселення народів: репатріанти, біженці, трудові мігранти”, яка є першою в українській науковій літературі спробою комплексного висвітлення міграційних проблем, з якими Україна зустрілася упродовж першого десятиліття незалежності [3].

З використанням соціологічних методів під егідою Центру технічної кооперації для Європи та Центральної Азії Міжнародної організації міграції (МОМ) як частину міжнародного дослідження в Україні було підготовлено наукову доповідь “Проблеми нелегальної міграції та транспортування мігрантів”, у якій поряд з аналізом відповідного законодавства та адміністративної практики на основі інтерв’ю з нелегальними мігрантами наводиться унікальна інформація щодо шляхів, методів, маршрутів нелегального транспортування мігрантів, вартості “послуг” переправників тощо [14, с. 18].

Безпосереднє відношення до проблем, яка є предметом наукового аналізу має наукова література, присвячена столиці і, зокрема, проблемам її соціально-економічного розвитку, етнопонаціонального складу населення, інших питань. Значний інтерес становлять дослідження проблем міжетнічних стосунків, міжетнічної толерантності населення як Києва, так і України уцілому. Передусім, це соціологічний моніторинг “Українське суспільство: від виборів до виборів” що його проводив Інститут соціології НАНУ у 1994, 1998 та 2002 роках [1]. Він дає як синхронний, так і діахронний зріз українського суспільства у багатьох аспектах його буття. У колективній монографії “Київ та кияни: соціологічні хроніки незалежності”, підготовленій також переважно співробітниками цього ж Інституту, окремий розділ присвячено саме висвітленню міжетнічних відносин у Києві [8, с. 352].

Частково ці проблеми порушено і у “Етнічному довіднику” за редакцією Володимира Євтуха [4, с. 141].

Проблемі імміграції і розробці методології дослідження імміграційних процесів присвячено працю І. Прибиткової “Корінні кияни і мігранти: моніторинг соціальних змін на межі ХХІ століття” [17]. Статтю Т. Вайдіної “Вікова структура мігрантів та ринок праці м. Києва: деякі аспекти взаємозв’язку” [2] також можна розглядати як важливу для розробки методології дослідження феномену імміграції. Сюди додамо статті О. Іванової “Мігранти у Києві: до столиці по краще життя?” та “Мігранти у Києві. Хто вони?” [12]. Книга “Непочуті голоси - проблеми імміграцій, прав і свобод людини в Україні” презентує методологію і емпіричну методику дослідження імміграційних проблем на підставі великого соціологічного загальнонаціонального дослідження [13].

Незважаючи на те, що українськими вченими вже створено певну наукову базу для дослідження проблем міграції та міжетнічних стосунків, система суспільних взаємовідносин між місцевим населенням та іммігрантами, які характеризується значною культурною дистанцією, досі предметно не вивчалася, особливо з урахуванням думки самих іммігрантів.

Київ і Україна з багатьох точок зору є лише одним із транзитних пунктів у значно ширшій системі європейської міграції, такою собі “цікавинкою” на полях солідного емпіричного та теоретичного дослідження, присвяченого міжнародній міграції. Історія про мігрантів у Києві не може видатися чимось незвичайним у світі, де сьогодні налічується понад 270 млн міжнародних мігрантів (десь п’ята частина яких є біженцями). Люди завжди кудись переселялися і в минулі часи, переселяються, і в наші дні. Якщо взяти лише п’ять минулих століть, то між шістнадцятим і дев’ятнадцятим століттями європейці почали заселяти решту світу; близько десяти мільйонів африканців було насильно перевезено як рабів до Америки впродовж ХVІІ, ХVІІІ і початку ХІХ століття; ще 48 млн покинули Європу і подалися до Америки, Австралії та Канади протягом 1800–1925 рр.; десятки мільйонів перетинали кордони, континенти й океани в минулому півстолітті.

Експерти більше не розглядають міграцію як якусь “окрему” подію, тим чи тим чином пов’язану з тією чи іншою “кризою”.

Швидше, міграція є частиною і невід’ємною складовою людського існування. Велике переселення минулих часів переоцінюються і нині витлумачується у світлі нового підходу, згідно з яким навіть масові міграції є більш чи менш нормальним явищем.

Попри це, ситуація з переселенцями у Києві заслуговує на окрему увагу, зокрема з огляду на болісну історію міста у двадцятому столітті, протягом якого Київ був ізольований від решти світу. За дуже нечисленними винятками, радянські громадяни не виїжджали за кордон, і тим більше не радянські громадяни не проживали у Києві. Відтак, зростання громади мігрантів у Києві впродовж 1990-х рр. дає рідкісну можливість дослідити спільноту великого міста в той час, коли з-за кордону до нього починає прибувати значна кількість нових мешканців.

В опублікованому 1998 р. ґрунтовному дослідженні аналітичної та описової літератури з питань міжнародної міграції “Світи у русі. До розуміння проблеми міжнародної міграції наприкінці тисячоліття” його автори Д. Массей, Д. Арандо, Г. Гюго, А. Коуачі, А. Пеллеґріно та Е. Тейлор [9].

Визначили сім теоретичних підходів до появи та розвитку міжнародної міграції. Кожен з цих підходів – які спираються відповідно на методи неокласичної макроекономіки, неокласичної мікроекономіки, нової економіки міграції, теорії сегментованого ринку праці, теорії світових систем, теорії соціального капіталу та теорії сукупних причинно-наслідкових моделей – не може самотужки, окремо від інших дати вартісну наукову інтерпретацію такого складного явища, як сучасні міграційні тенденції. Всі ці теорії, стверджують автори, залишають замало простору для масових преселень, які не є економічними за своєю природою. Крім того, аналітики здебільшого розглядають мігрантів як єдиний тип [9].

Розглянувши існуючі підходи до міграції стосовно п’яти активних на кінець ХХ століття міжнародних міграційних систем – Північна Америка, Західна Європа, Перська затока, Азіатсько-Тихоокеанський регіон, південноамериканський регіон, – Массей та його колеги роблять висновок, що теоретична думка про масові переселення “відмовляється від надміру матеріальних, механістичних моделей на користь більш динамічних підходів, які дозволяють рішенням на мікрорівні впливати на процеси на макрорівні, і навпаки” [9]. Таку тенденцію можна лише вітати,

оскільки дослідники, що працюють на різних рівнях аналізу, часто прагнуть пояснити поведінку тих самих мігрантів. По суті, різні теорії, які до сьогоднішнього дня застосовувалися у дослідженні міжнародної міграції, зовсім не обов'язково є взаємовиключними – просто вони аналізують різні зрізи явища (на рівні однієї людини, сім'ї, на національному та міжнародному рівні).

Згалані автори ідуть далі, пропонуючи більш комплексний підхід до проблем міграції, згідно з яким корені цього явища слід шукати у “соціальних, економічних та політичних перетвореннях, які супроводжують проникнення капіталістичних ринків в неринкові чи переднеринкові суспільства” [9]. Мігрантів породжують передусім спільноти, які переживають шкідливі зміни у процесі інтегрування в глобальній мережі, а не злиденні чи ізольовані регіони та країни. Родини користуються з міграції окремих своїх членів, вбачаючи в ній засіб для піднесення свого добробуту та забезпечення більш надійного економічного майбутнього. Відтак, покладаючись на соціальний капітал “сім'ї та друзів”, вони прагнуть налагодити зв'язки з більш стабільними і передбачуваними економічними системами.

Інший дослідник проблеми Ч. Тіллі розвиває цю думку, стверджуючи, що “здебільшого ефективними міграційними одиницями були (і є) не окремі особи чи сім'ї, а групи людей, об'єднані знайомством, подібністю та досвідом роботи” [18]. Міграція за допомогою соціальної мережі, робить висновок Тіллі, є ефективною завдяки тому, що спирається на налагоджені міжособистісні, які мінімізують та рівномірно розподіляють ризик. Ч. Тіллі показує, що найновіші історіографічні та соціологічні дослідження з питань міграції основну увагу приділяють саме ролі соціальних мереж, які своїм походженням сягають рідних країн мігрантів і є глибоко укоріненими в етнічних анклавів у країнах їх нового проживання.

Іммігранти у Києві являють собою цікавий випадок, що підтверджує деякі полемічні тези, виснуті як Массеєм, Арандо, Гюго, Коуачі, Пеллегріно та Тейлером, так і Тіллі. Прибуття іммігрантів до Києва зумовлене факторами, які виходять за межі міркувань, пов'язаних з надіями на кращі заробітки у вузькому сенсі. Значна частина київських мігрантів прибула в Україну, аби уникнути масових соціальних безладів в тих чи інших країнах (це

підтверджує тезу про те, що їх висуває нова економіка міграції), хоча багато хто має на меті вищі заробітки та економічні вигоди, властиві Європі (таким чином вписуючись у концепції неокласичної мікро- та макроекономіки). Київ став місцем поселення іммігрантів після того як на руїнах радянської автаркії постала незалежна Україна, яка почала інтегруватися у глобальні системи (що, відтак, вкладається у деякі положення, теорії сегментованого ринку праці та світових систем). Втім, міграції до Києва сприяли і соціальні контакти, налагоджені у попередні періоди (відповідно до теорії соціального капіталу). Нарешті, слід зазначити, що появу громад переселенців в українській столиці не можна пояснити, спираючись лише на якусь одну концепцію (що дає підстави для застосування методів, пропонованих теорією сукупних причинно-наслідкових моделей).

Полеміку щодо дослідження міжнародної міграції із застосуванням методик різних наукових дисциплін продовжили К. Бреттелл та Д. Голліфілд в опублікованому 2000 р. збірнику “Migration theory: at the intersection of different disciplines” [23].

Бреттелл, Голліфілд та їхні колеги дають оцінку підходам та основним об’єктам дослідницької уваги, на яких зосереджуються різні дисципліни. Так, антропологи вивчають соціальний і культурний контекст поведінки мігрантів, демографи зосереджуються на динаміці змін населення. Економісти досліджують економічний вплив міграції, історики – досвід мігрантів, правознавці – міграційне законодавство та політику. Політологи аналізують наслідки міграційної політики, соціологи прагнуть визначити джерела соціального капіталу та соціальних мереж. Деякі дисципліни схильні до дослідження питань макрорівня, тоді як інші заглиблюються в аналіз мікрорівня. К. Бреттелл і Д. Голліфілд вважають, що потрібно виробити концепцію, сформулювати теоретичні засади, які інтегрували б різнопланові підходи та методики. Завдяки цьому їхня концептуалізація міграції набуває рис динамічного процесу, у якому дослідники менше уваги приділяють конкретним країнам походження та проживання мігрантів [23].

Цей новий підхід видається особливо доречним, коли йдеться про “нетрадиційних” іммігрантів у Києві. Традиційний аналіз ринку праці навряд чи може бути з успіхом застосований до дослідження

спільнот переселенців, для яких Київ, можливо, є лише проміжним пунктом на довшому шляху до Європи. Бреттелл, Голліфілд та їхні колеги заперечують розуміння міграції як незмінного руху з одного конкретного місця проживання до іншого. Академічна література зазвичай недооцінює той факт, що мігранти, як свідчить історія, досить часто сприймають своє поселення у будь-якій новій громаді просто як тимчасово зручне для них. Нерідко вони, живучи в новій країні, вважають її тимчасовим місцем свого перебування, навіть коли життя складається так, що це місце проживання стає для них постійним. Дослідження нових іммігрантів у Києві підтверджує правильність такого підходу до вивчення міграції, за якого присутність певного мігранта в будь-якому місті чи громаді розглядається просто як тимчасовий наслідок у значно ширшій системі міграції, що перебуває у стані безупинних змін та розвитку.

Такі нові напрями у вивченні та теоретичному аналізі міграції стали наслідком розширення предмета дослідження з американського досвіду до ширшої світової перспективи. Зокрема, в дослідженнях соціологів свого часу домінуючим напрямом став аналіз процесу асиміляції мігрантів з різних країн світу в американське життя. Протягом останньої чверті минулого століття соціологи у Сполучених Штатах та в усьому світі перенесли увагу з питань пристосування мігрантів до свого нового середовища на процес динамічної взаємодії між мігрантами і суспільством.

Для пошуку та аналізу сучасної наукової іноземної літератури за тематикою дослідження використовувалися бібліографічні повнотекстові та наукометричні бази даних, зокрема репозитарій Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, бази даних Web of Science, Scopus та фонди наукових університетських бібліотек.

Для більш плідного вивчення методології дослідження імміграційних процесів ми звернулися до наукових розробок, публікацій сучасних науковців Великобританії, Німеччини, Чехії, Польщі, Іспанії. У результаті були виявлені тенденції осмислення міграцій як впливового феномена сучасних суспільних процесів.

Так у роботі Джеффри Пассела “Демографія іммігрантської молоді: минуле, теперішнє і майбутнє” досліджуються демографічні тенденції та прогнози у молодіжному середовищі іммігрантів США, особлива увагу приділяється новим явищам

серед молоді іммігрантів. Він простежує зміни за останні сто років, аналізує прогнози населення до 2050 року та пропонує деякі зауваження щодо імовірного впливу іммігрантського аспекту на американське суспільство. Пасель надає дані про правовий статус молодих іммігрантів та їхніх сімей, про їх географічний розподіл та концентрацію в США. Автор підкреслює два суттєві демографічні зрушення. По-перше, іммігрантська молодь, визначена як діти віком до вісімнадцяти років, які є іноземцями або народилися в сім'ї іммігрантів. По-друге, хвиля імміграції, яка розпочалася з середини 1960-х років, зробила дітей найбільш вільною та етнічно різноманітною віковою групою у Сполучених Штатах. Ця зміна демографічної структури у молодіжному середовищі США, ймовірно, породжуватиме кілька проблем у найближчі десятиліття, зокрема пов'язаними з більш високими показниками бідності серед молоді, особливо серед іноземних дітей та дітей з незареєстрованих шлюбів [15].

Звертає на себе увагу дослідження англійських соціологів Єнтоні Хіс і Катрін Ротон “Друга генерація в Західній Європі: освіта, безробіття і професійний рух” [29]. У десяти країнах Західної Європи показаний стан освітнього та трудового ринку меншин другого покоління: меншини є особливо незахищеними в освіті, доступу до ринку праці та досягненні професійних навичок. Це найбільш очевидно виявляється на ранніх стадіях шкільної кар'єри. Вступ на ринок праці – це особлива проблема для більшості меншин, де суттєві етнічні обмеження стосовно зайнятості в усіх десяти країнах.

Англійські дослідники Марк Левел, Дженкс Крістофер у своїй праці “Контекстуальне пояснення відмінностей між чисельністю й освіченістю між корінними та іноземними дорослими у західних країнах” [34] пропонують пояснювати роль відмінностей освіти для іммігрантів. Відмінності середнього рівня освіти у країнах походження обумовлюють різницю у розмірі розриву між іммігрантами та місцевими. Чим більш захищеними є ринки праці в країнах, що приймають іммігрантів, тим менш успішними порівняно з місцевим населенням є мігранти, хоча вони мають відповідну кваліфікацію та рівень освіти. Для тих, хто мігрує до віку підлітків (1.5 покоління), доступ до системи освіти, яка відповідає особливим потреба іммігрантів, має вирішальне

значення. У поколінь 1 та 1.5 існують менші прогалини у сприйнятті навичок читання та грамотності в більш етнічно різноманітних суспільствах [14].

Для аналізу методології вивчення іммігрантів дуже важливою є інформація про те, як почувають себе діти іммігрантів у школі в інших країнах. З метою з'ясування ситуації ми звернулись до роботи Бланка Деустат і Джоан Кабре “Шкільна ксенофобія та інтернетнічні відносини серед учнів другого рівня в Іспанії”. Міграційні процеси у Південній Європі протягом останніх двох десятиліть призвели до суттєвих змін у етнічному складі в середній школі. Це викликано передусім тим чинником, що у школах стає все більше учнів з різними культурними і економічними маркерами, а, відповідно, і з потребами в галузі освіти. Ускладнюються відносини усередині цього культурно-різноманітного об'єднання учнів. Згадана робота проливає світло на джерела породження стереотипів і ксенофобії по відношенню до іммігрантів-учнів середніх шкіл в Іспанії, головним чином, серед однолітків, а також на те, як вчителі вирішують мультикультурні та динамічні проблеми у контексті появи можливих упереджень, стереотипів і расистських поглядів, які з'являються всередині класної кімнати [25].

Планування дослідження про проблеми інтеграції іммігрантів до освітнього простору приймаючої країни передбачає вивчення кореляції між статусом іммігрантів у суспільстві і досягненнями у освіті різних поколінь іммігрантів. Уявлення про роль соціальної стратифікації освіти у середовищі етнічних меншин Великобританії дає дослідження Лауренс Лессард-Філліпс, Лі Яоджун “Соціальна стратифікація освіти в етнічних меншинах серед різних поколінь у Великобританії”. Для виконання роботи був проведений великий обсяг досліджень щодо соціального розшарування освіти на загальному рівні та освітніх досягнень представників етнічних меншин у Великобританії. Перша встановила зростаючу плинність у навчально-виховному об'єднанні, не звертаючи великої уваги на етнічну приналежність, тоді як останнє показало активізацію прагнень другого покоління без дрібнозернистих аналізів. Цей документ доповнює цю літературу, вивчаючи взаємозв'язок між класом сім'ї, етносуспільним статусом та освітніми досягненнями для різних 1, 1,5, 2, 2,5, 3 і 4 поколінь у сучасному британському суспільстві [33].

З часу падіння “залізної завіси” і особливо після вступу до Європейського Союзу, Чеська Республіка стала країною з різко зростаючою кількістю іммігрантів, які все частіше заходять до країни з метою врегулювання довгострокових перспектив. Зміни, які відбулися у наступний період, породжують нові виклики чеському суспільству, зокрема і освіті, яка через забезпечення їм якісної освіти повинна формувати умови інтеграції у “main stream” (“основне русло”) суспільного розвитку країни. Досвід країн з тривалою історією міграції виявляє негативну кореляцію між рівнем концентрації учнів з іммігрантських сімей у школі та їхньою успішністю у навчанні. Це засвідчують Хасман Джирі та Ілона Костелеска у праці “Просторова концентрація учнів-іммігрантів у початковій та середній школі Чеської Республіки”, який відтворює ступінь концентрації учнів, що не є громадянами, у початкових та середніх школах Чеської Республіки [28].

Розробка методологічного підходу до вивчення ролі освіти вченими Беатріс Домбр’є і Нанзіата Лука “Квазі-експериментальні докази про вплив освіти на самоусвідомлене ставлення до іммігрантів” надає можливість використовувати дані Європейського соціального опитування та дослідження робочої сили за період з 2002 по 2012 роки для оцінки причинного впливу багаторічної освіти на думку європейських місцевих жителів щодо іммігрантів [30].

Наш аналіз проблем імміграції показує, що вищий рівень освіти призводить до більш позитивного ставлення до іммігрантів. Ми також досліджуємо механізми, оцінюючи як економічні, так і неекономічні чинники. Ми виявили, що більш високий рівень освіти виділяє осіб, які менш піддаються негативному впливові міграції, не в галузях / професіях, де частка мігрантів менша. Це говорить про те, що мігранти та малозабезпечені громадяни можуть бути додатковими робочими, а не заміниками на ринку праці. Крім того, освіта змінює цінності та пізнавальну оцінку ролі імміграції в країнах-організаторах прийому, що позитивно впливає на поінформоване ставлення до різноманітності та оцінку ролі імміграції у країнах перебування. Наші висновки свідчать про те, що освіта як інструмент політики може підвищити соціальну згуртованість у суспільствах, які знаходяться у сфері великих імміграційних потоків.

Публікація зведеної офіційної статистики у нашій країні про кількість постійно проживаючих іноземців, у тому числі вихідців із

країн Азії та Африки, за країнами їх походження поки що не налагоджена. Тому в більшості спеціальних досліджень, присвячених проблемам міжнародної міграції, кількісна характеристика масштабів імміграції до Києва з країн Азії та Африки має оцінний характер. Нерідко це стає темою полеміки, оскільки методика цих оцінок, зазвичай, не оприлюднюється, а тому їх вірогідність викликає сумніви. Відсутністю офіційних статистичних даних можна також пояснити далекі від реальності оцінки кількості нелегальних іммігрантів, що перебувають у Києві, які час від часу з'являються на сторінках загальноукраїнських та столичних ЗМІ.

Труднощі у визначенні кількості вихідців із країн Азії і Африки, які мешкають у столиці України, передусім пов'язані з різноманітністю їхніх правових статусів. У залежності від підстав для перебування у місті, їх обліком займаються різні відомства – міський та районний відділи паспортно-реєстраційної та імміграційної роботи Міністерства внутрішніх справ, Управління у справах національностей та міграції Київської міської державної адміністрації, Державний центр зайнятост міста Києва, Міністерства освіти і науки. Залежно від своїх функцій кожне відомство збирає власні статистичні дані, які, зазвичай, є неповними. Вони, на жаль, не зможуть дати вичерпної інформації про кількість та етнічну структуру нетрадиційних іммігрантів у Києві, проте, принаймні, визначають порядок цифр, якими можна з певною мірою вірогідності оперувати як оцінками.

Потрібно мати на увазі, що значна частина біженців та шукачів кращої долі з країн Азії і Африки, які прямували до країн Західної Європи, використовуючи об'єктивно існуючі на той час можливості не тільки легального, а й нелегального в'їзду, прибували в Україну з метою подальшої переправки до європейських країн. Це підтверджують статистичні дані про кількість нелегальних мігрантів, затриманих на кордоні України, які фіксують невпинне зростання кількості протягом 1990-х років. Найбільшою вона були у 1994 (11443 чол.) та у 1999 рр. (14646 чол.).

**Студентські візії міжетнічних відносин
як імплікація іммігрантських проблем в Україні.
Емпіричний аналіз**

Епоха глобального інформаційного розвитку й інформаційних, передусім, соціальних комунікацій актуалізує питання міжнаціональних відносин. Це стосується соціальної інтеракції як у просторі однієї країни, так і між людьми різних країн.

Глобальні зміни Соціального світу, які Зігмунд Бауман називав “плинна сучасність”, створюють нові уявлення про світ, про нове комунікативне суспільство, актуалізують переосмислення поглядів і когнітивних кордонів для розуміння будь-якого (особистого, суспільного) досвіду людей.

Трансформації глобального значення стали причиною інтенсивної просторової мобільності людей. Сучасна молодь, як частина світової спільноти є головним суб’єктом просторової мобільності. Це означає, що молодь більш інтенсивне інтегрована у спілкування з представниками різноманітних культур.

Соціологічні дослідження українських науковців (Володимир Паніотто) показують стабільну кореляцію між віком і освітою у міжетнічних відносинах. Вік і освіта виступають факторами солідаризації відносин між представниками різних етносів. В. Паніотто пропонує розглядати цей результат для міжукраїнської інтеракції. Ми вважаємо, що цю тенденцію можнат екстраполювати і на відносини з представниками інших етносів, але у статусі іммігрантів.

Для дослідження погляду студентів на Україну як країну з монокультурою, чи з культурною різноманітністю, ми поставили наступне питання:

Чи вважаєте Ви, що Україна є країною з поліетнічним складом населення?

	% до тих, хто відповів
так	68,9
ні	10,4
важко сказати	20,7

Відповіді студентів з домінуючим визнанням України як поліетнічної країни є підґрунтям для наступних висновків: визнання поліетнічності країни означає визнання культурної різноманітності українського суспільства. На підставі цього висновку можна прогнозувати: якщо іммігрантські рухи в Україну стануть більш інтенсивними, ніж зараз, вони не викличуть серед молоді радикального неприйняття. В умовах наявності імміграції як соціального явища в українському суспільстві міжетнічні і міжнаціональні відносини потребують особливої уваги тому, що вони мають прояви у всіх сферах життєдіяльності: економічній, соціальній, духовній. Для вимірювання рівня уваги студентів до міжетнічних відносин ми поставили питання:

Якою мірою Ви цікавитесь проблемами міжетнічних відносин в Україні?

	% до тих, хто відповів
дуже цікавлюсь	10.8
цікавлюсь певною мірою	58.6
зовсім не цікавлюсь	17.8
важко сказати	12.8

69,4% студентів відповіли, що вони “дуже цікавляться”, чи “цікавляться певною мірою” проблемами міжетнічних відносин в Україні. Такий високий відсоток може свідчати про актуальність серед молоді названої теми.

Близько до теми інтересу студентів до міжетнічних відносин ми вважаємо знаходиться тема оцінювання міжетнічних відносин:

Як Ви оцінюєте стан міжетнічних стосунків в Україні?

	% до тих, хто відповів
позитивно	9.6
в основному позитивно	40.6
в основному негативно	17.8
негативно	8.5
важко сказати	23.5

Вимірювання оцінки стану міжетнічних відносин в Україні показує нам іншу картину, ніж цікавість до міжетнічних відносин. Тільки половина опитуваних студентів – 50,2% позитивно оцінюють міжетнічні відносини в українському суспільстві і 23.5 мають труднощі з відповіддю. Приблизно стільки ж – 26.3% оцінюють “в основному негативно” і “негативно”. У якості доповнюючого аргументу про складність оцінювання міжетнічних відносин серед студентів ми звернемось до результатів дослідження Інституту демографії та соціальних досліджень ім. В. М. Птухи НАН України “Міграційна політика та етнічні проблеми. Міжетнічні відносини у студентському середовищі” [16].

“Характеризуючи міжнаціональні відносини в сучасних ВНЗ, слід зазначити, що більшість респондентів вважають, що міжетнічні відносини є врівноваженими (48%) та дружніми (28,4%). Лише 4,7% респондентів вважають, що міжетнічні відносини є напруженими. При цьому 18,9% респондентам було важко відповісти на поставлене запитання. Звертає на себе увагу те, що сьогодні майже кожен п’ятий студент вагається при відповіді на дане запитання або взагалі не може на нього відповісти”, зазначається у вказаному дослідженні [16].

Нагадаємо, що на міжетнічні відносини у суспільстві впливає багато факторів: історична пам’ять, особистий досвід спілкування, домінуючі стереотипи у спільноті. Також на відносини можуть впливати візуальні маркери діагностування приналежності до певної етнічної спільноти.

У цьому контексті ми задавали студентам таке питання:

За якими ознаками людину можна відносити до того чи іншого етносу (багатоальтернативне питання)

	% до тих, хто відповів
мова	70.1
етнічне походження	57.0
традиції	58.3
звичаї	38.6
кухня	9.0
побут	13.4

	% до тих, хто відповів
одяг	9.6
релігійна поведінка	28.4
інше _____	1.7

У відповідях студентів розподіл візуальних маркерів ідентифікації людини за належністю до певної етнічної групи має відчутний дисбаланс між інтернальними та екстернальними маркерами. Пріоритетними маркерами є інтернальні: традиції - 58.3%, етнічне походження - 57.0%, звичаї - 38.6%, релігійна поведінка - 28.4%

Оскільки іммігранти в Україні – це передусім люди з країн Близького Сходу, Азії та Африки, то для них пріоритетними маркерами ідентифікації є екстернальні маркери - мова – 70.0%, побут – 13.4%, одяг – 9.6 %, кухня – 9.0%.

Наступне питання в опитуванні було пов'язане з рівнем ознайомлення студентів з культурою й традиціями етнічних спільнот:

Скажіть, будь ласка, наскільки Ви добре знаєте культуру і традиції різних етнічних груп в Україні

	% до тих, хто відповів
зовсім не знаю	40.2
погано знаю	19.9
більш погано, ніж добре	17.2
більш добре, ніж погано	12.4
добре знаю	6.5
знаю дуже добре	3.8

Солідарні, дружні, толерантні відносини між представниками різних етнічних груп обумовлені різними факторами. Серед них не останнє місце займає фактор обізнаності про культуру і традиції тієї чи іншої етнічної групи. У нашому дослідженні ми отримали результат, якій складно коментувати: 77% респондентів відповіли, що вони “зовсім не знають, погано знають, більш погано, ніж добре” культуру і традиції різних етнічних груп в Україні.

Можливо причина у тому, що питання мають загальний не конкретний зміст. А можливо у тому, що для певного рівня обізнаності про культуру і традиції іншого етносу потрібен інтенсивний рівень інтеракції. У якому випадку іммігранти будуть активно спілкуватися з представниками приймаючого суспільства і презентувати, в першу чергу на буденному рівні свою культуру і традиції? Можливо у випадку активної інтеграції до ринку праці у приймаючому суспільстві. Ми висуваємо припущення, що активні соціальні комунікації, успішне адаптування до типової української буденності і, безумовно, знання культури інших етносів є фактор фасилітації міжетнічної інтеракції у розвинутому суспільстві.

Наш дослідницький досвід свідчить, що присутність іммігрантів у будб якому суспільстві оцінюється неоднозначно. У цьому зв'язку ми запитали у студентів:

Як Ви вважаєте, приплив людей з інших країн в цілому руйнує чи збагачує культурне життя в Україні?

	% до тих, хто відповів
культурне життя руйнується	17.0
певним чином руйнується, певним чином збагачується	43.0
культурне життя збагачується	19.0
важко відповісти	21.0

Питання про вплив на культурне життя приймаючого суспільства людей з інших країн було нами використано в експертному опитуванні про іммігрантів. Результати відповідей експертів і студентів співпадають. Домінує відповідь балансу впливу “певним чином руйнується, певним чином збагачується”. І майже рівною мірою розподіляються відповіді на питання “культурне життя руйнується” - 17%, “культурне життя збагачується” - 19%.

Міграційні процеси у світі не мають однозначного оцінювання як серед науковців так серед населення приймаючого суспільства. Для репрезентативного дослідження соціальної дистанції між представниками різних етнічних груп в соціології нами використовуватися методика Емори Богардуса. Певним чином ця

методика дозволяє аналізувати ставлення молоді до іммігрантів з тієї чи тієї країни:

По відношенню до кожної етнічної групи, наведеної нижче, виберіть один із варіантів, в якій якості Ви б допустили представників цієї етнічної групи: “Я згоден допустити представників цієї етнічної групи в якості...”

	Білоруси	Греки	Евреї	Крдагар	Америк	Німці	Поляки	Румуни	Росіяни	Вірмени	Цигани	Предст. африк. країн	Молдова	Чеченці	Китайці	Угорці	Предст. араб. країн
Членів моєї родини	15.9	5.9	6.2	4.5	10.8	7.7	10.0	3.9	13.8	5.8	1.5	2.6	3.9	1.5	1.7	4.1	2.3
Близьких друзів	20.9	15.2	12.5	14.7	21.5	19.7	22.4	13.0	11.2	14.6	5.5	9.9	10.8	6.9	10.4	10.9	7.2
Сусідів	24.9	18.9	14.5	18.5	13.4	15.1	20.1	19.7	10.5	14.5	6.6	10.2	14.5	6.4	9.0	15.4	7.9
Колег по роботі	10.4	13.1	9.4	7.8	17.0	19.3	13.7	10.4	5.7	7.8	4.1	7.5	7.8	4.5	13.6	13.0	7.7
Громадян України	8.4	7.4	10.2	24.1	6.4	6.5	8.6	8.1	5.2	7.8	7.2	6.4	8.8	5.4	6.1	9.9	5.4
Іноземних туристів	10.6	28.0	24.2	12.6	21.5	22.7	15.8	28.0	14.8	27.7	18.3	36.2	29.8	26.5	34.7	28.7	35.9
Взагалі б не допустили в Україну	2.3	2.1	10.6	6.8	3.4	2.9	2.8	5.6	29.6	7.7	37.0	13.7	10.4	31.5	12.2	4.8	18.3
Не визначились	6.5	9.4	12.4	10.8	5.9	6.2	6.6	11.2	9.2	14.2	19.7	13.6	14.0	17.4	12.3	13.2	15.2

Аналіз даних Таблиці дозволяє нам зробити наступні висновки. Найбільш позитивний маркер етнічної дистанції “Я згоден допустити представників цієї етнічної групи в якості членів моєї родини” розповсюджується на представників слов’янської групи: білорусів, росіян і поляків. Це не потребує спеціального наукового аналізу, крім підкреслення теми солідарності слов’янської спільноти. Білоруси – 15.9%, росіяни – 13.8%, поляки – 10.0%. Найбільш велика дистанція по цьому маркеру: цигани - 1.5%, чеченці – 1.5%, яку можна пояснювати існуючими стереотипами неприйняття циган. І цей тренд соціологи відслідковують в усіх європейських країнах.

Соціологи вважають, що етноси, які знаходяться у багатонаціональному середовищі добровільно або примусово змушені вступати у міжетнічні контакти, що, на думку зарубіжних дослідників, безпосередньо залежать від стану міжетнічних відносин. Наприклад, М. Аргайл, А. Фернем і Дж. Грем дотримуються твердження, що одним із значущих елементів етноінтеракційної ситуації є цілі та інтереси, мотиви і потреби, статус і ролі, когнітивні концепти, а також правила, норми і

стратегії поведінки її учасників, які представляють різні етнічні групи. Виявлення можливих протиріч між даними компонентами демонструє ступінь міжетнічної напруженості [20].

І дуже важливо, на нашу думку, при розробці стратегії міжетнічної злагоди у суспільстві необхідно завжди враховувати наступні обставини: наявність позитивного чи негативного досвіду соціальної взаємодії, відсутність досвіду особистого спілкування, наявність домінуючих у суспільстві негативних упереджень, відсутність інформації про різні етноси. Іншими словами, на зменшення соціальної дистанції до іммігрантів у певному суспільстві впливає активність спілкування і активність обміну досвідом.

Наступна позиція методики Е. Богардуса *“Я згоден допустити представників цієї етнічної групи в якості друзів”* дає таку картину:

Представники польської і американської національної спільноти в першу чергу серед інших вибираються у якості друзів. Поляки – 22.4%, американці – 21.0%, представники арабських країн – 7.2%.

Позиція *“Я згоден допустити представників цієї етнічної групи в якості сусідів”* виглядає наступним чином: білоруси – 24.9%, поляки 20.1%. Найменший відсоток тих, кого респонденти готові вибрати для сусідства, – чеченці – 6.4% і цигани – 6.6%.

Позиція *“Я згоден допустити представників цієї етнічної групи в якості колег по роботі”* показує, що студенти готові в першу чергу мати професійні комунікації з представниками німецької спільноти – 19.3% і американської – 17.0%. Такий результат є зрозумілий, тому що ці дві країни мають сталий образ країн, у яких присутній широкий ринок інтелектуальної праці і великі можливості для кар’єри, що є актуальним для студентів.

Найменш бажаними мати професійні комунікації з представниками циган – 4.1% і чеченців – 4.5%. І це – як продовження інерції несприйняття представників цих спільнот у позитивному сенсі.

Позиція *“Я згоден допустити представників цієї етнічної групи в якості громадян України”*. Відповіді на цю позицію мають особливість. Вона полягає у тому, що ця позиція має найменші відсотки у виборі студентів. Тобто студенти вважають статус

громадянина України дуже поважним, гідним, значущим соціальним капіталом, якій не слід надавати представникам інших спільнот. Виняток складають представники кримськотатарського етносу. Кількість студентів, які вважають, що можуть допустити кримських татар в український простір, у порівнянні є дуже високим – 24.1%. Цей результат можна коментувати наступним чином: українські студенти після драматичних подій 2014 року, анексії Криму, віддають пошану кримським татарам за їх патріотичну позицію і відданість Україні. І логічним є результат, що дуже малий відсоток тих, хто згоден надати статус громадянина України – росіянам – 2.0%.

Позиція *“Я згоден допустити представників цієї етнічної групи в якості іноземних туристів”*. Ця позиція в методиці Е. Богардуса є найбільш “соціально ненавантаженою”. Вибір цієї позиції не складає для респондента труднощі, тому що цей вибір певним чином не ставить його в ситуацію відповідальності. І тому ця позиція має найвищі відсотки відповідей по усіх спільнотах: найвищий – 36.2% - представники африканських країн, 35.9% – представники арабських країн, 34.7% - представники Китаю.

Позиція *“Взагалі б не допустив в Україну”*. Ця позиція в методиці Е. Богардуса є найбільш жорсткою. Вона означає категоричне неприйняття представників тієї чи іншої спільноти. Результати відповідей респондентів за цією позицією ілюструють надвисокий рівень дистанціювання від пропонованих представників етнічних спільнот. У нашому дослідженні до них студенти віднесли циган – 37%, чеченців – 31.5%, росіян – 29.6%. Кожен вибір має причину і підлягає поясненню. Цигани є спільнотою, яка у час постмодернізму негативно презентує “дивну ірраціональність життя” і тим самим викликає до себе негативне ставлення. Чеченці з багатьох причин “іміджуються” зі страхом. Росіяни після анексії Криму 2014 року перейшли з статусу представників єдиного слов’янського народу до представників країни агресора та загарбника.

Оскільки іммігрантська спільнота в Україні складається пердусім з представників арабських та африканських країн, то логічно зробити більш плідний аналіз по цих спільнотах. Таблицю результатів відповідей студентів ми побудували у форматі ієрархії вибору.

Виберіть один із варіантів, в якій якості Ви б допустили вихідців з африканських країн. Таблиця ієрархії вибору.

	% до тих, хто відповів
Іноземних туристів	36.2
Взагалі б не допустили в Україну	13.7
Сусідів	10.2
Близьких друзів	9.9
Колег по роботі	7.5
Громадян України	6.4
Членів моєї родини	2.6
Не визначились	13.5

Виберіть один з варіантів, в якій якості Ви б допустили вихідців з арабських країн. Таблиця ієрархії вибору

	% до тих, хто відповів
Іноземних туристів	35.8
Взагалі б не допустили в Україну	18.3
Сусідів	7.9
Колег по роботі	7.0
Близьких друзів	7.1
Громадян України	5.4
Членів моєї родини	2.3
Не визначились	15.2

Як ми бачимо, найбільш інтенсивний вибір до представників африканських країн студенти зробили по позиції *“Я згоден допустити представників цієї групи в якості іноземних туристів”* - 36.2%. Як ми писали – це вибір не має соціально напруженого сенсу. На другому місці за інтенсивністю вибору знаходиться позиція *“Взагалі б не допустив в Україну”* – 13.7%.

На самому верху ієрархії, як ми бачимо, знаходяться радикально жорстка позиція *“Взагалі б не допустив в Україну”* - 13.7% і позиція певно нейтральна: *я допускаю представників цієї групи в якості туристів: приїхали і виїхали*. Позиції, які розташувалися нижче в ієрархічній таблиці, певним чином мають

позитивний сенс, тому що показують ступінь прийняття іммігрантів у якості сусідів, близьких друзів, колег по роботі, громадян України, членів моєї родини. Аналіз цієї позитивної частини ієрархії має завдання прокоментувати різницю інтенсивності вибору студентами. Тобто коментування, чому вибір іммігранта у якості сусіда це більший відсоток, ніж вибір у якості близьких друзів. Інтенсивний вибір студентами останніх позицій в ієрархії логічний і зрозумілий. Моя країна і моя родина – це простір, який я можу визначити як персональний простір, куди інших, хто мені не подобаються з багатьох причин, не потрібно.

Порівняльний аналіз відповідей студентів про відношення до вихідців з африканських країн і вихідців з арабських країн дає підґрунтя для висновку про симетричний розподіл ставлення студентів. Рівною мірою у вертикальному розподілі студенти презентують ставлення як до африканців так і до представників арабських країн. Респонденти готові допускати їх у свою країну у якості 1. іноземних туристів, 2. сусідів, 3. близьких друзів, 4. колег по роботі, 5. громадян України, 6. членів моєї родини.

Я згоден допустити представників цієї етнічної групи в якості... (Таблиця ієрархії вибору)

	Вихідців з африканських країн	Вихідців з арабських країн
Іноземних туристів	36.2	35.9
Взагалі б не допустили в Україну	13.7	18.3
Сусідів	10.2	7.9
Блиьких друзів	9.9	7.7
Колег по роботі	7.5	7.2
Громадян України	6.4	5.4
Членів моєї родини	2.6	2.3
Не визначились	13.6	15.2

Для коментарів про причини відношення молоді до іноземців можна посилатися на висновки дослідження Інституту демографії та соціальних досліджень ім. В. М. Птухи НАН України “Міграційна політика та етнічні проблеми. Міжетнічні відносини у студентському середовищі”: “При формуванні ставлення до

іноземців для київської молоді важливими є норми поведінки іноземців”. Цей чинник вказали 82.2% респондентів, тобто частині молоді не подобається манера спілкування та поведінки іноземців, які на думку багатьох, є несумісними із способом життя українців. У зв’язку зі зростанням кількості терористичних актів у світі для значної частини сучасної молоді у формуванні ставлення до іноземців визначальним фактором є “тероризм” - 69.1%. Для 36.8% молоді визначальними факторами є те, що “іноземці є носіями хвороби”. Конкуренція на ринку праці є вагомим фактором для 26.4% студентів, майже стільки ж респондентів 24.1% виділили релігію. Решта чинників – зовнішня відмінність – 14.4% і те, яку інформацію доносять засоби масової інформації – 14.0%, називалися значно рідше” [16].

Найбільш змістовні питання у нашому дослідженні, які дозволяють якісно коментувати ситуацію ставлення до іммігрантів, були редаговані наступним чином *“Як Ви оцінюєте відносини між українцями та вихідцями з арабських країн”* і *“Як Ви оцінюєте відносини між українцями та вихідцями з африканських країн”*.

Аналіз відповідей на ці питання дозволяють стверджувати, що з не-великим відривом домінує позитивне ставлення. До вихідців з арабських країн: “дуже добрі, скоріше добрі” - 35.0%, “скоріше складні, дуже складні” - 32.0%, “важко відповісти” - 33.0%. До вихідців з африканських країн: “дуже добрі, скоріше добрі” - 38.0%, “скоріше складні, дуже складні” - 31.0%, “важко відповісти” – 30.0%.

Ресурсом для прогнозування позитивного сприйняття іммігрантів до нашої країни, коли їх прибування стане інтенсивним, можна вважати відповіді респондентів на питання *“Я людина, яка любить свій народ, але поважає мову і культуру інших народів”*:

“згоден, скоріше згоден” - 80.0%, “не згоден, скоріше не згоден” - 6.0%, “в чомусь згоден, у чомусь ні” - 14.0%.

А також відповіді на питання *“Я людина, яка готова мати справу з представником будь-якого народу, незважаючи на національні відмінності”*. *“Я людина, яка вважає, що у повсякденному спілкуванні національність не має значення”*.

Результати відповідей на питання *“Я людина, яка готова мати справу з представником будь-якого народу, незважаючи на національні відмінності”*: “згоден, скоріше згоден – 67.0%, “скоріше не згоден, не згоден” – 9.0%, “в чомусь згоден, у чомусь ні” – 24.0%.

“Я людина, яка вважає, що у повсякденному спілкуванні національність не має значення”: “згоден, скоріше згоден” - 68.0%, “згоден, “скоріше не згоден, не згоден” - 13.0%, “в чомусь згоден, в чомусь ні” - 19.0%.

Я людина, яка готова мати справу з представником будь-якого народу, незважаючи на національні відмінності

	% до тих, хто відповів
Згоден	44.6
Скоріше згоден	21.7
В чомусь згоден, в чомусь ні	24.2
Скоріше не згоден	6.4
Не згоден	3.1

Я людина, яка вважає, що у повсякденному спілкуванні національність не має значення

	% до тих, хто відповів
Згоден	44.5
Скоріше згоден	23.2
В чомусь згоден, в чомусь ні	19.0
Скоріше не згоден	8.4
Не згоден	4.9

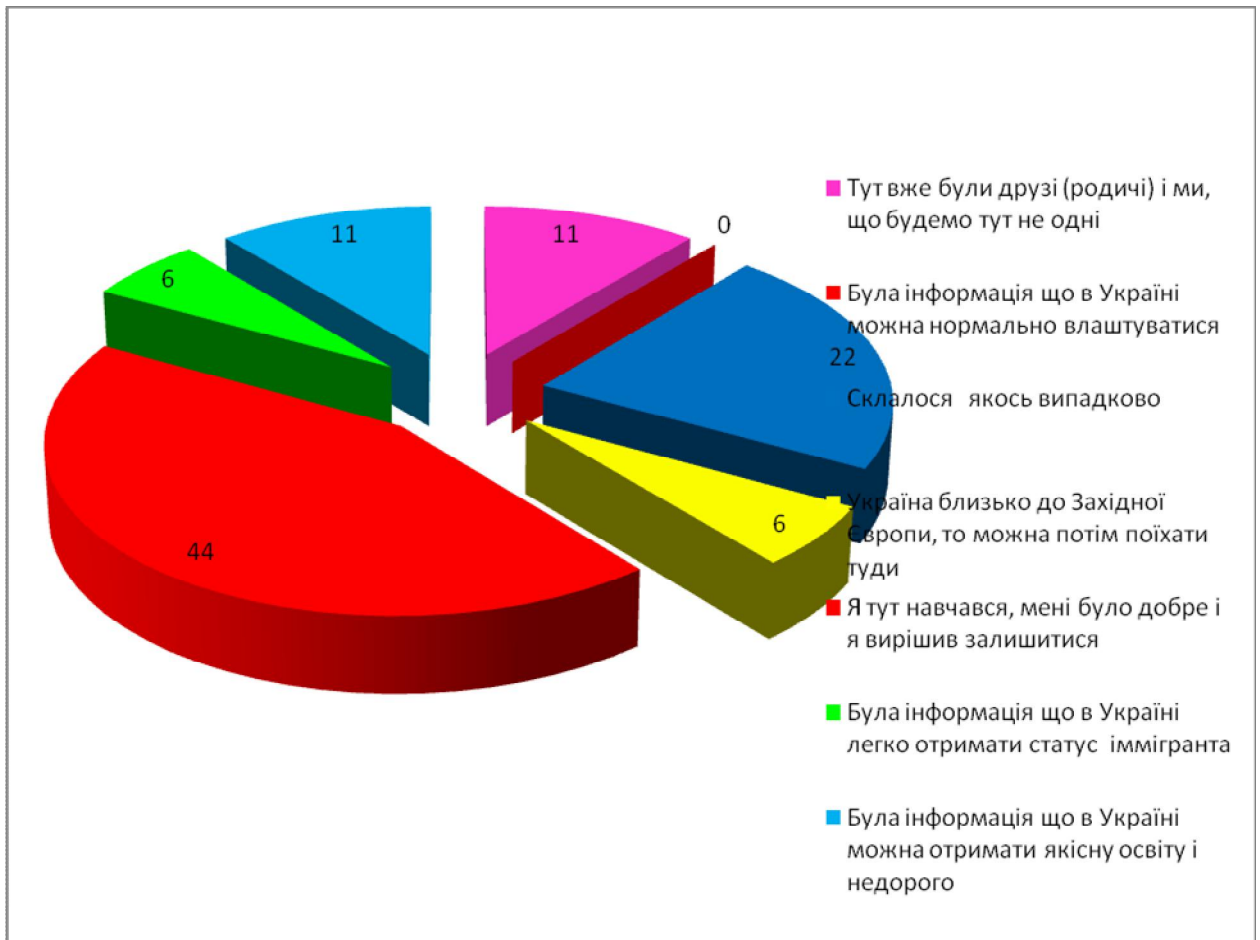
Соціальний портрет імігрантів в Україні. Результати анкетного опитування

Соціологічне дослідження “Імігранти у суспільстві: виклики для освіти” (спільний міжнародний проект НПУ імені М. П. Драгоманова та Ризького університету) передбачало отримання інформації за основними напрямками проблеми, яка досліджувалася: причини іміграції в Україну, рівень отриманої освіти в рідній країні, наявність фаху, можливості використання раніше отриманої освіти у приймаючій країні, роль освіти для

іммігрантів у процесі адаптування у приймаючій країні, рівень особистого запиту іммігранта на отримання освіти, планування освіти для дітей, типи освітніх закладів, яким надають перевагу іммігранти для навчання своїх дітей, труднощі, з якими стикаються діти мігрантів під час навчання, ставлення до української мови, рівень опанування українською мовою, рівень використання української мови, соціальний портрет іммігранта – стать, вік, освіта, релігійна ідентичність, рідна країна, вид зайнятості, тип житла, сімейний стан, наявність дітей.

Чому Ви приїхали саме в Україну?

Тут вже були друзі (родичі) і ми, вирішали, що будемо тут не одні	11,0
Була інформація, що в Україні можна нормально влаштуватися	
Склалося якось випадково	22,0
Україна близько до Західної Європи, то можна потім поїхати туди	6,0
Я тут навчався, мені було добре і я вирішив залишитися	44,0
Була інформація, що в Україні легко отримати статус іммігранта	6,0
Була інформація, що в Україні можна отримати якісну освіту і недорого	11,0

Іммігранти у Києві являють собою цікавий випадок, що підтверджує деякі полемічні тези, висунуті такими дослідниками міграційних процесів, як Массеєм, Арандо, Г'юго, Коуаучі, Пеллегріно, Тейлером Тіллі [9].

Прибуття іммігрантів до Києва зумовлене факторами, які виходять за межі міркувань, пов'язаних з надіями на кращі заробітки у вузькому сенсі. Значна частина київських мігрантів прибула в Україну, аби уникнути масових соціальних безладів в тих чи інших країнах (це підтверджує тезу, що їх висуває нова економіка міграції), хоча багато хто має на меті вищі заробітки та економічні вигоди, властиві Європі (таким чином вписуючись у концепції неокласичної мікро- та макроекономіки). Київ став місцем поселення іммігрантів після того, як на руїнах радянської автаркії постала незалежна Україна, яка почала інтегруватися в глобальні системи (що, відтак, лягає в деякі положення, теорії сегментованого ринку праці та світових систем). Утім, міграції до Києва сприяли і соціальні контакти, налагоджені у попередні періоди (відповідно до теорії соціального капіталу). Нарешті, слід зазначити, що появу громад переселенців в українській столиці не можна пояснити, спираючись лише на якусь одну концепцію (що дає підстави для застосування методів, пропонованих теорією сукупних причинно-наслідкових моделей) [23].

Цей новий підхід видається особливо доречним, коли йдеться про “нетрадиційних” іммігрантів у Києві. Традиційний аналіз ринку праці навряд чи може бути з успіхом застосований до дослідження спільнот переселенців, для яких Київ, можливо, є лише проміжним пунктом на довшому шляху до Європи. Г. Бреттелл, Р. Голліфілд та їхні колеги заперечують проти розуміння міграції як незмінного руху з одного конкретного місця проживання до іншого. Академічна література зазвичай недооцінює той факт, що мігранти – як свідчить історія – досить часто сприймають своє поселення у будь-якій новій громаді просто як тимчасово зручне для них. Нерідко вони, проживаючи в новій країні, вважають її тимчасовим місцем свого перебування, навіть коли життя складається так, що це місце проживання стає для них постійним [23].

Результати нашого соціологічного пілотного дослідження певним чином редагує усталену наукову думку. Ієрархія мотивації вибору України для життя виглядає наступним чином:

Я тут навчався, мені було добре і я вирішив залишитися	44%
Склалося якось випадково	22%
Тут вже були друзі (родичі) і ми вирішали, що будемо тут не одні	11%
Була інформація що в Україні можна отримати якісну освіту і недорого	11%
Україна близько до Західної Європи, то можна потім поїхати туди	6%
Була інформація що в Україні легко отримати статус іммігранта	6%

Відповідно на основі отриманих результатів можна стверджувати, що головною причиною прагнення до статусу іммігранта в Україні є здобуття освіти, яка, в свою чергу, сприяла позитивному оцінюванню українського суспільства і впливала на рішення жити в цієї країні. Цей результат можна підтверджувати статистичними даними Держкомстату про причини в'їзду іноземців в нашу країну.

Здобути освіту		Працювати		На постійне місце проживання	
Росія	3474	Росія	2152	Росія	2776
Марокко	200	Туреччина	276	Туреччина	239
Польща	175	Сербія	51	Молдова	209
Єгипет	79	Азербайджан	33	Литва	106
США	72	Узбекистан	23	Азербайджан	75
Узбекистан	42	Сирія	18	Латвія	64
Туніс	41	Казахстан	14	Польща	56
Молдова	39	Вірменія	14	Казахстан	47
Грузія	26	Болгарія	10	Мозамбик	45
Білорусь	25			Узбекистан	37
Туркменістан	23			Китай	33
Нігерія	23			Вірменія	27
Азербайджан	20			Ізраїль	26
Ірак	20			Ірак	21
Туреччина	18			Білорусь	19
Кувейт	18			Туркменістан	17
Ліван	17			Індія	16
Сирія	17			В'єтнам	15
Таджикистан	16			Киргизстан	15
Індія	15			Естонія	15
Казахстан	14			Німеччина	14
Німеччина	10			Єгипет	12
				США	12
				Італія	10

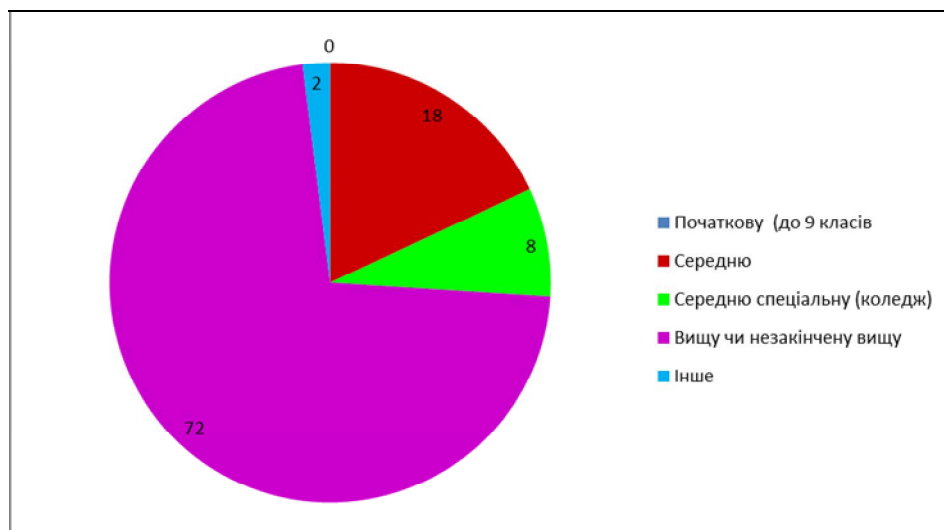
*http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/ds.htm

Статистика в'їзду в Україну з метою працювати є не значною порівняно з метою навчання. Інтенсивність мотивації “здобути освіту” і “на постійне місце проживання” майже симетричні.

Причина “Була інформація, що в Україні можна отримати якісну освіту і недорого” – 11.0%, не домінує і знаходиться на четвертому місці в ієрархії, але її можна розглядати як додаткову до освітньої мотивації переїзду в Україну.

Яку ви маєте освіту?

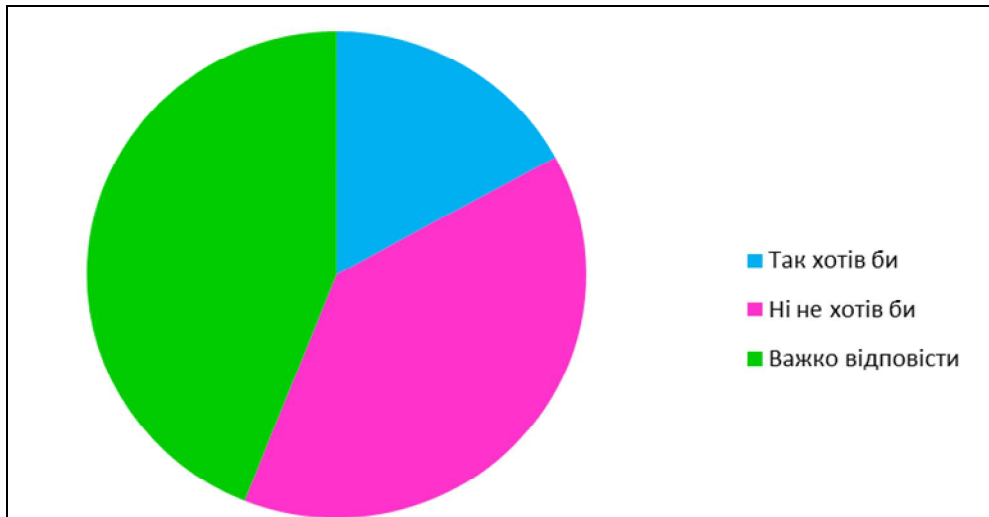
Початкову (до 9 класів)	
Середню	18,0
Середню спеціальну (коледж)	8,0
Вищу чи незакінчену вищу	72,0
Інше	2,0

Данні, отримані на питання “Яку Ви маєте освіту?”, певним чином підтверджують припущення, що на сьогодні освіта є головним “стимулятором” приїзду іммігрантів в Україну. 72% іммігрантів мають вищу освіту і це з великою ймовірністю освіта, яка отримана в Україні.

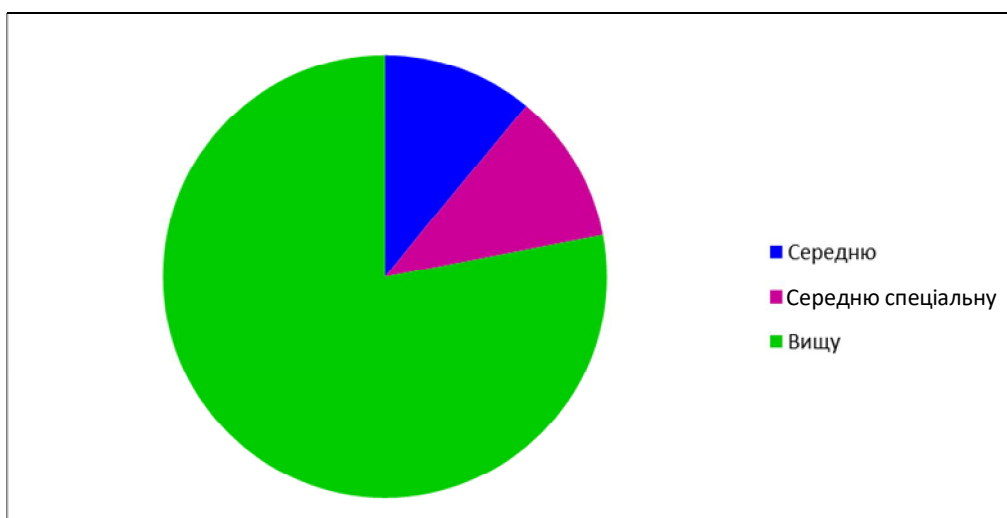
Хотіли б Ви отримати вищу чи середню спеціальну освіту в Україні?

Так, хотів би	17,0
Ні, не хотів би	39,0
Важко відповісти	44,0

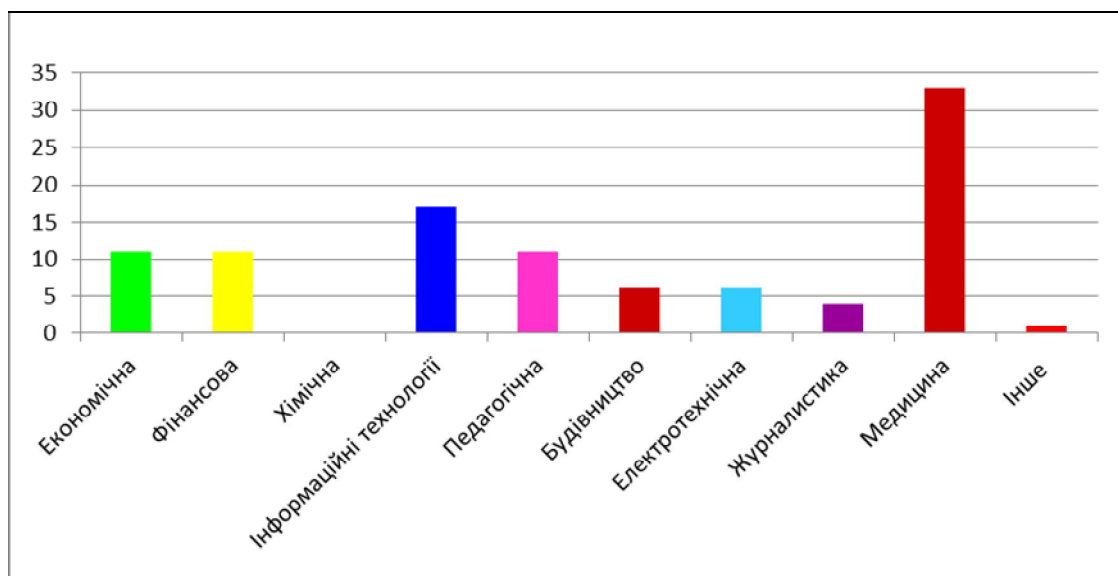
Якщо хотіли би, то яку?

Середню	11,0
Середню спеціальну	11,0
Вищу	78,0

Якщо Ви маєте вищу чи середню спеціальну освіту, то за якою спеціальністю?

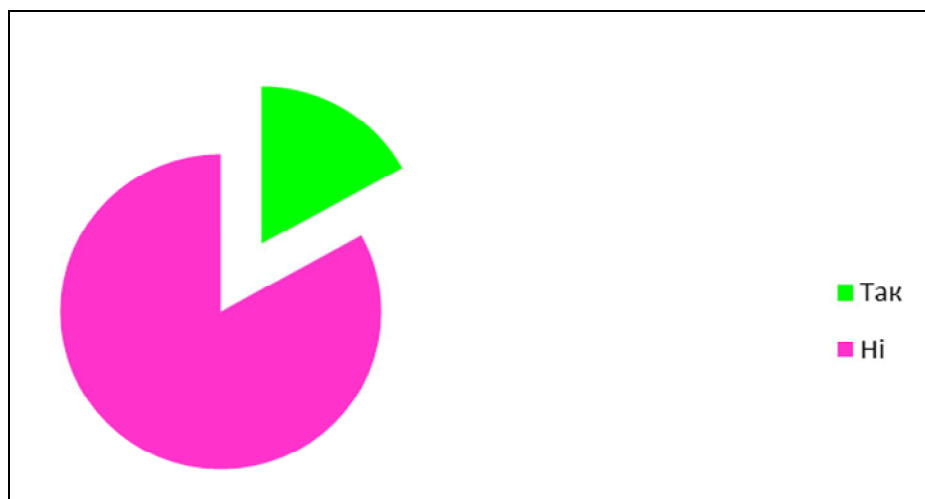
Економічна	11,0
Фінансова	11,0
Хімічна	-
Інформаційні технології	17,0
Педагогічна	11,0
Будівництво	6,0
Електротехнічна	6,0
Журналістика	4,0
Медицина	33,0
Інше	1,0

Дані відповідей на питання дослідження “Якщо Ви маєте вищу чи середню спеціальну освіту, то за якою спеціальністю?” показують домінування фаху “медицина” - 33% і це певним чином є класичний результат, тому що найбільший відсоток іноземців завжди бажали отримати медичну освіту в Україні. На другому місці фах “інформаційні технології” і це вже результат інноваційних змін на ринку праці як в Україні, так і в світі.

Якщо у Вас є середня спеціальна чи вища освіта, то Ви працюєте в Україні за отриманим фахом?

Так	17,0
Ні	83,0

Цей результат потребує додаткового дослідження, оскільки пояснення, що отримані на відповідь “Якщо Ви не працюєте в Україні за отриманою раніше спеціальністю, то чому?” викликають певні запитання. Якщо третина опитуваних іммігрантів мають соціально замовлений фах – медицину, а більшість респондентів 55% відповідає, що “моя спеціальність низько оплачувана в Україні”, то чи можна припускати, що по-перше, респонденти були не щирі у відповідях, по друге, в Україні на ринку праці існує конкуренція з додатком на іммігрантський статус, і по-третє, існування такої роботи, де іммігранти домінують у якості роботодавців (скажімо, речові ринки).

Якщо Ви не працюєте в Україні за отриманою раніше спеціальністю, то чому?

Українські роботодавці відносяться до освіти моєї колишньої країни критично	-
Моя освіта не витримує конкуренції на ринку праці в Україні	17,0
Моя спеціальність не користується попитом в Україні	28,0
Інше – “моя спеціальність низько оплачувана в Україні”	55,0

Також, до аналізу цього результату: дослідження англійських соціологів Єнтоні Хис і Катрін Ротон “Друга генерація в Західній Європі: освіта, безробіття і професійний рух”, які були проведені у десяти країнах Західної Європи і які були присвячені проблемам освітнього та трудового ринку іммігрантів другого покоління показують, що іммігранти залишаються особливо незахищеними в освіті, у доступу до ринку праці та досягненні професійних навичок. Недоліки є найбільш очевидними на ранніх стадіях шкільної кар’єри, але у деяких країнах іммігранти мають більш високі темпи [29] професійних досягнень, ніж у більшості однолітків з аналогічними тестами. Вступ на ринок праці - це особлива проблема для більшості іммігрантів, де існують суттєві обмеження стосовно зайнятості.

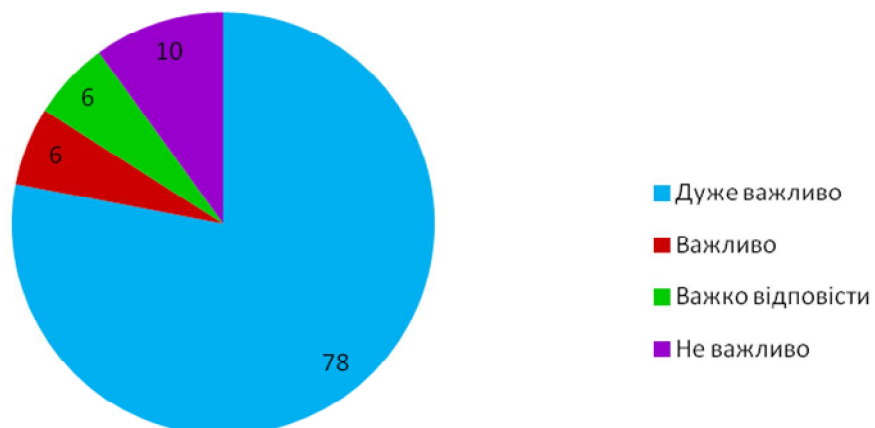
Наступні питання “Якщо у Вас є середня спеціальна чи вища освіта, це допомагає Вам?” і “Як Ви думаєте, наявність середньої спеціальної чи вищої освіти є корисним для людини, якщо вона приїжджає в інше суспільство і планує у ньому жити?” були

поставлені в анкеті з метою дослідження думки іммігрантів про роль освіти для життя в іншому, не рідному соціальному, середовищі. Передбачалося, що визнання позитивної ролі освіти для адаптації іммігрантів у приймаючому суспільстві, для можливостей комунікації, для заняття кращого місця на ринку праці, дозволить зробити висновок, що освіта є той напрямок у міграційній політики держави, який дозволить уникнути складності з появою у суспільстві такої значущої у перспективі соціальної групи як іммігранти.

Як Ви думаєте, наявність середньої спеціальної чи вищої освіти є корисним для людини, якщо вона приїжджає в інше суспільство і планує у ньому жити?

Дуже важливо	78,0
Важливо	6,0
Важко відповісти	6,0
Не важливо	10,0
Зовсім не важливо	-

Як Ви думаєте, наявність середньої спеціальної чи вищої освіти є корисним для людини, якщо вона приїжджає в інше суспільство і планує у ньому жити?

Як бачимо, з Таблиці 9 більшість респондентів – 84% вважають наявність освіти (середньої спеціальної чи вищої освіти) важливою і дуже важливою для людини, котра приїжджає жити в

інше суспільство. Чому і у чому освіта є важливою для іммігрантів? Інформацію на ці питання ми отримали у наступних відповідях при аналізі пріоритетів “у чому допомагає”.

Якщо у Вас є середня спеціальна чи вища освіта, це допомагає Вам? (можна вибирати 3 відповіді)

Знайти собі місце на українському ринку праці	11,0
Мати добрі суспільні комунікації	44,0
Адаптуватися до типової української буденності (тип житла, їжа, транспорт, заклади дозвілля)	28,0
Знайти добру роботу	6,0
Налагоджувати добрі відносини з тими, серед яких Ви працюєте	17,0
Мати добрі відносини з сусідами	-
Вміти спілкуватися з представниками державної влади	17,0
Вміти спілкуватися з друзями своїх дітей	11,0
Інше	

Будування ієрархії відповідей респондентів на питання у чому освіта допомагає іммігрантам у приймаючій країні дало наступний результат:

Мати добрі суспільні комунікації 44%
 Адаптуватися до типової української буденності

(тип житла, їжа, транспорт, заклади дозвілля)	28%
Налагоджувати добрі відносини з тими, серед яких Ви працюєте	17%
Вміти спілкуватися з представниками державної влади	17%
Знайти собі місце на українському ринку праці	11%
Вміти спілкуватися з друзями своїх дітей	11%
Знайти добру роботу	6%

Домінування на першому місці можливості завдяки освіті мати добрі суспільні комунікації можна інтерпретувати як раціональне поєднання іммігрантами усіх наступних варіантів: комунікації буденні, робочі, з владою, з друзями дітей.

Питання про те, чи допомагає освіта іммігрантам вибудовувати комунікації у приймаючому суспільстві, було поставлено в анкеті в іншій редакції. Акцент зроблено на взаєморозумінні, дружбі, співпраці між українцями і тими, хто приїхав з інших країн.

На Вашу думку, наявність освіти допомагає взаєморозумінню, дружбі, співпраці між українцями і тими, хто приїхав з інших країн?

Так, я думаю, що допомагає	72,0
Ні, я думаю, що освіта не допомагає	11,0
Важко відповісти	17,0

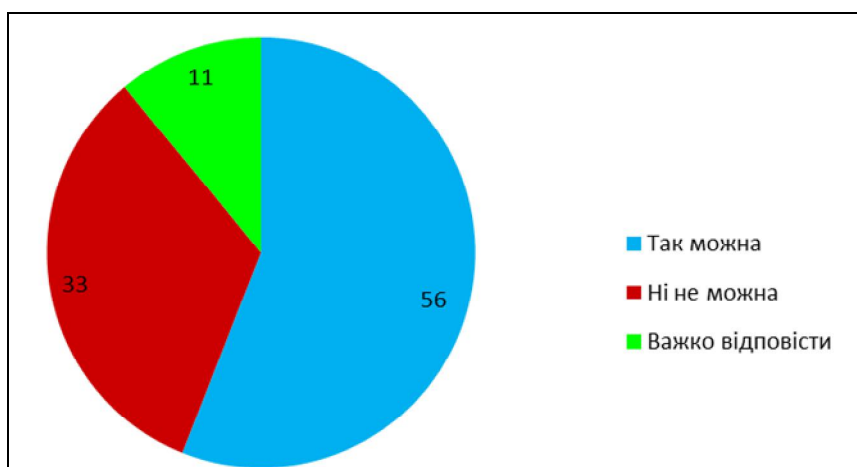

“Так, я думаю, що допомагає” відповіли 72%. Але 11% відповіли, що “Ні, я думаю, що освіта не допомагає” і 17% не змогли відповісти на це питання. Складно коментувати такий результат, можна тільки передбачати, що ці респонденти мали негативний досвід співпраці, спілкування з українцями, і не дійшли до взаємопорозуміння.

Для уточнення ролі освіти у приймаючому суспільстві ми поставили питання в анкеті про оцінювання іммігрантами освіти, яку вони отримали в рідній країні.

Як Ви думаєте, чи можна в Україні бути успішним на підставі тієї освіти, що Ви отримали у рідній країні?

Так, можна	56,0
Ні, не можна	33,0
Важко відповісти	11,0

Відмітимо, що більш третини респондентів відповіли, що бути успішним на підставі освіти, яку вони отримали в рідній країні не можна. Але не можна не помічати, що майже 60% респондентів мають думку, що можна. Головне у цьому результаті те, що іммігранти визнають непересічну роль освіти у житті людини.

Англійські соціологи, які досліджують проблеми адаптації іммігрантів, відмічають, що іммігранти виявляються особливо незахищеними в освіті, доступу до ринку праці та досягненні

професійних навичок. Недоліки є найбільш очевидними з результатами випробувань на ранніх стадіях шкільної кар'єри [33].

Іммігранти добре розуміють, що їх діти зможуть бути успішними у приймаючому суспільстві, якщо вже на “ранніх стадіях шкільної кар'єри” вони будуть отримувати освіту взагалі і зокрема якісну освіту.

Хотіли б Ви, щоб ваші діти отримали освіту?

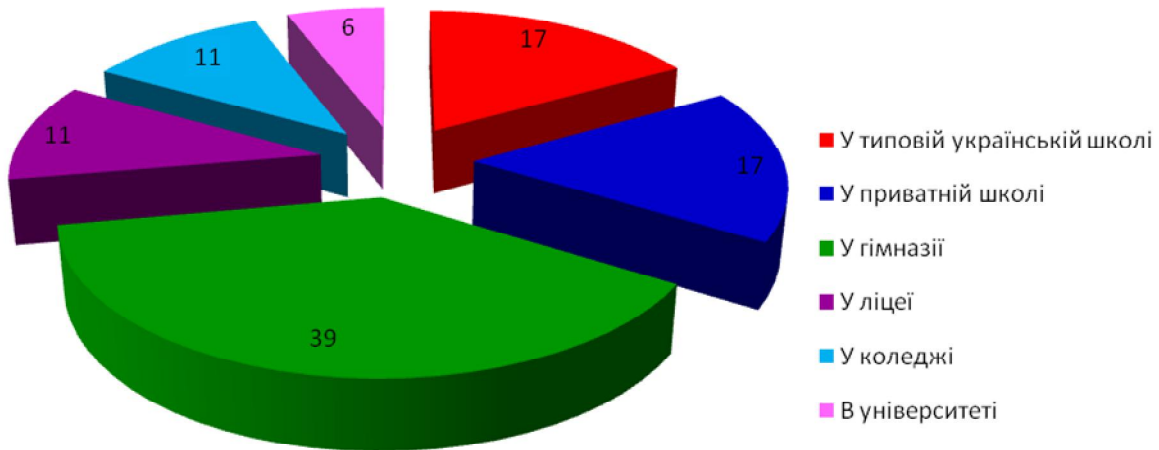
	Так	Ні	Важко відповісти
Середню освіту	-		
Середню спеціальну освіту	-		
Вищу	100,0		

Данні таблиці 10 презентують наміри респондентів 100% надати дітям вищу освіту.

Якщо у Вас є діти шкільного віку, то де вони навчаються?

У типовій українській школі	17,0
У приватній школі	17,0
У гімназії	39,0
У ліцеї	11,0
У коледжі	11,0
В університеті	5,0
Інше	-

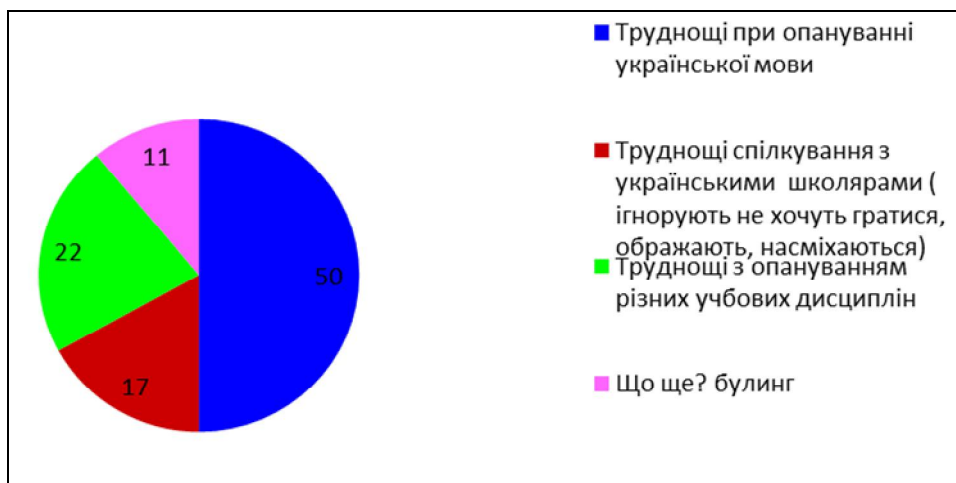
Якщо у Вас є діти шкільного віку, то де вони навчаються?

Де навчаються діти іммігрантів, які потрапили у нашу вибірку?. Більшість відповіли, що в гімназії, однаковий відсоток тих, чії діти навчаються у типовій українській школі і у приватній школі. На третьому місці рівною мірою - у ліцеї і коледжі. І на останньому місці в університеті. Особливо у цієї інформації нічого не дивує. Можна пояснити малий відсоток дітей, які навчаються в університеті тим фактом, що домінуючий вік наших респондентів до 40 років.

Скажіть, будь ласка, з якими труднощами стикаються Ваші діти при навчанні в українській школі?

Труднощі при опануванні українською мовою	50,0
Труднощі спілкування з вчителями (діти їх бояться, не звертаються за допомогою, коли потрібно)	-
Труднощі спілкування з українськими школярами ((ігнорують, не хочуть гратися, ображають, насміхаються)	17,0
Труднощі з опануванням різними навчальними дисциплінами	22,0
Що ще? Булінг	11,0

Це питання є принциповим для нашого дослідження, тому що ми отримаємо інформацію, яка може бути базовою для будування рекомендацій для освітян. Ієрархічний розподіл відповідей на це питання виглядає наступним чином:

Труднощі при опануванні українською мовою	50%
Труднощі спілкування з українськими школярами (ігнорують, не хочуть гратися, ображають, насміхаються, булінг)	28%
Труднощі з опануванням різних учбових дисциплін	22%
Труднощі спілкування з вчителями (діти їх бояться, не звертаються за допомогою, коли потрібно)	-

Як бачимо, труднощі, з якими стикаються діти при навчанні в українській школі, мають чітке визначення і тому можна працювати над вибудовуванням освітньої стратегії для роботи з шкільною аудиторією, у якій присутні діти іммігрантів. Але виникає питання, чому немає зовсім відповідей у варіанті “Труднощі спілкування з вчителями (діти їх бояться, не звертаються за допомогою, коли потрібно)”. Можна припускати, що питання здалося респондентам провокацією на щирість і вони не стали відповідати.

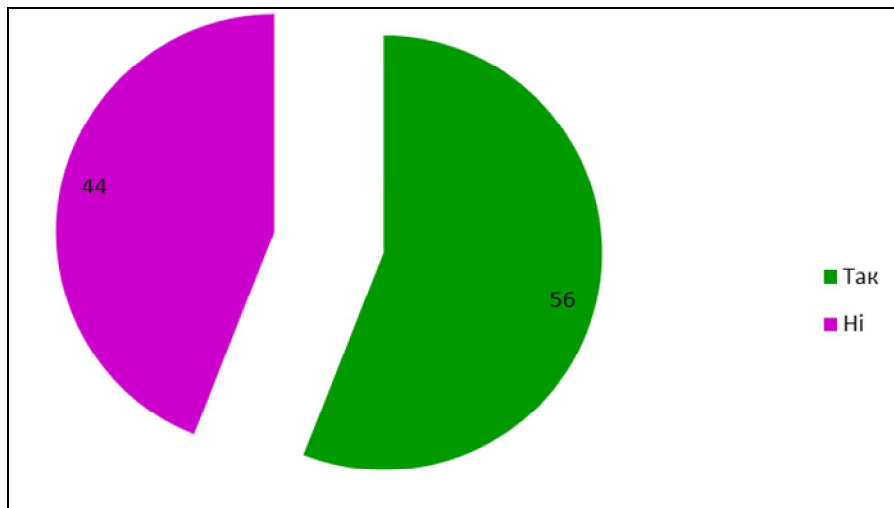
Зрозуміло, що українські викладачі мають зовсім невеликий чи зовсім не мають досвіду роботи з шкільною аудиторією, в якій присутні школярі-іммігранти. Викладачі вимушені і зобов'язані презентувати потрібний контент освітніх знань для іммігрантів. Крім цього від викладача чекають вміння комунікувати, взаємодіяти з іммігрантською аудиторією.

Освіта, є дуже важливий напрямок в імміграційній політиці держави, оскільки вона виступає фактором адаптування, комунікаційним засобом інтеграції іммігрантів у приймаюче суспільство. Дуже схожу важливу роль відіграє мова приймаючого суспільства. Опанування мовою дозволяє іммігрантам займати певне місце на ринку праці, досягати успіху у своїй роботі, відчувати себе солідарно у іншій країні, уникати певної буденної дискримінації.

На питання “Ви можете розмовляти українською мовою?” ми отримали позитивний результат. 56% респондентів можуть розмовляти українською мовою. Це ті іммігранти, які, передусім, мають змішані шлюби, працюють в україномовному середовищі, котрі будують раціональні життєві плани у країні, в якій вони перебувають. Будемо вважати, що 44%, це ті іммігранти, які знаходяться на старті життя в Україні у якості іммігрантів і проблема опанування українською мовою скоро буде для них актуальною.

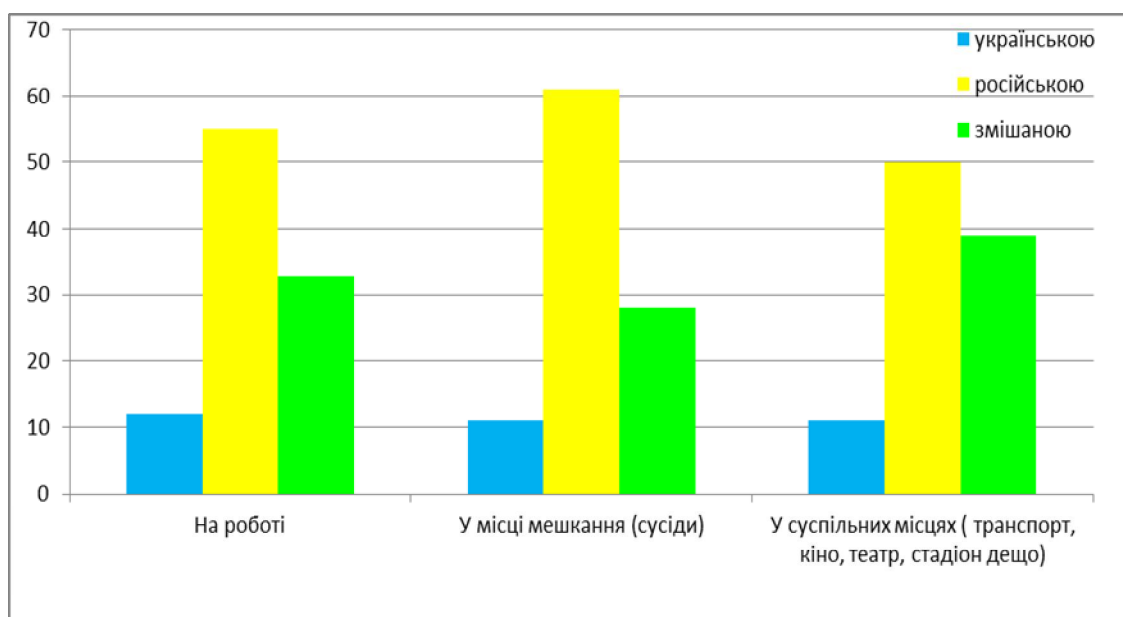
Ви можете розмовляти українською мовою?

Так	56,0
Ні	44,0

Якою мовою спілкуєтесь з оточенням?

	українською	російською	змішаною
На роботі	12,0	55,0	33,0
У місці мешкання (сусіди)	11,0	61,0	28,0
У суспільних місцях (транспорт, кіно, театр, стадіон дещо)	11,0	50,0	39,0

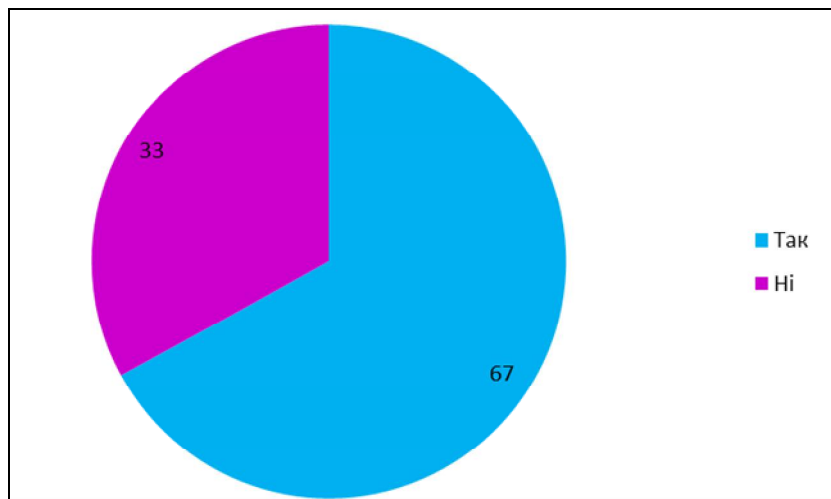
Відповіді на питання “Якою мовою спілкуєтесь з оточенням?” дають можливість зробити висновок, що більшість тих іммігрантів, хто розмовляє українською мовою, знає і розмовляє російською. І тому ми отримали результат, що на роботі 55% опитаних іммігрантів розмовляє російською, 33% змішаною і 12% українською. Точно така статистична послідовність при спілкуванні у місці мешкання (сусіди): 61% російською, 28% змішаною, 11% українською. Точна така статистична послідовність у питаннях спілкування у суспільних місцях (транспорт, кіно, театр, стадіон дещо): 50% російською, 39% змішаною, 11% українською. Але на підставі даних Табл. 14 можна робити позитивний прогноз про опанування іммігрантами українською мовою.

На питання “Якщо Ви не знаєте української мови, то хотіли би її вивчити?” 67% опитаних відповіли “так”. Що стосується 33%,

які відповіли “ні”, то можна передбачати, що це іммігранти, які не планують жити в Україні.

Якщо Ви не знаєте української мови, то хотіли би її вивчити?

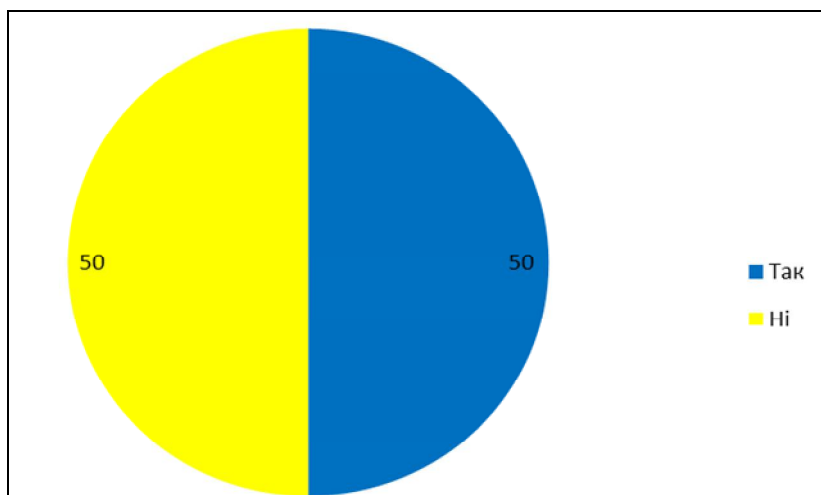
Так	67,0
Ні	33,0
Важко відповісти	0,0

Серед тих респондентів, хто хотів би вивчати українську мову на питання “А Ви готові платити за навчання українській мови?” 50% відповіли “так”. Зрозуміло, що останні 50% не хочуть вивчати українську мову за плату. Складно однозначно коментувати цей результат. У нас не має інформації, як відповідали іммігранти на це питання 5 років тому, можливо спостерігається позитивна динаміка. Але ми пропонуємо вважати цей результат позитивним і ще раз підкреслюємо – мова, це фактор прискорення інтеграції іммігрантів до приймаючого суспільства.

А Ви готові платити за навчання української мови?

Так	50,0
Ні	50,0

Соціальний портрет іммігранта (за результатами опитування)

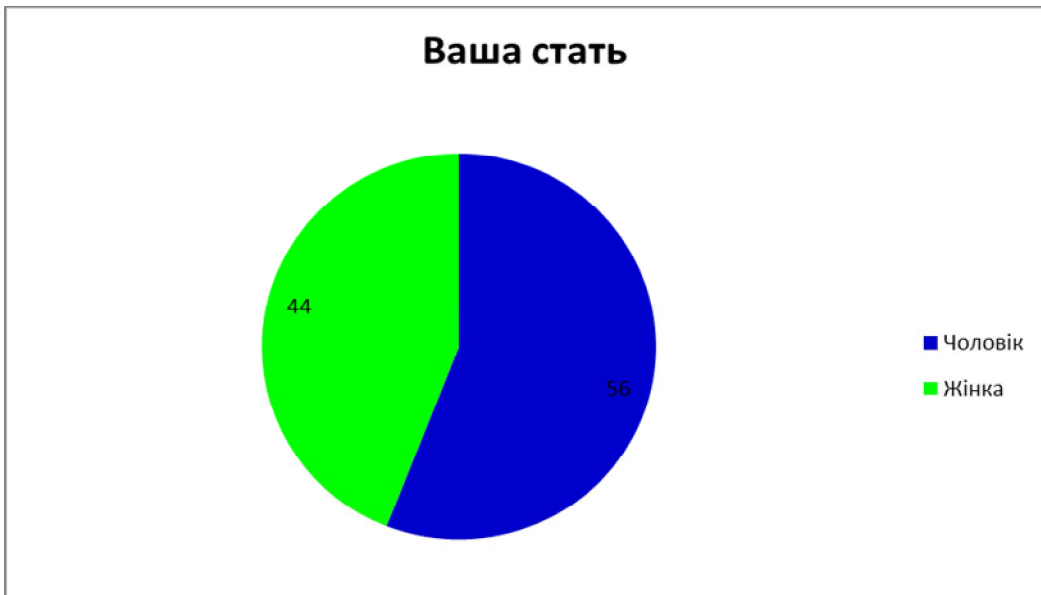
- 56% – чоловіки
- 44% – жінки
- 61% – середній вік
- 28% – молодь
- 11% – дорослі люди за 50 років
- 100% – ісламська релігійна ідентичність
- 83% – одружені
- 17% – не одружені
- 72% – мають вищу освіту
- 61% – підприємець
- 22% – господарка
- 17% – лікар
- 67% – власне житло
- 33% – оренда
- 100% – мають дітей
- 33% – мають 4 дитини і більш
- 28% – мають 2 дитини

Отже, іммігрант в Україні, це переважно чоловік середнього віку, одружений, з вищою освітою, зайнятий у різного рівня бізнесові, з власним житлом, з ісламською релігійною ідентичністю, з наявністю дітей, зазвичай, більше 2.

Країни, з яких приїхали іммігранти:

- Єгипет
- Туніс
- Сирія

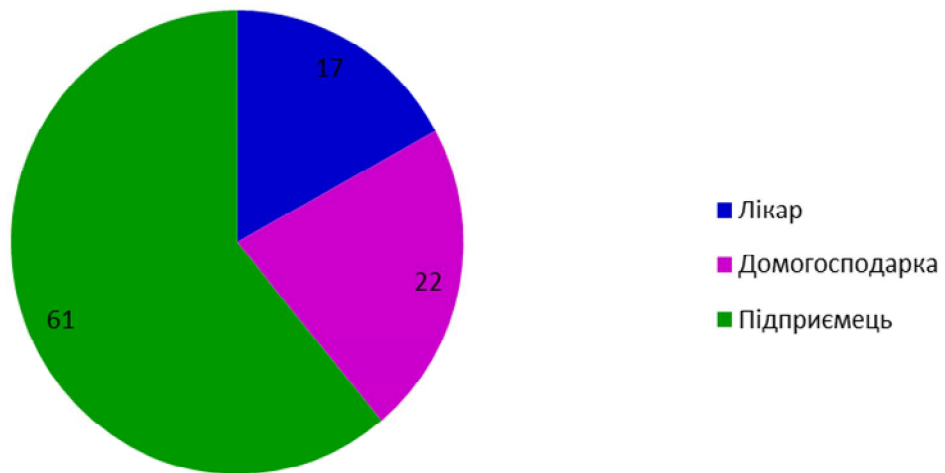
Кувейт
Палестина
Пакистан
Азербайджан
Молдова
Росія – Кавказ

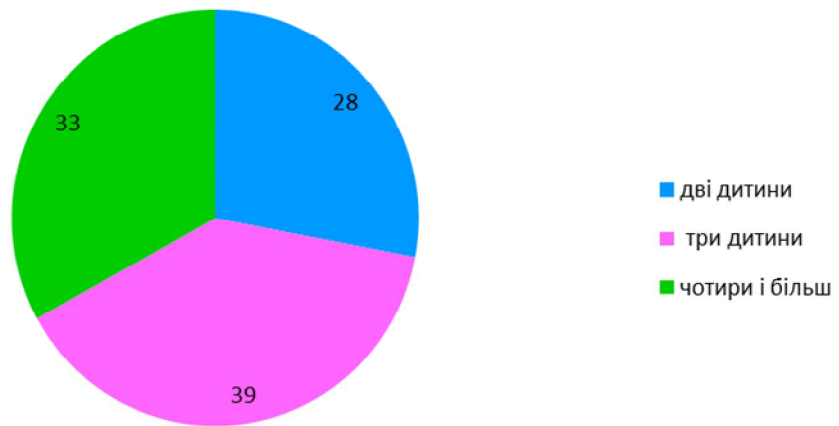
Ваша Освіта

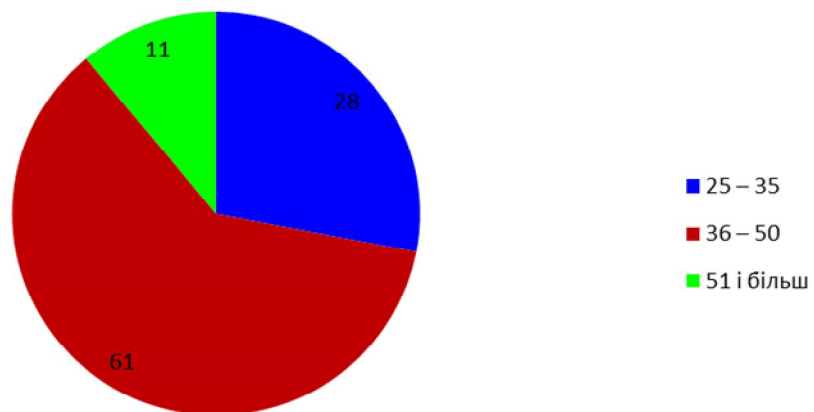
Вид зайнятості

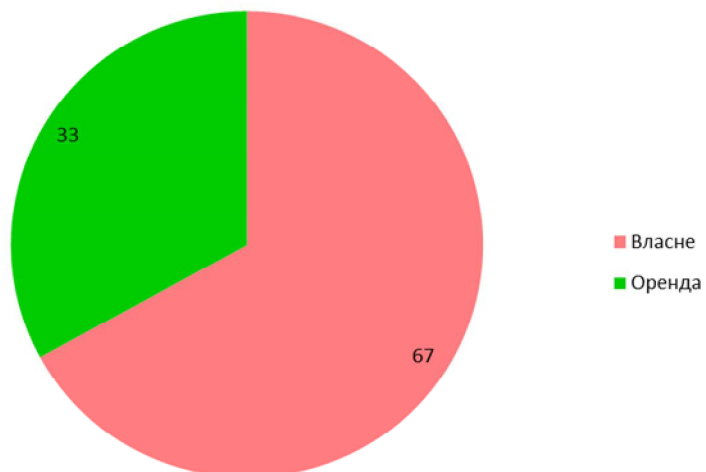
У вас є діти?

Ваш вік

Яке у Вас житло?

Освітні проблеми іммігрантів в Україні. Аналіз фокус-групового дослідження

Респондентами у груповому інтерв'ю були іммігранти, які навчаються у різних університетах Києва. Переважно молоді чоловіки, віком від 25 до 30. Розмір груп був 12 респондентів. Групова дискусія проходила англійською, російською і українською мовами. Кожен учасник самостійно вирішував якою мовою він хоче відповідати. Модератор презентував основну інформацію про Проект “Іммігранти суспільстві: виклики для освіти”. Виконавці цього дослідження: Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова і Латвійський університет. Модератор пояснив учасникам фокус-групи мету дослідження.

Групове інтерв'ю проводилось за стандартною процедурою.

Соціальна та освітня інтеграція іммігрантів є проблемою для усіх країн, які є соціальним простором для міграційних процесів. Прибуття іммігрантів з різними етнічними, расовими або релігійними характеристиками створюють труднощі для сфери освіти, тому що освіта забезпечує знання, форми відносин і діє як важливий засіб соціальної інтеграції. У тих суспільствах, де є іммігранти, школи повинні пропонувати добрі програми і послуги, орієнтовані на конкретні потреби іммігрантів. Освіта для іммігрантів має включати в себе низку функцій, які допомагають їм подолати освітні дистанції, культурні і мовні бар'єри, соціальну ізоляцію.

Мета дослідження полягала у вивченні ролі освіти для іммігрантів у приймаючому суспільстві та розробки відповідних рекомендації щодо певної стратегії освітніх змін з урахуванням наявності іммігрантів-носіїв іншої культури.

Для успішного виконання поставленої мети дослідження були визначені цільові групи дослідження. Група - “мотивовані іммігранти”. Це представники Азії, Африки і частково Кавказу. “Мотивовані іммігранти” – це свідомі шукачі більш успішної країни для свого життя. Україна стає привабливою країною для іммігрантів після декларації стратегії європейсько орієнтованого розвитку. Це означає, що інтенсивність іммігрантського руху в Україну буде збільшуватися. І це означає, що освіта зіткнеться з викликами. Іммігранти можуть породжувати такі виклики:

-
-
- потреба у новій стратегії освіти для іммігрантів у місцевому співтоваристві для кращої інтеграції і вирішення соціальних проблем (пошук роботи, навчання протягом усього життя тощо);
 - готовність суспільства прийняти попередній освітній і культурний досвід мігрантів.

В основу методології цього дослідження покладено метод фокус-групових обговорень. Була проведена пілотна фокус-група на базі Ісламського Культурного Центру (м. Київ). На фокусов-групах обговорювалися такі питання:

1. Країни походження та освітні наміри іммігрантів

- 1.1. З якої саме країни Ви приїхали в Україну?
- 1.2. Що саме Ви знали про Україну коли наважились емігрувати?
- 1.3. Чи збираєтесь Ви і у майбутньому жити в Україні? Чи бачите Ви майбутнє Ваших дітей в Україні?
- 1.4. Що Ви знаєте про систему освіти в Україні? (зрозуміти що знають і що гарантує держава в системі освіти).

2. Проблеми, з якими стикаються іммігранти в системі української освіти

- 2.1. Оцінки якості та перспектив української освіти.
- 2.2. Наскільки освіта в Україні була корисною для Вас, щоб Ви хотіли змінити, які нові компетенції отримати в теоретичній та практичній площині ?
- 2.3. Що саме Вам дало навчання в Україні?
- 2.4. Чому освіта і отримання освіти взагалі і освіти вищої є важливим для людини?
- 2.5. Якщо людина приїхала жити в іншу країну, що їй допоможе краще адаптуватися до нових умов життя – гроші, освіта, культура його країни.
- 2.6. Які мови Ви знаєте, наскільки вільно використовуєте?
- 2.7. Чи бачите Ви перспективи в Україні для себе і своєї родини?

Аналіз отриманих результатів

1. Країни походження та освітні наміри іммігрантів.

- 1.1. З якої саме країни Ви приїхали в Україну?
Я приїхав з Пакистану, хочу отримати медичну освіту в Україні. Чому Україна? Тут навчався мій старший брат. Моя сім'я вирішила, що це не дорого і якісно.

Я приїхав з Іраку. Навчаюсь у Політехнічному університеті. Хочу бути інженером, мені дали добрі рекомендації про освіту в Україні.

Я приїхав з Єгипту. Я вирішив отримати освіту в Україні. Друзі моїх батьків колись навчалися в Україні.

Я приїхав з Лівану. Моя сім'я вирішила, що освіту я буду отримувати в Україні.

Я приїхав з Палестини. У нас в країні тиражується інформація: в Україні дешева і якісна вища освіта.

Я приїхав з Лівії. Хотів отримати добру освіту в Україні.

Я приїхав з Ємена. Теж хотів отримати добру освіту.

Я приїхав з Алжиру. Теж хотів отримати добру і не дорогу вищу освіту.

1.2. Що саме Ви знали про Україну, до того, як наважились емігрувати?

Знайомі, що навчалися в Україні, казали, що в Україні добре навчатися і можна залишитись жити, тому що отримати права на перебування і статус громадянина не складно.

Я приїхав навчатися в Україну і одружився. Спочатку ми хотіли поїхати в Пакистан, але я знайшов добру роботу в Україні і якість нашого життя добра.

В Україні добре жити, тому що тут не дорого жити і можна знайти добру роботу, якщо ти закінчив університет.

Я думаю пожити в Україні, поки я не думаю їхати в Європу, але у мене є друзі, які думають про те, щоб потім поїхати звідси.

Мої життєві плани я пов'язую з Україною. Я приїхав навчатися, але я звик до того, що у мене тут є і я не хочу це покидати.

Я залишився жити в Україні, тому що я побачив і вирішив для себе, що тут я маю якби більше можливостей для реалізації своїх життєвих планів.

1.3. Чи збираєтесь Ви і у майбутньому жити в Україні? Чи бачите Ви майбутнє Ваших дітей в Україні?

Я звик жити в Україні, я вважаю, що мені тут добре, інших планів я не маю. У мене дружина українка, у неї добрі батьки.

Раніше я думав, що хочу повернутися до Єгипту. Певний час я дуже сумував. Але після закінчення медичного університету я одружився і швидко знайшов дуже добру роботу. Я думаю мені тут зараз краще ніж би я жив у Єгипті.

Так, у мене є діти і мені приємно, що вони живуть у європейській країні. Україна дуже добра країна.

Я думаю, що у мене добра якість життя і я зможу дати дітям добру освіту в Україні.

Я приїхав з Алжиру і зміг жити в Україні, то чому мої діти, які народилась тут, не зможуть жити добре так як я.

1.4. Що Ви знаєте про систему освіти в Україні? (зрозуміти що знають і що гарантує держава в системі освіти).

Мої діти навчаються у гімназії, яка існує у Ісламському Культурному Центрі. Це не є дорого для нашої сім'ї. Система освіти мене повністю задовольняє. Діти отримують базові знання.

Освіта шкільна в Україні є різна. Є ліцеї, гімназії. Мої діти ходять до простої школи. Моя дружина українка і діти знають українську мову.

Ми не маємо ніяких проблем з освітою дітей.

Освіту для дітей в Україні можна вибирати, чи то державна школа, чи то приватна, ліцей, гімназія. Післяшкільна освіта теж різна.

Зазвичай, діти навчаються в університеті.

Мої діти навчаються у приватній школі, у них є проблема з українською мовою, але у школі є навчені вчителі, які знають як підтримати дитину, як допомагати з навчанням мови. Діти почувують себе добре.

Мої діти навчаються у державній школі. Іноді бувають проблеми. Це пов'язано, на мою думку, з відмінностями у культурі. Ці відмінності іноді сприймаються моїми дітьми і, навпаки, іншими дітьми негативно, але це не дуже впливає на отримання освіти у школі.

2. Проблеми, з якими стикаються іммігранти в системі української освіти.

2.1. Оцінки якості та перспектив української освіти.

Наскільки освіта в Україні була корисною для Вас, щоб Ви хотіли змінити, які нові компетенції отримати в теоретичній та практичній площині.

У мене добра думка про якість освіти в Україні, я про це знав ще тоді, коли приймав рішення, в яку країну їхати на навчання.

Я оцінюю позитивно якість освіти в Україні, в іншому випадку я би поїхав навчатися в іншу країну.

Якщо у Європі була би така ціна за навчання, то може я би поїхав в якусь європейську країну; складається, що головним для мене була нормальна ціна за навчання.

В університеті, де я навчався, до іноземних студентів ставились доброзичливо, намагались нам завжди допомогти, тому труднощів не було.

Що б я хотів змінити в українській освіті? Важке питання. У мене є діти, вони навчаються в державній школі. Бувають непорозуміння з українськими дітьми, але ми готові до того, що "ми є інші". Коли діти підروуть, це вже не буде важливо, чи не буде такого зовсім.

Питання про компетенції в українській освіті. Ви питаєте, чи є компетентні вчителі в школі у моїх дітей? Якщо б я міг порівнювати, наприклад, одна дитина навчається в приватній школі, а інша в державній. Тоді, так. А так важко казати про компетентність.

Щоб я хотів би змінити в українській освіті? Може я хотів би, щоб були окремі школи для дітей з Сирії, але я розумію, що це не буде правильно. Якщо ми прийняли рішення жити в цій країні, то потрібно вчити мову, опановувати закономірності української освіти.

2.2. Що саме Вам дало навчання в Україні?

Я маю освіту України, яка входить в Болонську систему освіти. То у мене нормальне європейська освіта. Я так розумію.

Я працюю у лікарні, і я не відчуваю себе некомпетентним, мені досить тих знань, що я отримав в університеті. А досвід є будь у якої спеціальності. Це зрозуміло.

Головне, завдяки отриманню освіти я зміг залишитися в Україні. Для мене це дуже добре.

Я отримав освіту в Україні і почуваю себе впевнено, якщо захочу змін у житті, то з українською освітою можу поїхати в Європу чи в Азію, чи в Африку.

2.3. Чому отримання освіти взагалі і освіти вищої є важливим для людини?

Людина без освіти сьогодні не зможе жити як людина. Ви розумієте, що я хочу сказати. Це нові усякі технології, от той же інтернет, мобільний зв'язок.

Освіта дуже, дуже важлива для людини. Це ж дає людині шлях до успіху, можливість зробити кар'єру. Це ж допоможе піднятися на новий рівень знання.

Освіта дуже важлива, тому що вона дає людині можливість мати високу якість життя і легко жити.

2.4. Якщо людина приїхала жити в іншу країну, що їй допоможе краще адаптуватися до нових умов життя – гроші, освіта, культура його країни.

Я думаю, що освіта

Освіта

Освіта

Освіта

Освіта і культура

Гроші

2.5. Які мови Ви знаєте, наскільки вільно використовуєте?

З мовами у мене добре. Я знаю арабську, англійську, російську, українську. Українську не зовсім вільно, але далі буде.

Я навчався в Івано-Франківську, я знаю українську мову добре, а російську ні, не вільно.

Я знаю рідну мову, англійську, російську і не дуже вільно українську.

Арабська мова, англійська, російська, не дуже вільно українська.

Я знаю арабську, російську, останній час дуже добре "підняв" українську, тому що на роботі усі розмовляють українською.

2.6 Чи Ви бачите перспективи в Україні для себе і своєї родини?

Так я бачу добрі перспективи, я про це думав, коли приймав рішення про постійне життя в Україні.

Я бачу добрі перспективи, я маю вищу освіту, маю добру спеціальність, я зможу мати добрий рівень життя, я зможу дати дітям добру українську освіту.

Зараз я бачу, що я можу добре працювати, купити собі житло, давати дітям якісну освіту. Що може змінитися?

Україна зараз це така країна, де йдуть такі цікаві зміни, Головне, можна їхати в Європу без візи, тільки паспорт. Це супер.

Отриманий інформаційний матеріал дозволяє робити наступні висновки.

Практично усі респонденти сприймають Україну як простір для реалізації життєвих і освітніх планів.

Особливо підкреслювали учасники групового інтерв'ю, що вони не збираються їхати з України в інші, наприклад, європейські країни.

Висловлювалася думка про важливість отримання освіти, тому що освіта є дуже важливий фактор для успішної інтеграції у приймаюче суспільство.

Широко поширеною була думка, що українська освіта може вважатися частиною європейської освіти.

Найчастіше респонденти говорили, що освіта є основа для життєвого успіху у будь якому суспільстві.

Освіта сприймається іммігрантами як основа для простого людського життя “якщо ти не маєш освіти, ти не зможеш жити як нормальна людина”.

Респонденти вважають, що приймаючій країні потрібно комунікувати з іммігрантами знаючи їх попередній освітній і культурний досвід.

Висловлювалася думка, що у тих суспільствах, де є іммігранти, школи повинні пропонувати добрі програми і послуги, орієнтовані на конкретні потреби іммігрантів. Освіта для іммігрантів має включати в себе ряд функцій, які допомагають їм подолати освітні дистанції, культурні і мовні бар'єри, соціальну ізоляцію.

Проблеми інтеграції іммігрантів в українське суспільство. Експертне опитування

Для дослідження теми ризиків та надбання від імміграційних процесів в Україні ми використовували наступний інструментарій: експертну анкету з питаннями:

“Як Ви вважаєте, те, що люди з інших країн переїжджають жити до України, це в цілому добре чи погано впливає на економіку країни?”

“Як Ви вважаєте, приплив людей з інших країн в цілому руйнує чи збагачує культурне життя України?”

“Як Ви вважаєте, із припливом людей з інших країн Україна стає гіршим або кращим місцем для життя?”

“Чи можна, на Ваш погляд, говорити про вплив іммігрантів на міжетнічні відносини у приймаючому суспільстві?”

“Чи можна, на Ваш погляд, говорити про вплив іммігрантів на міжкультурні комунікації у приймаючому суспільстві?”

“Як Ви оцінюєте можливості іммігрантів адаптуватися до освітнього простору приймаючої країни?”

“Які, на Ваш погляд, проблеми має освітня інтеграція іммігрантів у приймаюче суспільство?”

Вплив імміграції на економіку.

Вплив імміграції на економіку приймаючої країни широко обговорюється в Європі. Однак вчені диференціюють напрямки досліджень впливу: ступінь впливу іммігрантів на системи соціального забезпечення, на податкові надходження і пенсії. Вивчаються наслідки змін на ринку праці після “десантування” іммігрантів, вплив мігрантів на рівень споживання і якість споживання, бізнес - поведінка іммігрантів [31].

В української реальності аналіз відповідей експертів на питання “Як Ви вважаєте, те, що люди з інших країн переїжджають жити до України, це в цілому добре чи погано впливає на економіку країни?” показує неоднозначність оцінювання впливу іммігрантів на економічний розвиток приймаючої країни. Але і в позитивному оцінюванні, і в негативному, експерти визначали

залежність впливу від якості іммігрантів як трудового ресурсу. Мається на увазі наступні характеристики іммігрантів.

Позитивні характеристики:

- фінансово забезпечені,
- з високим рівнем освіти,
- зацікавлені у розвитку приймаючої країни.

Негативні характеристики:

- люди, які не хочуть працювати,
- люди, які намагатимуться жити на дотації, а це виснажуватиме бюджет України.

Але важливо зауважити, що при певній неоднозначності оцінювання ролі іммігрантів, ми спостерігаємо певний зсув думок експертів у бік позитивного оцінювання прибуття іммігрантів до нашої країни.

Вплив іммігрантів на культурне життя країни.

Концепції культурного розмаїття і культурної самобутності знаходяться в центрі наукового дискурсу в західних суспільствах. В Європі дискусія стимулюється певним тиском, пов'язаним з імміграційними потоками, які зростають у багатьох європейських країнах. Головна проблема, з якою стикаються приймаючі країни і яка інтенсивно обговорюється, – це боротьба за етнічну та культурну гетерогенність.

Дискусія про передбачувані витрати і переваги культурного розмаїття вже відчувається. Це добре ілюструється, наприклад, у Франції, де дискусії про носіння ісламської вуалі і бурки стимулювали, в свою чергу, публічні дебати про національну ідентичність. Точно так же недавнє голосування в Швейцарії проти будівництва мусульманських мечетей ясно показує, наскільки недавно стали гарячими і емоційними аргументи на користь етнічної і релігійної ідентичності [18].

Одне з основних труднощів у дослідженні впливу іммігрантів на культуру приймаючого суспільства – це вимір і оцінка впливу іммігрантів на динамічні явища культури в цілому. Культура розвивається складним чином, а вплив іммігрантів на культуру європейських суспільств не можна виміряти відповідно до кількості іммігрантів.

Мігранти є гетерогенної групою, вони походять з різних культур. Вони не можуть бути гомогенною групою. Це створює

складності для дослідження. Так само складно аналізувати зміни в суспільстві, розглядаючи їх як результат впливу іммігрантів або результат глобалізаційних процесів. Наприклад, схеми харчування в європейських співтовариствах змінилися - нові кухні, нові дієти. Але це вплив іммігрантів або результат глобалізації? Соціологи вважають, що загальна трансформація цивілізацій в культурному контексті в Європі йде за рахунок імміграції.

Відповіді експертів на питання “Як Ви вважаєте, приплив людей з інших країн в цілому руйнує чи збагачує культурне життя України?” більш визначені і більш позитивно орієнтовані, ніж у відповідях на перше питання про економічну сферу. Негативного впливу іммігрантів на культурне життя України експерти майже не визначали. Позитивний вплив на культурне життя експерти розглядали за умов:

- іноземці з повагою ставляться до культурних надбань українців,

- не займаються культурною експансією,
- розширення кругозору місцевого населення,
- прийняття нових кулінарних традицій,
- вивчення нових культурних зразків,
- розширення світогляду українців.

Аналіз відповідей експертів на питання “Як Ви вважаєте, із припливом людей з інших країн Україна стає гіршим або кращим місцем для життя?” показує, що відповіді однозначно вкрай складно. Тому домінує думка “у чомусь гірше, у чомусь краще”.

Тиражовані думки експертів можна структурувати наступним чином.

“Навіщо Україні люди з інших країн? А своїх куди подіти? Для такої території і своїх людей вистачає. Треба думати не про людей з інших країн, а про те, як своїм людям забезпечити робочі місця з достатнім заробітком”.

“Залежить від того, з якою метою чужинець приїжджає в Україну (відкрити свій бізнес і створити нові робочі місця, чи зайняти і так необхідне тому ж українцю робоче місце)”.

Більшість експертів відповіли позитивно на питання “Чи можна, на Ваш погляд, говорити про вплив іммігрантів на міжетнічні відносини у приймаючому суспільстві?”

“В цілому позитивно, оскільки трансляція відмінностей здатна підвищити рівень толерантності у суспільстві та зміцнити його”.

“З іншого боку, чим частіше є контакти між мігрантами та не мігрантами, тим вищий буде рівень толерантності у суспільстві”.

Зазначимо, що відповіді експертів на питання “Чи можна, на Ваш погляд, говорити про вплив іммігрантів на міжкультурні комунікації у приймаючому суспільстві?” визначені позитивно.

“Сам факт присутності представників етнічних меншин із інших країн породжує постійну міжкультурну взаємодію. Окрім того, що вона може мати вияви у мистецтві, вони також виявляється кожного дня на побутовому рівні. Завдяки такій взаємодії на мікрорівні акумулюється нове знання про чужорідні традиції, звичаї, звички харчування та побут. При адекватному сприйнятті вони можуть мати позитивний вплив на побут українців”.

“Міжкультурні комунікації треба будувати у відповідь на нову міжетнічну ситуацію. У будь-якому разі міжкультурні комунікації треба активізувати, шукати нові їхні форми, збагачувати їхній зміст, уникати небезпечних тем і домагатися взаєморозуміння між іммігрантами і приймаючою стороною”.

Освітня інтеграція іммігрантів.

Освітня інтеграція іммігрантів до приймаючого суспільства є проблемою для усіх країн, які мають справу з імміграцією. Прибуття іммігрантів з різними етнічними, расовими або релігійними характеристиками не в останню чергу створює труднощі для сфери освіти, оскільки освіта забезпечує знання, форми відносин і діє як важливий засіб соціальної інтеграції [19].

У спільнотах з наявністю іммігрантів школи повинні пропонувати добре скоординовані програми і послуги, орієнтовані на конкретні потреби іммігрантів. Програми якості для учнів-мігрантів зазвичай включають в себе ряд функцій, які допомагають їм подолати освітні порушення, культурні і мовні бар'єри, соціальну ізоляцію. Ці функції включають в себе:

- Розширене читання і математична інструкція.
- Українська мова як друга мова.
- Репетиторство.
- Класні помічники.
- Літні програми.

-
-
- Керівництво та консультування.
 - Батьківські зустрічі – перевага і співучасть.
 - Соціальна робота [20].

Одним з викликів, які складають для української освіти мігранти, це “редагування” викладацької кваліфікація. Незалежно від того, які відмінності між національними системами освіти, викладач вимушений і зобов’язаний презентувати потрібний контент освітніх знань для імігрантів. Крім цього від викладача чекають вміння комунікувати, взаємодіяти з імігрантською аудиторією. Європейські науковці визнають, що адаптація освітньої системи до нових процесів іміграції в Європі відстає від адаптації до соціальної системи. І тому головне завдання: викладач мусить бути кваліфікованим для нової ролі [21].

Експерти, відповідаючи на питання “Як Ви оцінюєте можливості імігрантів адаптуватися до освітнього простору приймаючої країни?” вважають, що можливості імігрантів адаптуватися до освітнього простору України задовільні.

“Задовільно, якщо говорити про вищу освіту. Мігранти здатні, вивчивши російську мову, відвідувати заняття та індивідуально спілкуватись з викладачами. З іншого боку, українські викладачі потребують професійного вдосконалення у володінні іноземними мовами (особливо англійською) для кращого задоволення освітніх потреб”.

“Процес адаптування до освітнього простору залежить, на думку експертів, від багатьох факторів: відкритості і толерантності освітнього простору; адаптивного потенціалу імігрантів; підтримки імігрантів з боку державних інституцій та інститутів громадянського суспільства тощо. Відповідаючи на питання “Які, на Ваш погляд, проблеми має освітня інтеграція імігрантів у приймаюче суспільство?” експерти назвали наступні проблеми:

- Матеріальний статус імігрантів.
- Світоглядні цінності, особливості національності і культури.
- Недостатня кваліфікація викладачів для викладання імігрантам.
- Недостатнє матеріальне та технічне забезпечення вищих навчальних закладів в Україні.
- Неготовність сприймати інші культури, ламати стереотипи, відходити від того, що вважається “нормою”.

- Необхідність у спеціальних програмах (як державних, так і недержавних), спрямованих на освітню інтеграцію іммігрантів. А для цього доцільно виділити цільові групи іммігрантів за ознаками їхнього матеріального статусу, цінностей, освітніх потреб, життєвих планів, особливостей національної культури тощо.

Основною проблемою інтеграції іммігрантів є мовний момент – українська мова. Також є важливим культурно-релігійний аспект сприйняття освіти та необхідність бачити в іммігрантах потенціал для розвитку країни.

- - - - -

1. Банк соціологічних даних / Національна Академія Наук України. Інститут соціології. URL: <https://i-soc.com.ua/institute/offers> (дата звернення: 25.03.2019).
2. Вайдіна Т. Вікова структура мігрантів та ринок праці м. Києва: деякі аспекти взаємозв'язку. *Зайнятість та ринок праці*. 1996. № 4.
3. Велике переселення народів: репатріанти, біженці, трудові мігранти. Інститут соціології НАН України. Київ, 2002. 263 с.
4. Етнічний довідник : у 3-х ч. / голов. ред. В. Євтух [та ін.] ; НАН України, Ін-т соціології. Київ, 1997. Ч. 1 : Етнічні меншини в Україні : поняття та терміни / Л. Аза [та ін.]. 141 с.
5. Євтух Володимир. Етнічність : енциклопедичний довідник. Київ : Фенікс, 2012. 396 с.
6. Євтух Володимир. Етнічність у транснаціональному соціальному просторі: дизайн дослідницького проекту. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2013. № 1. С. 3-26.
7. Євтух Володимир, Колесніченко Максим. Феномен етнічності у зарубіжному науковому дискурсі: філософське осмислення. Київ : Інтерсервіс, 2016. 237 с.
8. Київ і кияни: соціологічні хроніки незалежності / за ред. В. Ворона, В. Чорновленко. Київ 2002. 128 с.
9. Корнієнко О. О. Особливості сучасного етапу міжнародних міграційних процесів Економічний простір. 2015. № 104. С. 28-43. URL: file:///C:/Users/Asus/Downloads/ecpros_2015_104_5.pdf (дата звернення: 25.03.2019).
10. Косухин Н. Д. Политическое лидерство в Африке: прошлое и настоящее. Москва : ИА ФГ РАН, 2015. 178 с.
11. Малиновська О. Міграційна політика: глобальний контекст та українські реалії. Київ : НІСД, 2018. 472 с.
12. Мігранти у Києві. Хто вони? *Філософська та соціологічна думка*, 1993, № 6.
13. Непочуті голоси – проблеми імміграції, прав і свобод людини в Україні : проект “Надати голос тим, хто не має права голосу: опитування етнічних (нетрадиційних) меншин в Україні з метою вивчення їх потреб”. Київ : Сфера, 2008. 99 с.

-
-
14. “Нетрадиційні” іммігранти у Києві / авт. кол. О. Брайчевська, Г. Волосюк, О. Малиновська, Я. Пилинський, Н. Попосон, Б. Рубл. Київ : Стлос, 2003. 446 с. URL: <https://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/Immigrants.pdf> (дата звернення: 25.03.2019).
 15. Пассель Джеффри. Демографія іммігрантської молоді: минуле, теперішнє і майбутнє = Passel, Jeffrey S. Demography of Immigrant Youth: Past, Present, and Future. Future of Children, SPR 2011 Book 21, Pages: 19-41.
 16. Погода Т. А. Міжетнічні відносини у студентському середовищі. *ІДСД. Міграційна політика та етнічні проблеми*. URL: <https://dse.org.ua/archive/14/10.pdf> (дата звернення: 25.03.2019).
 17. Прибыткова И. М. Коренные киевляне и мигранты: мониторинг социальных изменений на рубеже XXI века. *Научные доклады Независимого исследовательского Совета по миграции стран СНГ и Балтии*. 2000. Вып. 4. С. 5-32.
 18. Тилли Ч. Принуждение, капитал и европейские государства. 1990–1992 гг. Москва : Территория будущего, 2009. 328 с.
 19. Українське суспільство: моніторинг соціальних змін. Київ : Інститут соціології НАН України, 2016. Випуск 3 (17). 546 с.
 20. Фернхам А., Грэхем Дж. А., Аргайл П. Процессы коммуникации в формальных организациях. URL: <https://www.ozon.ru/context/detail/id/5245685/> (дата звернення: 25.03.2019).
 21. Arabandi Bhavani. Polyethnicity / George Ritzer (ed.). Blackwell Encyclopedia of Sociology. Malden, Oxford, Victoria : Blackwell Publishing, 2007. XCIII 5658 p.
 22. Bourdieu Pierre. The Forms of Capital / J. E. Richardson (ed.). *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. New York : Greenwood, 1986. P. 241-258.
 23. Brettell Caroline, Hollifield James. Migration theory: at the intersection of different disciplines. www.sociology.kpi.ua. (дата звернення: 25.03.2019).
 24. Dervin Fred. Cultural Identity, Representation and Othering. URL: <http://users.utu.fi/freder/dervinhandbookcorrect.pdf> (дата звернення: 25.03.2019).
 25. Deusdad Blanca, Cabre Joan. School xenophobia and interethnic relationships among secondary level pupils in Spain. *education as change*. 2017. Book 21. Page 95-112.
 26. ESS8-2016 Data Download. URL: <http://www.europeansocialsurvey.org/download.html?r=8> (дата звернення: 25.03.2019).
 27. Fisher M. A Revealing Map of the World’s Most and Least Ethnically Diverse Countries 2013. URL: <http://www.washingtonpost.com/>

-
-
- blogs/worldviews/wp/ 2013/05/16/a-revealing-map-of-the-worlds-most-and-least-ethnically-diverse-countries/ (дата звернення: 25.03.2019).
28. Hasman Jiri, Kostelecka Yvona. The spatial concentration of immigrant pupils at primary and lower secondary schools in the Czech Republic. *Moravian geographical reports*. Dec. 2016. Book 24. P. 38-51.
 29. Heath Anthony F., Rothon Catherine. The second generation in Western Europe: Education, unemployment, and occupational attainment. *Annual Review of Sociology*. 2016. Book 34. P. 211-235.
 30. d’Hombres Beatrice, Nunziata Luca. Wish you were here? Quasi-experimental evidence on the effect of education on self-reported attitude toward immigrants. *European economic review*. NOV. 2016. Special Book 90. P. 201-224.
 31. Impact of immigration on Europe’s societies – European Commission. URL: https://ec.europa.eu/...migration/.../emn_immigration_2006. (дата звернення: 25.03.2019).
 32. Law on Equity Employment, 1995. URL: <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/e-5.401/> (дата звернення: 25.03.2019).
 33. Lessard-Phillips, Li Yaojun. Social Stratification of Education by Ethnic Minority Groups over Generations in the uk.socialinclusion. 2017. Book 5. P. 45-54.
 34. Levels Mark, Christopher Jencks. Contextual explanations for numeracy and literacy skill disparities between native and foreign-born adults in western countries. *PLOS ONE*. MAR 2016. Book 3.
 35. Levitt Peggy. Towards an Understanding of Transnational Community Forms and Their Impact on Immigrant Incorporation. 1999. URL: https://migration.ucdavis.edu/rs/more.php?id=47_0_3_0 (дата звернення: 25.03.2019).
 36. McNeill William H. Polyethnicity and National Unity in World History. Toronto : University of Toronto Press, 1985. 85 p.
 37. Polyethnicity. *Wikipedia, the Free Encyclopedia*. URL: <http://en.wikipedia.org/wiki/Polyethnicity> (дата звернення: 25.03.2019).
 38. Russel Jesse, Cohn Ronald. Polyethnicity. Book on Demand Ltd., 2013. 146 p.
 39. Tanton John. An Historian Looks at Polyethnicity. URL: http://www.thesocialcontract.com/artman2/publish/tsc0304/article_... (дата звернення: 25.03.2019).
 40. The number of international migrants reaches 272 million, continuing an upward trend in all world regions, says UN / United Nations Department of Economic and Social Affairs 17 September 2019 New York. URL: <https://www.un.org/development/desa/en/news/population/international-migrant-stock-2019.html> (дата звернення: 25.03.2019).
-

-
-
41. Walker Connor. Nation-Building or Nation-Destroying? *World Politics*, 1972, Vol. 24, № 3. April. P. 320.
 42. Why Ethnic Marketing? URL: <http://www.manifolddatamining.com/html/products/ethnicmarketing.html> (дата звернення: 25.03.2019).
 43. Yevtukh Volodymyr. Polyethnicity. *The Willey Blackwell Encyclopedia of Race, Ethnicity and Nationalism*. 1-3. Oxford, 2015 URL: http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.002/9781118663202.wberen_579/full (дата звернення: 25.03.2019).

- - - - -

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

Аніщенко О. Гуманістичний потенціал андрагогіки у вимірі педагогіки міграцій. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи* : збірник наукових праць. 2012. Вип. 4. С. 7-16.

Асаєва В. В. Концептуально-методологічні принципи формування нової філософської стратегії мультикультурної освіти. *Практична філософія*. 2014. № 2. С. 219-225.

Бабушко С., Соловей Л. Навчання дорослих як засіб інтеграції мігрантів: норвезький досвід. *Освітологічний дискурс*. 2017. № 1-2 (16-17). С. 132-143.

Безтелесна Л. Інтернаціоналізація вищої освіти за умов міжнародної міграції населення як носія людського потенціалу. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2014. № 3. С. 254-257.

Біляковська О. В. Освітня міграція українців до Польщі: соціопсихологічний аспект. *Соціально-економічні та етнокультурні наслідки міграції для України* : збірник матеріалів наук.-практ. конф. (Київ, 27 вересня 2011 р.). Київ : НІСД, 2011. С. 231-237.

Бугасова Н. Міжкультурний підхід до навчання іммігрантів. *Сучасні проблеми науки та освіти* : матеріали 11 міжнар. міждисциплінарної наук.-практ. школи-конф. 29 квіт. – 9 трав. 2011 р., Ялта - Харків. Харків, 2011. С. 195-196.

Бугасова Н. Проблеми вищої освіти іммігрантів у Швеції. *Международное сотрудничество в образовании в условиях глобализации* : матеріали міжнарод. науч.-практ. конф., 13-15 сент. 2012 г. / [отв. ред. В. М. Ефимова]. Симферополь, 2012. С. 20-27.

Бугасова Н. В. Шведський досвід освіти іммігрантів : навчально-методичний посібник. Симферополь : Салта, 2013. 216 с.

Булгаков Р. Специфічні особливості реалізації мультикультурного підходу в освіті Франції. *Порівняльно-педагогічні студії*. 2015. № 2 (24). С. 21-29.

Бурбело О. Р. Проблеми збереження національної ідентичності в умовах іноетнічного доквілля. *Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент*. Київ, 2010. Вип. 4. С. 51-62.

Бурбело О. Р. Українські іммігранти у системі соціальних умов проживання приймаючих країн. *Нова парадигма. Філософія. Політологія. Соціологія*. Київ, 2011. Вип. 99. С. 302-318.

Бусько М. Б. Участь уряду Канади у процесі навчання дорослих іммігрантів. *Імідж сучасного педагога*. 2013. № 1. С. 40-42.

Бусько М. Б. Навчання дорослих іммігрантів у Канаді: навчальний посібник Львів : ЗУКЦ, 2013. 120 с.

Бусько М. Б. Навчання іммігрантів у Канаді. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2013. Вип. 2. С. 20-28.

Ганаба С. О. Діалог культур в контексті модернізації освіти. *Міжнародна науково-практична конференція “Міжкультурні комунікації та толерантність в освіті”*. Київ, 2011. С. 27-33.

Гевчук Н. Організація виховної роботи з дітьми трудових мігрантів в умовах загальноосвітнього навчального закладу : навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський, 2011. 121 с.

Гірник А. М., Гірник Г. А. Особливості адаптації українських освітніх мігрантів до умов життя за кордоном. *Наукові записки НаУКМА. Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота / Нац. ун-т “Києво-Могилянська академія”*. Київ : КМ Академія, 2014. Т. 162. С. 51-55.

Глазов Д. Мультикультурна Європа в умовах міграційної кризи 2015 р. *Емінак : науковий щоквартальник / Н.-д. центр “Лукомор’є” Ін-ту археології НАН України*. Київ ; Миколаїв, 2016. № 3 (15), т. 1, липень-вересень. С. 89-94.

Головата І. Мультикультуралізм як ціннісна орієнтація сучасної освіти. *Педагогічний дискурс*. 2016. Вип. 16. С. 25-29.

Головаха Євген. Тенденції соціальних змін в Україні та Європі: за результатами Європейського соціального дослідження. 2005-2007-2009-2010 / Євген Головаха, Андрій Горбачик. Київ : Інститут соціології НАН України, 2012. 119 с.

Голубєва І. Організаційно-педагогічні умови навчання обдарованих учнів різних культур та мовного розмаїття у США. *Нова педагогічна думка*. 2015. № 2. С. 55-58.

Горбунова Л. Транскультурна освіта як імператив глобального суспільства. *Наукові записки національного ун-ту “Острозька академія” Сер. Філософія*. Острог, 2015. Вип. 17. С. 160-165.

Гречко О. Ю. Критерії формування імміграційної політики розвинених країн Європи, США та Канади. *Політологічний вісник*. Київ, 2011. Вип. 52. С. 409-417.

Гьокхан Д. Сучасні міграційні процеси: проблема адаптації та інтеграції мігрантів в об'єднаній Європі. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філософські науки.* 2016. Вип. 1 (82). С. 35-44.

Довідник міжетнічної толерантності / за редакцією доктора політичних наук А. М. Круглашова. Чернівці : Букрек, 2011.

Дудик Н. Т., Зевченко Т. М. Мультикультурна освіта і виховання як нагальна потреба сучасності. “Професійна комунікація: мова і культура” : збірник матеріалів III Всеукраїнського науково-практичного вебінару (23 листопада 2016 р.). URL: <http://eprints.zu.edu.ua/23837/> (дата звернення: 28.05.2019).

Емпіричний аналіз проблеми інтеграції іммігрантів в українське суспільство: за результатами експертного опитування (2018) URL: evaluation.com.ua (дата звернення: 28.05.2019).

Етнополітичні процеси в Україні: регіональні особливості. Київ : ІПіЕНД імені І. Ф. Кураса НАН України, 2011.

Етносоціологія. Етнічна динаміка українського суспільства : навчальний посібник. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010.

Євтух В. Б. Від викладання до навчання : підручник контекстуального навчання “Етносоціологія” : презентація / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка. Жовтень 2015 р. Кам'янець-Подільський. 28 слайдів. URL : <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/19460> (дата звернення: 28.05.2019).

Євтух Володимир. Етнічність : енциклопедичний довідник. Київ : Фенікс, 2012. 396 с.

Євтух В. Б. Етнічність у транснаціональному соціальному просторі: дизайн дослідницького проекту. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг,* 2013, № 1. С. 3-26.

Євтух В. Б. Етносоціологія: довідник. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. 205 с.

Євтух В. Б. Іммігранти – нові етнічності в українському соціальному просторі. *Етносоціологічний та епістемологічний дискурс у науковому просторі.* Київ : Інтерсервіс, 2013. С. 9-38.

Євтух В. Б. Концептуальні конструкти етносоціальних реалій: досвід трьохлітніх досліджень. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010.

Євтух В. Б., Трощинський В. П., Аза Л. О. Міжетнічна інтеграція: постановка проблеми в українському контексті : навчальний посібник. Київ : Вид. полігр. центр “Київський університет”, 2003.

Євтух В. Б. Українська діаспора у міжнародних комунікаціях (магістерська програма контекстуального навчання) : презентація. / Центр евалюації науково-освітніх та соціальних програм. 2018 р. Київ. 22 слайди. URL : <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/19464> (дата звернення: 28.05.2019).

Євтух Володимир. Поліетнічність як конструкт *modus vivendi*. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2014. № 4. С. 133-154.

Євтух Володимир. Центри етнічної проблематики : довідник. Київ : ТОВ “НВП “Інтерсервіс”, 2014. 253 с.

Євтух О. В. Міжетнічна взаємодія: об’єктно-предметне поле дослідження. *Нова парадигма*. 2010. Вип. 95.

Жураковська Л. А. Тенденції освітньої міграції в контексті глобалізації економічного розвитку. URL: <https://dse.org.ua/archive/21/20.pdf> (дата звернення: 28.05.2019).

Завацька Л. М. Дослідження соціальних потреб дітей трудових мігрантів у новому соціально-освітньому середовищі. *Наукові записки Ніжинського держ. ун-ту ім. М. Гоголя. Серія: Психолого-педагогічні науки*. Ніжин, 2014. Вип. 2. С. 73-76.

Загоруйко Л. Особливості освіти іммігрантів у Фінляндії у контексті рівності освітніх можливостей. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/poriv_ped_stydii/2010/2010_1_12.pdf (дата звернення: 28.05.2019).

Зайцева Н. Г. Теоретичні засади розвитку двомовного навчання в мультикультурному середовищі США. *Порівняльно-педагогічні студії*. 2014. № 2/3. С. 45-52.

Іщенко О. Інтернаціоналізація студентського освітнього середовища: особливості протікання процесу в Україні. *Вісник НТУУ “КПІ” : Філософія. Психологія. Педагогіка*. 2010. № 2. С. 18-23.

Кисла Г. О. Етносоціальне вимірювання життєвих цінностей особистості. *Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент* : збірник наукових праць. Вип. 3. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010.

Кирста Н. Виховання дітей трудових мігрантів в умовах освітнього закладу. *Освітній простір України*. 2014. № 3. С. 113-118.

Кісла Ганна. Мігранти у суспільстві: культурно-освітній аналіз української реальності. *Евалюація: наукові, освітні, соціальні проекти* / редактори : В. Євтух, Л. Корпоровіч, М. Руїсс, Л. Рутка. Київ : CESESP, 2017. Вип. 3. С. 24-41.

Ковалинська І. В. Мультикультурна підготовка вчителів у Федеративній республіці Німеччина. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 16: Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики.* 2016. Вип. 26. С. 59-63.

Крячко В. І. До поняття операціоналізації базових понять у дослідженні міжетнічної взаємодії. *Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент.* 2012. № 8.

Кузь О. Освітній простір мультикультуралізму. *Вища школа.* 2010. № 12. С. 104-108.

Лавер О. Г. Біженці, вимушені переселенці та нелегальні мігранти ХХ–початку ХХІ століть як глобальна проблема людства. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Історія.* Ужгород, 2014. Вип. 2 (33). С. 92-100.

Лупул Тарас. Політизація як інституційний фактор сучасного процесу канадського націєтворення. Чернівці: Чернівецький національний університет, 2010.

Малиновська О. А. Інтеграція біженців в Україні: проблеми та шляхи їх подолання. *Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент* : збірник наукових праць / ред. кол. : В. Б. Євтух (гол. ред.). Київ : ТОВ “НВП “Інтерсервіс”, 2015. Вип. 19-20. С. 5-19. [Назва англ. : Integration of Refugees in Ukraine: Problems and Remedies]

Малиновська О. А. Міграція та міграційна політика : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2010.

Малиновська О. А. Трудова міграція українців за кордон у дзеркалі наукових досліджень. *Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент* : збірник наукових праць. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010. Вип. 4. С. 143-153. [Назва англ. : Ukrainian labor migration in the area of scientific research].

Малиновська О. А. Трудові мігранти з України в країнах ЄС та їхні перекази на батьківщину у післякризовий період. *Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент* : збірник наукових праць. / ред. кол. : В. Б. Євтух (відп. ред.). Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. Вип. 11. С. 125-143. [Назва англ. : Labour migrants from Ukraine in the EU countries and their remittances to the fatherland during the after crises period]

Малиновська О. Україна, Європа, міграція: міграції населення України в умовах розширення ЄС. Київ, 2004.

Малиновська О. А. Урізноманітнення складу населення України під впливом міжнародної міграції: виклик та шляхи реагування : аналіт. доп. / О. А. Малиновська; Нац. ін-т стратег. дослідж. Київ : НІСД, 2012.

Малиновська О. А. Шляхи подолання демографічних загроз: європейські практики *Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент* : збірник наукових праць. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010. Вип. 3. С. 55-71. [Назва англ. : Addressingdemographicthreats: Europeanpractices].

Малиновська. № 11, с. 90.

Мигалина З. І. Полікультурна освіта дітей мігрантів в США. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Педагогіка. Соціальна робота. 2017. Вип. 2 (41). С. 169-171.

Міграція і толерантність в Україні : збірник статей / за ред. Я. Пилинського. Київ : Стилос, 2007.

Мовна ситуація в Україні : між конфліктом і консенсусом. Київ : ІПіЕНД, 2008.

Монолатій Іван. Міжгрупові інтеракції в етнополітичному дискурсі. Івано-Франківськ : Лілея НВ, 2011.

Монолатій Іван. Особливості міжетнічних взаємин у західноукраїнському регіоні в Модерну добу. Івано-Франківськ : Лілея НВ, 2007.

Муқан Н. В., Бусько М. Б., Барабаш О. В.Методологічні основи дослідження навчання дорослих іммігрантів у Канаді. Молодий вчений. 2016. № 4 (31) квітень. С. 557-560.

Мукомель В. И. Грани интолерентности (мигрантофобии, этнофобии. *Социс.* 2005. № 2 (250).

Мухтерем В. Міжетнічна толерантність як феномен поліетнічного українського суспільства. *Віче.* 2005. № 4.

Нагорна Лариса. Соціокультурна ідентичність: пастки ціннісних розмежувань. Київ : ІПіЕНД, 2011.

Оврамець М. А. Вплив імміграції на соціальну структуру та політичну еволюцію країн ЄС. *Вісник Національної академії керів. кадрів культури і мистецтв.* Київ, 2015. № 2. С. 205-209.

Освіта для ВПО та мігрантів : опитування. URL: https://www.unicef.org/.../The_Global_Survey_-_Education_for_Migrant_Children_ (дата звернення: 28.05.2019).

Павліха Н. В., Степанюк Н. А. Становлення освітньої міграції в умовах глобалізації. Глобальні та національні проблеми економіки. 2017. Вип 16. С. 219-223.

Паронікян А. А. Інтеграційні та дезінтеграційні процеси етнічних спільнот у глобалізованому світі: виклики та тенденції. *Соціологія*. 2016. № 8 (126). С. 160-166. [Назва англ. : Integration and disintegration processes of ethnic communities in a globalized world: challenges and trends]

Підтримка мігрантів в області освіти. URL: https://www.inkluzivniskola.cz/sites/default/files/uploaded/kompod_ii_cz_a_ukr.pdf (дата звернення: 28.05.2019).

Психологічний супровід дітей трудових мігрантів в ДНЗ / [упоряд. : Г. Нижник]. Коломия : Інформаційно-методичний центр управління освіти Коломийської міської ради, 2013. 74 с.

Руснак І. Система неперервної освіти як чинник соціальної інтеграції емігрантів у країнах Північної Америки. *Гірська школа Українських Карпат*. 2013. № 10. С. 103-105.

Русул О. В. Міграційне питання і політика мультикультуралізму в Західній Європі. *Гілея* : науковий вісник : збірник наукових праць : історичні науки, філософські науки, політичні науки / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова ; ВГО Українська акад. наук. Київ, 2017. Вип. 117 (№ 2). С. 166-170.

Семів Л. К. Освітньо-професійний аспект соціального захисту трудових мігрантів. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України : зб. наук. пр. / ДУ “Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долишнього НАН України” ; відп. ред. В. С. Кравців. Львів, 2016. Вип. 1(117). С. 3-7.

Сорока Юлія. Свої, чужі, різні: соціокультурна перспектива сприйняття іншого. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. 332 с.

Сюсель Ю. Українсько-латвійський проект “Іммігранти в суспільстві: виклики для освіти” : презентація. Евалюація: наукові, освітні, соціальні проекти. 2017. Вип. 3. С. 196-207.

Таранова А. О. Діти трудових мігрантів: пошук механізмів соціальної адаптації. *Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент*. Київ, 2012. Вип. 11. С. 143-152.

Темірова І. Німецький та французький підходи до інтеграції іммігрантів. *Сучасна українська політика. Політики та політологи про неї*. Київ, 2011. Вип. 22. С. 373-378.

Угода між Міністерством освіти і науки України та Міністром національної освіти Республіки Польща про співробітництво в галузі освіти від 19.01.2015 № 616_180.

Українське суспільство. 1992–2010. Соціологічний моніторинг. Київ : Інститут соціології НАН України., 2010.

Українське суспільство: моніторинг соціальних змін. Київ : Інститут соціології НАН України, 2016. Випуск 3 (17). 546 с.

Файсал Мохаммад Луай. Соціокультурні чинники соціалізації іноземних студентів (на матеріалах ВНЗ Запоріжжя) : дис. ... канд. соц. наук : 22.00.04 / Класичний приватний ун-т. Запоріжжя, 2012.

Філатов В. М., Ромашова Я. В. Специфічні ознаки освітньої міграції та її місце в структурі міграційних потоків. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2785> (дата звернення: 28.05.2019).

Червінська Л. М. Участь іммігрантів у політичному житті країн-прийому. *Дні науки філософського факультету – 2014* : міжнар. наук. конф. (15-16 квіт. 2014 р) : матеріали доп. та виступів / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка ; [редкол. : А. Є. Конверський (голова) та ін.]. Київ : Київський університет, 2014. Ч. 8. С. 155-156.

Авотиньш Артур. Нашим вузам перепадають лише остатки іностраниого пирога : [о возможностях привлечения иностр. студентов в латв. ун-ты : беседа с глав. консультантом LATV-education, д-ром наук по администрированию бизнеса] / записал Виктор Авотиньш. *7 секретов.* 2016 N 35. 1 сент. С. 8-9

Алексеева Е. Н. Особенности и перспективы образовательной миграции в эпоху глобальных трансформаций. *Вестн. Моск. Ун-та. Сер. 18. Социология и политология.* 2012. № 4. С. 113-136.

Ананьева Е. П. Мультикультурализм и толерантность как социально-философские концепции образовательного пространства : монография. Одесса, [2015]. 321 с.

Бугасова Н. Обучение иммигрантов в ретроспективе шведского образования. *Современный научный вестник. Педагогические науки. Физическая культура и спорт.* 2013. № 20. С. 20-29.

Вульфсон Б. Л. Миграционные процессы в современном мире и образование. *Педагогика.* 2011. № 1. С. 103-109.

Дмитриев А. В. Мигранты и социум: интеграционный и дезинтеграционный потенциал практик взаимодействия. *Социолог. исследования.* 2011. № 12. С. 50-60.

Дудко С. А. Образовательная политика в контексте миграционных процессов. *Высшее образование в России.* 2010. № 2. С. 39-46.

Зборовский Г. Е. Обучение детей мигрантов как проблема их социальной адаптации. *Социолог. исследования.* 2013. № 2. С. 80-91.

Ишмухаметов И. Н. Особенности адаптации иностранных студентов : [сообщ. на 29-й междунар. науч.-практ. и учеб.-метод. конф. "Zinātne un tehnoloģija - solis nākotnē" в Риге (22 апр.)]. *Research and Technology. Step into the Future*. 2016 .Vol. 11, Nr. 1. 11-12.lpp.

Ломакина И. С. Проблемы мультикультурализма в сфере образования ЕС. *Педагогика*. 2015. № 2. С. 118-126.

Мажан Татьяна. Жителей Латвии лишили права на образование : [в связи с отказом гражданам третьих стран в обучении на бюджет. местах в латв. высш. учеб. заведениях]. *Вести сегодня*. 2016. N 29 (22/28 июля). С. 4.

Мажан Татьяна. Иностранным студентам в Латвии нравится : [об экспорте латв. высш. образования] / в тексте рассказывают проректор высш. шк. бизнеса "Turība" Имантс Бергс, декан Отд. иностр. студентов Риж. ун-та им. П. Страдыня Смуйдра Жерманос, директор Отд. студент. сервиса Латв. ун-та Янис Саулитис [и другие]. *Вести сегодня*. 2016. N 26 (1/7 июля). С. 10-11.

Мажан Татьяна. Министр для гастарбайтеров : [о развитии сети воскрес. нац. шк. по обучению латв. диаспоры латыш. яз. за границей : в связи с визитом министра образования и науки Латв. Респ. Карлиса Шадурскиса на семинар для учителей латыш. диаспоры в Бредфорде (Великобритания)]. *Вести сегодня*. 2016. N 56 (21 марта). С. 5.

Мажан Татьяна. Безопасность, English и хорошее питание : [об обучении иностр. студентов в латв. высш. учеб. заведениях]. / в тексте рассказывают декан Отделения иностр. студентов Риж. ун-та им. П. Страдыня Смуйдра Жерманос, директор отделения "Студенческий сервис" Латв. ун-та Янис Саулитис, зам. ректора по междунар. акад. сотрудничеству и обучению иностр. студентов Риж. Техн. ун-та Игорс Типанс [и другие]. *Телеграф*. 2016. Март. С. 24-29.

Панина Г. В. Роль образования в социокультурной адаптации мигрантов. *AlmaMater* (Вестн. высш. шк.). 2013. № 11. С. 92-99.

Резник-Мартов Кирилл. 148 миллионов евро для Латвии : за три года число иностр. студентов выросло втрое : [о исслед. аналит. центра "Certus"]. *Бизнес класс!* 2016. N 5 (авг.). С. 14-15.

Фурса Е. В., Рогова Т. М. Международная учебная миграция: тенденции и особенности современного развития. *Вопросы регулирования экономики*. 2012. Т. 3, № 3. С. 42-51.

Albornoz F., Cabrales A., Hauk E. Immigration and the school system. *Economic Theory*. 2017. C. 1-36.

Alfonso Miranda. Chapter 8 Migrant Networks, Migrant Selection, And High School Graduation In México, in Solomon W. Polachek, Konstantinos Tatsiramos (ed.) *Research in Labor Economics (Research in Labor Economics, Volume 33)* Emerald Group Publishing Limited, 2011. pp. 263-06 DOI10.1108/S0147-9121(2011)0000033011

Amrhein Sandra, Ariana Lindquist, Stephen Yale-Loehr, Laura Danielson. Green Card Stories, New York : Umbrage Editions, 2011.

Anufrijeva Larisa. Bilingvā lāsaudzināšanaspriedze Rīgaspirms skolasizg lītībasie stādēs : maģistradarbs / Larisa Anufrijeva ; darbavad. prof. Irina Maslo; rec. prof. RutaInāra Kaņepēja ; LU. Pedagoģijasunpsiholoģijasfak. Izglītības zinātņunod. Rīga, 2008. 157 lp. Pieejams: <https://dspace.lu.lv/dspace/handle/7/11715>

Arabandi Bhavani. Polyethnicity / George Ritzer (ed.). Blackwell Encyclopedia of Sociology. Malden, Oxford, Victoria : Blackwell Publishing, 2007. XCIII 5658 p.

Armenta Amada. From Sheriff's Deputies to Immigration Officers: Screening Immigrant Status in a Tennessee Jail. *Law & Policy*. 34(2). 2012. P. 191-210.

Avotiņš Artūrs. Latvija varbūt studentuzeme : [paraugstākoizglītībuLatvijā un ārvalstu student upiesaistīšanu : sarunaar SIA "LATVeducation" galvenokonsult.] / pierakst. Viktors Avotiņš. *Neatkarīgā RītaAvīzeLatvijai*. 2016.Nr.110, 8.jūn. 6.-7.lpp.

Ballard Roger. Polyethnic Britain : A Comparative and Historical Perspective URL: <http://archive.ub.uni-heidelberg.de/savifadok/285/1/britain.pdf> (Accessed on: May 19, 2019).

Bang Peter. Imperial Ecumene and Polyethnicity *The Oxford Handbook of Roman Studies*, 2012. URL: <http://oxfordindex.oup.com/viw/10.1093/oxfordhd/9780199211524.013.0043> (Accessed on: May 19, 2019).

Basu S. Age-of-Arrival Effects on the Education of Immigrant Children : A Sibling Study. *Journal of Family and Economic*. 2018. Issues. C. 1-20.

Bensel Richard. Comment on 'Populism, Paranoia, and the Politics of Free Silver'. *Studies in American Political Development*. 2011. 25(2). P. 190-9.

Benson Lenni B., Lindsay A. Curcio, Veronica M. Jeffers, Stephen W. Yale-Loehr. Immigration and Nationality Law : Problems and Strategies, Lexis Nexis, 2013.

Bensusán Graciela, Maria Lorena Cook. State-Corporatist Legacies and Divergent Paths: Argentina and Mexico. *Working Through the Past: Labor and*

Authoritarian Legacies in Comparative Perspective, Teri L. Caraway, Maria Lorena Cook, and Stephen F. Crowley, eds. Ithaca, NY : Cornell University Press, 2015.

Berry J. W., Hou F. Acculturation, discrimination and wellbeing among second generation of immigrants in Canada. *International Journal of Intercultural Relations*. 2017. 61, C. 29-39.

Bernu-imigrantu integracija Eiropas skolas - European Commission. URL: <https://ec.europa.eu/migrant-integration/?action=media.download&uuid...B277...> (Accessed on: May 19, 2019).

Bourdieu Pierre. The Forms of Capital / Pierre Bourdieu. *J. E. Richardson (ed.). Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. New York : Greenwood, 1986. P. 241-258.

Branz-Spall A., Rosenthal R., & Wright A. Children of the Road : Migrant Students, Our Nation's Most Mobile Population. *The Journal of Negro Education*. 2003. 72(1). P. 55-62. doi:10.2307/3211290

Bravo-Moreno A. Transnational mobilities : Migrants and education. *Comparative Education*, 2009. 45(3). P. 419-433. URL: <http://www.jstor.org/stable/40593184> (Accessed on: May 19, 2019).

Brie Mircea. Ethnicity, Confession and Intercultural Dialogue in the European Border Space. *Ethnicity, Confession and Intercultural Dialogue at the European Union's East Border* | Mircea Brie , Ioan Horga, Sorin Şipoş, eds . Debrecen/Oradea: University of Oradea, Romania, 2011. P. 11-18.

Brimelow Peter. Does the Nation-State Exist? URL: http://users.utu.fi/freder/dervinhandtsc0304/article_280.shtml (Accessed on: May 19, 2019).

Brinkmane Ilze. Izstrādāts pieredzes krājums : [parIzglītībasattīstības centra īstenotā projekta "Atbalstsiz glītībasies tādēmjauniebraucējubērnu integrācijā unsaliedētas sabiedrības veidošanā" diskusiju]. *IzglītībaunKultūra*, 2016. Nr.18, 27. okt. - 6.lpp.

Bush Vanessa. On the Same Track : How Schools Can Join the Twenty-First-Century Struggle against Resegregation. *Booklist*. 2014. Vol. 110, Issue 11 (Feb 1), P. 14, 1 p. URL: <http://eds.b.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=5&sid=77a49dbe-67c2-4b08-822e-476c728a3146%40sessionmgr102&hid=121> (Accessed on: May 19, 2019).

Caraway Teri L., Stephen F. Crowley, Maria Lorena Cook, eds. Working Through the Past: Labor and Authoritarian Legacies in Comparative Perspective. Ithaca, NY : Cornell University Press, 2015.

Chalifoux Jean-Jacques. State and Polyethnicity : Between Volksgeist and Social Contract / Jean-Jasques Chalifoux. *Reviews in Anthropology*. 1992. Vol. 20. Issue 4. P. 265-273.

Childs S., Finnie R., Mueller R. E. Why Do So Many Children of Immigrants Attend University? Evidence for Canada. *Journal of International Migration and Integration*. 2017. 18(1).

Cho E. Migrants, language and education: An international perspective, in *Languages in a Global World : Learning for Better Cultural Understanding*, OECD Publishing. Paris, 2012. DOI: <http://dx.doi.org/10.1787/9789264123557-25-en> (Accessed on: May 19, 2019).

Choi Y. Korean American social studies teachers' perceptions and experiences of teaching profession in multicultural urban high schools. *Race Ethnicity and Education*. 2018. 21(1). C. 105-117.

Cook Maria Lorena. Is Incorporation of Unauthorized Migrants Possible? Inclusion and Contingency for Non-Status Migrants and Legal Immigrants, in Jennifer Hochschild, Jacqueline Chattopadhyay, Claudine Gay, and Michael Jones-Correa, eds., *Outsiders No More? Models of Immigrant Political Incorporation*, New York : Oxford University Press, 2013.

Cook Maria Lorena. Humanitarian Aid Is Never a Crime: Humanitarianism and Illegality in Migrant Advocacy. *Law & Society Review*. 2011. 45(3).

Cook Maria Lorena. The Advocate's Dilemma: Framing Migrant Rights in National Settings. *Studies in Social Justice*. 2010. vol. 4, no. 2. pp. 123-143.

David M., Borde T., Brenne S., (...), Razum O., Breckenkamp J. Obstetric care quality indicators and outcomes based on the degree of acculturation of immigrants—results from a cross-sectional study, in Berlin. *Archives of Gynecology and Obstetrics*. 2018. 297(2), P. 313-322.

Dervin Fred. Cultural Identity, Representation and Othering. URL: <http://users.utu.fi/freder/dervinhandbookcorrect.pdf> (Accessed on: May 19, 2019).

Deusdad Blanca, Cabre Joan. School xenophobia and interethnic relationships among secondary level pupils in Spain. *Education as Change*. 2017. Book 21. Page 95-112.

Donato Katharine M., Amada Armenta. What We Know about Unauthorized Migration. *Annual Review of Sociology*. 2011. 37. P. 529-543.

Drozdova Sanita. Mijkultūruiz glītībaspieredze Latvijas Privātajā pirmsskolasizglītībasiestādē "Saulespuķe" : maģistradarbs / darbavad.: Dr.paed. Sanita Baranova ; rec.: Dr.paed. Emīlija Černova ; LU. Pedagoģijas, psiholoģijasun mākslas fakultāte. Pedagoģijasnodaļa. Rīga 2014. 107 lp. Pieejams: <https://dspace.lu.lv/dspace/handle/7/11574> (Accessed on: May 19, 2019).

Dyczewski Leon. The New Structure of the Intensification of the Cultures' Mobility. *Politeja. Jagielonian Cultural Studies 1*. 2012. № 2/1 (20/1). P. 39-47.

Education and migration – social aspects of education and training. URL: www.nesse.fr/nesse/nesse_top/.../education-and-migration. (Accessed on: May 19, 2019).

Education of migrants – migrant families, school programs for migrant. URL: <https://www.google.com.ua/search?q=The+problem+of+education+for+migrants&oq=The+problem+of+education+for+migrants&aqs=chrome..69i57j0j7&sourceid=chrome&ie=UTF-8> (Accessed on: May 19, 2019).

Elliott Anthony. Handbook of Identity Studies. Australia : Flinders University, 2010.

Entigar K. E. The limits of pedagogy: diaculturalist pedagogy as paradigm shift in the education of adult immigrants. *Pedagogy, Culture and Society*. 2017. 25(3), C. 347-356.

ESS8-2016 Data Download URL: <http://www.europeansocialsurvey.org/download.html?r=8> (Accessed on: May 19, 2019).

Extra Guus, Yağmur Kutlay (eds.). Urban Multilingualism in Europe. Immigrant Minority Languages at Home and School / Guus Extra, Kutlay Yağmur (eds.). Bristol : Multilingual Matters, 2004. 428 p.

European Commission ; Directorate-General for Communication. *ES budžets nākotnei migrācija un robežu pārvaldība*. Luxembourg : [Publications Office]. 2018

Feliciano C. How family, immigrant group, and school contexts shape ethnic educational disparities. *Ethnic and Racial Studies*. 2018. 41(2). C. 189-209.

Garcia Maria Cristina. Central American Migration and the Shaping of Refugee Policy, in Dirk Hoerder and Nora Faires, eds. *Migrants and Migration in Modern North America : Cross-Border Lives, Labor Markets and Politics*, Duke University Press, 2010.

Garcia Maria. Central American Migration and the Shaping of Refugee Policy. *Migrants and Migration in Modern North America: Cross-Border Lives, Labor Markets, and Politics in Canada, the Caribbean, Mexico, and the United States*, Dirk Hoerder and Nora Faires, eds., Duke University Press, 2011.

Garcia Maria Christina. Central American Migration and the Shaping of Refugee Policy, in *Migrants and Migration in Modern North America: Cross-Border Lives, Labor Markets, and Politics in Canada, the Caribbean, Mexico and the United States*, Dirk Hoerder and Nora Faires, eds., Duke University Press, 2012.

Garcia Maria Cristina. Foreword, in Mark Overmyer-Velázquez and Enrique Sepúlveda, eds., *Global Latinos : Latin American Diasporas and Regional Migrations*. Oxford University Press, 2017.

Garcia Maria Cristina. Refugees, Displaced Persons, and Asylum-Seekers : An Age-Old Story and a New Historiography. *Immigration and Ethnic History Society Newsletter*, November 2012.

Garcia Maria Cristina. The Refugee Challenge in Post-Cold War America, Oxford University Press, 2017.

de Graauw Els. Immigrant Integration, Language Training, and Nonprofit Service Providers in the United States, affidavit in *Canadian Arab Federation v. Minister of Citizenship and Immigration Canada*, 2011.

de Graauw Els, Caroline Andrew. Immigrant Political Incorporation in American and Canadian Cities, in *Immigrant Geographies of North American Cities*, Carlos Teixeira, Wei Li, and Audrey Kobayashi, eds. Don Mills ON : Oxford University Press, 2011. pp. 179-206.

de Graauw Els. Making Immigrant Rights Real: Nonprofits and the Politics of Integration in San Francisco. Ithaca, NY: Cornell University Press, 2016.

de Graauw Els, Shannon Gleeson, Irene Bloemraad. Funding Immigrant Organizations: Suburban Free Riding and Local Civic Presence. *American Journal of Sociology*. 2013. vol. 119, no. 1. pp. 75-130.

Griffith Kati L. ICE Was Not Meant to Be Cold: The Case for Civil Rights Monitoring of Immigration Enforcement at the Workplace. *Arizona Law Review*, 2011.

Griffith Kati. The Power of a Presumption: California as a Laboratory for Unauthorized Immigrant Workers' Rights. 50 UC Davis Law Review 1279. 2017.

Griffith Kati L. Undocumented Workers: Crossing the Borders of Immigration and Workplace Law. *Cornell Journal of Law & Public Policy*, 2012.

Griva E., Kiliari A., Stamou A. G. Exploring views on heritage language use and bilingual acquisition: quantitative and qualitative evidence from teachers and immigrant students in the Greek context. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*. 2017. 38(10), P. 886-900.

GrūtupsGaitis. Tadžiku maģistranti studē pārtikas drošību : [par Tadžikistānas augsts kolumaģist rantu studijām Latvijas Lauksaimniecības universitātē Eiropas Komisijasa tbalstītās “Tempus” progr. projektaietvaros] / tekstā stāstaTadžikistānasMedicīnas universitātes maģistrante Malika Hodijeva, projektava dītāja Irina Kulitāne, Veterinār medicīnas fakultātes prof., studiju progr. “Pārtikashiģiēna” vadītāja Anda Valdovska, Tadžikistānas Agrārās universitātes pasniedzēj zinātņu Dr. Zohiršo Nematulojevs. *Zemgales Ziņas*. 2016. Nr.30, 11.marts, 4.lpp.

Hadjar A., Scharf J. The value of education among immigrants and non-immigrants and how this translates into educational aspirations: a comparison of four European countries. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 2018. P. 1-24.

Hardaker Glenn, Sabki Aishah. “Black Day to Freedom”: informal multicultural education initiative : Supporting expressions of refugee identity by migrant artists, *Multicultural Education & Technology Journal*. 2007. Vol. 1. Iss: 2, pp. 80-99 DOI <http://dx.doi.org/10.1108/17504970710759585> (Accessed on: May 19, 2019).

Hasman Jiri; Kostelecka Yvona. The spatial concentration of immigrant pupils at primary and lower secondary schools in the Czech Republic. *Moravian geographical reports*. 2016. Book 24. Dec. P. 38-51.

Hasmath Reza. *Managing Ethnic Diversity: Meanings and Practices from an International Perspective.* – Burlington, VT and Surrey, UK: Ashgate (Routledge), 2011. – 258 p.

Heath Anthony F., Rothon Catherine. The second generation in Western Europe: Education, unemployment, and occupational attainment. *Annual Review of Sociology*. 2016. Book 34. Pages: 211-235.

Held M. L., Cuellar M. J., Cook Heffron L. A Study of Social Work Students’ Knowledge and Perceptions of Stages of Latino Immigration. *Journal of Social Work Education*. 2018. 54(1), C. 61-78.

Hjerm M., Johansson Sevä I., Werner L. How critical thinking, multicultural education and teacher qualification affect anti-immigrant attitudes. *International Studies in Sociology of Education*. 2018. C. 1-18.

d’Hombres Beatrice; Nunziata Luca. Wish you were here? Quasi-experimental evidence on the effect of education on self-reported attitude toward immigrants. *European economic review*. 2016. Special Book 90. Page: 201-224.

Integrācija sākasarmā cīšanos: Latvijas pieredze 21. gadsimtā : skolotājamdarbā armigrantiem / [literārā redaktore unsastā dītāja Sanita Lazdiņa] ; Latviešuvalodas aģentūra. [Rīga] : Latviešuvalodas aģentūra, 2016. 224 lpp.

Introduction: perspectives on cultural integration of immigration. URL: www.oxfordscholarship.com/.../acprof-9780199660094-cha. (Accessed on: May 19, 2019).

Isik-Ercan Z., Demir-Dagdas T., Cakmakci H., Cava-Tadik Y., Intep-Tingir S. Multidisciplinary perspectives towards the education of young low-income immigrant children. *Early Child Development and Care*. 2017. 187(9), C. 1413-1432.

Jakubowicz Andrew. The Risk of Diversity: The Meaning of Integration in Australian Political Culture URL: http://andrewjakubowicz.com/publications/integrationfutures_risk/ (Accessed on: May 19, 2019).

Janese L. Free', Katrin Križ, Jenny Konecnik. Harvesting hardships: Educators' views on the challenges of migrant students and their consequences on education. DOI <http://dx.doi.org/10.1016/j.chilyouth.2014.08.013>

Jasis Pablo PhD, Marriott Douglas. All for Our Children : Migrant Families and Parent Participation in an Alternative Education Program. URL: <http://datubazes.lanet.lv:2118/10.1080/15348431003617814> (Accessed on: May 19, 2019). (Accessed on: May 19, 2019).

Jiménez Gámez R. A. Reception arrangements for students recently arrived in France (ENAF: Élèves Nouvellement Arrivés en France). A critical and comparative review from an inclusive perspective |. *Profesorado*. 2017. 21(2), P. 393-408.

Johnson D. The Organization of Instruction in Migrant Education: Assistance for Children and Youth at Risk. *TESOL Quarterly*. 1987. 21(3). P. 437-459. doi:10.2307/3586497

Jones-Correa Michael. *All Immigration is Local: Receiving Communities and Their Role in Integration*, Washington, D.C. : Center for American Progress, 2011.

Jones-Correa Michael. Contested Ground : Immigration in the United States, in *Rethinking National Identity in the Age of Migration*, Gütersloh : Verlag Bertelsmann Stiftung, 2013, pp. 199-226.

Jones-Correa Michael. Contested Ground : Immigration in the United States, Washington, DC: Migration Policy Institute, 2012. Korporowicz, Leszek. Socjologia kulturowa : kontynuacje i poszukiwania Wyd. 1. Kraków : Wydwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2011. 182 s.

Jones-Correa Michael. The Kindness of Strangers': Ambivalent Reception in Charlotte, North Carolina, in John Mollenkopf and Manuel Pastor eds. *Unsettled Americans: Metropolitan Context and Civic Leadership for Immigrant Integration*. Ithaca: Cornell University Press 2016) pp. 163-188.

Jones-Correa Michael. The Prior Socialization of Immigrants and Their Political Participation in the United States, in Antoine Bilodeau ed. *Just Ordinary Citizens? Toward a Comparative Portrait of the Political Immigrant*. Toronto : University of Toronto Press, 2016. pp. 83-97.

Jones-Correa Michael, Jennifer Hochschild, Jacqueline Chattopadhyay, Claudine Gay. Models of Immigrant Political Incorporation, in Jennifer Hochschild, Jacqueline Chattopadhyay, Claudine Gay, and Michael Jones-

Correa, eds., *Outsiders No More? Models of Immigrant Political Incorporation*, New York : Oxford University Press, 2013.

Jones Siân. The Archeology of Ethnicity. Constructing Identities in the Past and Present. The Taylor & Frances e-Library, 2003. 195 p.

Kalniņa Ilze. Imigranti izmitināti Naukšēnos : [par vjetnamiešu pusaudžu izmitināšanu sociālās korekcijas izglītības iestādē “Naukšēni”] / tekstā stāsta skolas direktors Didzis Čākurs. *Liesma*. 2016. Nr.141, 14.sept. [1.]lpp.

Kapelka Agnija. Internacionālā skola un tās kopiena : bakalaura darbs / darba zin.vad. Mg.sc.soc. Aija Lulle ; LU. Sociālo zinātņu fak. Socioloģijas nod. Rīga, 2006. 54 lp. Pieejams: <https://dspace.lu.lv/dspace/handle/7/26503> (Accessed on: May 19, 2019).

Kawczynska-Butrym Zofia Zdrowie migrantow i drenaz bialego personelu : wyzwania dla zdrowia publicznego, socjologii zdrowia i zawodow medycznych. Lublin : Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Sklodowskiej, 2019. 170 s.

Keeley B. Migrants and Education, in *International Migration : The Human Face of Globalisation*, OECD Publishing, Paris. 2009. DOI: <http://dx.doi.org/10.1787/9789264055780-6-en>

Ko A., Turner J. Culturally Sensitive Care for Asian Immigrants. *Home Healthcare Now*. 2017. 35(9), P. 507-513.

Kopytowska Monika. Proximizing the Other : Radical Discourses Online. Political Linguistics III. Book of Abstracts. Warsaw, 8-10 May, 2014 | Edited by Monika Kopytowska & Łukasz Kumięga. University of Łódź, University of Warsaw in Cooperation with University of Nottingham, 2014. 96 p.

Kozlovs Jevgēnijs. Bilingvālā izglītība un tās iespējas vidusskolēnu integrācijas Latvijas sabiedrībā veicināšanā : bakalaura darbs / Jevgēnijs Kozlovs ; darba vad. Mg.paed. lekt. Ieva Margeviča ; rec. asoc.prof. Baiba Kaļķe ; LU. Pedagoģijas un psiholoģijas fak. Pedagoģijas nod. Rīga, 2007. 59 lp. Pieejams: <https://dspace.lu.lv/dspace/handle/7/11658> (Accessed on: May 19, 2019).

Krause A. Kick it like Özil?: Decomposing the native-migrant education gap. Bonn : IZA. 2012. URL: <https://www.econstor.eu/handle/10419/62377> (Accessed on: May 19, 2019).

Kritz Mary Douglas Gurak. Foreign-Born Out-Migration from New Destinations: The Effects of Economic Conditions and Nativity Concentration. *US Census Bureau Center for Economic Studies Paper*, no. CES-WP-10-09, 2010.

Kritz Mary, Gurak D. T. Lee M. Foreign-born Out-migration from New Destinations: Onward or Back to the Enclave? *Social Science Research*. 2013. 42,2 (March). C. 527-546.

Kritz Mary, Douglas Gurak, Min-Ah Lee. Will They Stay? Foreign-Born Out-Migration from New U.S. Destinations. *Population Research and Policy Review*. 2011. 30(4). P. 537-567.

Kumi-Yeboah A., Smith P. Cross-Cultural Educational Experiences and Academic Achievement of Ghanaian Immigrant Youth in Urban Public Schools. *Education and Urban Society*. 2017. 49(4), P. 434-455.

Language Issues Perspectives from Teachers and Learners in Migration and Integration / ed. by D.Mallows. London : British Council, 2014. 176 p.

Lauglo J. Does ethnic identification promote integration into the larger society? A study of youth in Oslo. *Ethnicities*. 2017. 17(3). P. 392-417.

Lessard-Phillips Laurens, Li Yaojun. Social Stratification of Education by Ethnic Minority Groups over Generations in the uk. *socialinclusion*. 2017. Book 5. P. 45-54.

Levels Mark, Christopher Jencks. Contextual explanations for numeracy and literacy skill disparities between native and foreign-born adults in Western countries. *PLOS ONE*. 2016. Book 3, MAR.

Levitt Peggy. Towards an Understanding of Transnational Community Forms and Their Impact on Immigrant Incorporation. 1999. URL: https://migration.ucdavis.edu/rs/more.php?id=47_0_3_0 (Accessed on: May 19, 2019).

Lucic L. (). Changing Landscapes, Changing Narratives: Socio-Cultural Approach for Teaching Global Migrants. *Pedagogy, Culture And Society*. 2016. 24(2). P. 221-237. DOI: <http://dx.doi.org/10.1080/14681366.2016.1149504>

Majore Anda. Migrācijas jautājums kā pilsoniskās izglītības komponentes aspekts sociālo zinību mācību stundās 7.-9. klasē / vadītājs Golubeva, Ausma ; Latvijas Universitāte. Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultāte. Rīga, 2015. Pieejams: <https://dspace.lu.lv/dspace/handle/7/31513> (Accessed on: May 19, 2019).

Martinez Y., Cranston-Gingras A. (). Migrant Farmworker Students and the Educational Process: Barriers to High School Completion. *The High School Journal*. 1996. 80(1). P. 28-38. Retrieved from: <http://www.jstor.org/stable/40364689> (Accessed on: May 19, 2019).

McNeill William H. Polyethnicity and National Unity in World History. Toronto : University of Toronto Press, 1985. 85 p.

de Miguel-Luken V., Solana-Solana M. Immigrants in the Educational System in Spain : Who Persists? *Social Indicators Research*. 2017. 132(2). P. 733-755.

Migracje edukacyjne Studenci zagraniczni – dwie strony ksiezycyca / redakcja Zofia Kawczynska-Butrym. Lublin : Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Sklodowskiej, 2014. 212 s.

Mukherji B. R., Neuwirth L. S., Limonic L. Making the Case for Real Diversity: Redefining Underrepresented Minority Students in Public Universities. *SAGE Open* 7(2) 2017.

Nieuwenhuis J., Hooimeijer P., van Ham M., Meeus W. Neighbourhood immigrant concentration effects on migrant and native youth's educational commitments, an enquiry into personality differences. *Urban Studies*. 2017. 54(10), P. 2285-2304.

Nukpezah J. A. Creating an Immigrant-Friendly Society – What Drives Feelings Toward Immigrants? *Journal of Policy Practice*. 2017. 16(4), P. 472-492.

Nusche D. What Works in Migrant Education?: A Review of Evidence and Policy Options. *OECD Education Working Papers*, No. 22, OECD Publishing, Paris. 2009. DOI: <http://dx.doi.org/10.1787/227131784531>

Nusche D., Wurzburg G., Naughton B. OECD Reviews of Migrant Education. Denmark : OECD, 2010. 75 p.

OECD Reviews of Migrant Education. Closing the Gap for Immigrant Students: Policies, Practice and Performance 24 Mar 2010; Pages: 110 ; ISBN 978-92-64-07578-8 (PDF). Pieejams: <http://www.oecd.org/edu/school/oecdreviewsfmigranteducation-closingthegapforimmigrantstudentspoliciespracticeandperformance.htm#TA> (Accessed on: May 19, 2019).

Olsen T. V. Liberal intolerance in European education debates. *Nations and Nationalism*. 2017. 23(4), P. 815-836. (Accessed on: May 19, 2019).

Osadan R., Reid E. (.) Recent Migrants and Education in the European Union. *Compare: A Journal Of Comparative And International Education*. 2016. 46(4). P. 666-669. DOI: <http://dx.doi.org/10.1080/03057925.2016.1163871>

Osler Audrey. Teaching for Cosmopolitan Citizenship. *Educational Leadership*. Dec2016/Jan2017, Vol. 74 Issue 4, P. 42-46. 5 p. URL: <http://eds.b.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=21&sid=d5089c0d-1cc0-445b-97ea-ab6e001b2e5a%40sessionmgr101&hid=103> (Accessed on: May 19, 2019).

Passel, Jeffrey S. Demography of Immigrant Youth: Past, Present, and Future. *Future of Children*. 2011. Book 21, P. 19-41.

Platt John S., Cranston-Gingras, Ann. Understanding and educating migrant students. *Preventing School Failure*, 1045988X, Fall91, Vol. 36, Issue 1. URL: [http://eds.a.ebscohost.com/eds/detail/detail? vid=3&sid=451c228c-836e-4e37-b293-1f5f10fde098%40sessionmgr 4008&hid=4208&bdata=JnNpdGU9ZWRzLWxpdmU%3d#AN=9604140469&db=f5h](http://eds.a.ebscohost.com/eds/detail/detail?vid=3&sid=451c228c-836e-4e37-b293-1f5f10fde098%40sessionmgr%204008&hid=4208&bdata=JnNpdGU9ZWRzLWxpdmU%3d#AN=9604140469&db=f5h) (Accessed on: May 19, 2019).

Polyethnicity. *Wikipedia, the Free Encyclopedia.* URL: <http://en.wikipedia.org/wiki/Polyethnicity> (Accessed on: May 19, 2019).

Ram Monder. Understanding and Supporting Ethnic Minority Businesses: Some Considerations on the UK Situation. Reconciling Migrant's Well-Being with the Public Interest. Welfare State, Firms and Citizenship in Transition. Trends in Social Cohesion, No 19. Strasbourg: Council of Europe, 2008. 336 p.

Rodríguez Salgado L., Vázquez Silva I. I Believe People Need to Know Us in Order to Integrate Us : Immigrant Women's Cultural Attitudes and Needs. *Journal of International Migration and Integration.* 2018. P. 1-21

Roskoša Antra. Studentu-imigrantu etniskās un nacionālās identitātes saglabāšana un attīstība globalizācijas apstākļos = Protection and development of students-immigrants' ethical and national identity in the circumstances of globalization. *Pedagoģija : teorija un prakse*, 8.[sēj.] (2016), 148-159.lpp.

Russel Jesse, Cohn Ronald. Polyethnicity. *Book on Demand Ltd.*, 2013. 146 p.

Salinas Cinthia, Franquiz Maria E. Scholars in the Field: The Challenges of Migrant Education. URL: <https://eric.ed.gov/?id=ED482321> (Accessed on: May 19, 2019).

Sassler Sharon, Amanda Miller. Cohabitation Nation? Gender, Class, and the Remaking of Relationships, University of California Press, 2017.

Sbertoli G., Arnesen H. Language and initial literacy training for immigrants: the Norwegian approach. *Language Issues in Migration and Integration: Perspectives from Teachers and Learners*; ed. by D. Mallows. London : British Council, 2014. P. 123-134.

Scipioni M., Urso, G., Strapcāne Anna. Izglītības eksportam grib īsāku studiju laiku : lai iegūtu maģistra grādu, Latvijā jāmācās pieci gadi, savukārt citviet Eiropā to var izdarīt krietni ātrāk / tekstā stāsta Latvijas Universitātes rektors Indriķis Muižnieks ; pēc Rīgas Stradiņa universitātes Politikas zinātnes katedras prof. Andra Sprūda, Eiropas Studiju fakultātes docenta Māra Andžāna, Augstākās izglītības padomes priekšsēdētāja Jāņa Vētras inform. *Diena.* 2017. Nr.20 (27.janv.). 4.lpp.

Shah Tabish. Securitized Identities and Less Secure Western Multi-ethnic States: a Critical Geopolitics of the East-West Discourse – Turkey and Beyond. *Nationalities Papers.* 2010. Volume 38. Number 3.

Smith P. Learning to know, be, do, and live together with in the cross-cultural experiences of immigrant teacher educators. *Teaching and Teacher Education*. 2018. 69, P. 263-274.

Sotikova N., Gunare M., Zagulova D. Educational tourism: opportunities of Latvia as a destination for academic mobility. *XVII International Scientific Conference: Competitive Enterprises In A Competitive Country* [serial online]. January 2016;:251-258. Available from: Business Source Complete. URL: <http://www.turiba.lv/f/Konference-2016.pdf> (Accessed on: May 19, 2019).

Špakova Ļubova. Diskursa analīze multikulturālās izglītības jomā = Discourse analysis within multicultural education area : bakalaura darbs / Ļubova Špakova ; darba vad. asist. Irina Sokolova ; rec. asoc.prof. Solveiga Ozoliņa ; LU. Humanitāro zinātņu fak. Anglistikas nod. Rīga, 2010. 60 lp. Pieejams: <https://dspace.lu.lv/dspace/handle/7/7001> (Accessed on: May 19, 2019).

Stavicka Anna. Foreign language studies in the context of higher education internationalization : promotion to the degree of doctor of pedagogy / scientific adviser: Indra Odiņa ; rev.: Tatjana Koke, Irēna Žogla, Ineta Lūka ; University of Latvia. Faculty of Education, Psychology and Art. Riga, 2014. [7], 254, [51] lp. Pieejams: <https://dspace.lu.lv/dspace/handle/7/28243> (Accessed on: May 19, 2019).

Studente Shokhsanam no Kazahstānas: Latvija kļuvusi par manām otrajām mājām : [par studiju pieredzi Latvijā : saruna ar SIA "Biznesa augstskola "Turība"" 3.kursa studenti] / Shokhsanam ; pierakst. Evelīna Ozoliņa. *B formats*. 2016. Nr.20 (). P. 36-37.lpp. : ģīm.

Sulkowski M. L. Unauthorized immigrant students in the United States: The current state of affairs and the role of public education. *Children and Youth Services Review*. 2017. 77, P. 62-68.

Tanton John. An Historian Looks at Polyethnicity URL: http://www.thesocialcontract.com/artman2/publish/tsc0304/article_... (Accessed on: May 19, 2019).

The Multicultural Policy. URL: <https://www.universityresearch.ca/projects/find-projects/multiculturalism-policy-index/> (Accessed on: May 19, 2019).

Tjaden J. D., Scharenberg K. Ethnic choice effects at the transition into upper-secondary education in Switzerland. *Acta Sociologica* (United Kingdom). 2017. 60(4), P. 309-324.

Turilova-Miščenko Tatjana. Bilingvālo skolēnu verbālā izpratne un darba atmiņa : promocijas darbs (vispārīgā psiholoģija) / darba zinātniskā vadītāja Malgožata Raščevska ; rec.: Ivars Austers, Irina Plotka, Gražina Gintiliene (Viļņas Universitāte, Lietuva) ; Latvijas Universitāte. Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultāte. Rīga, 2012. 89 lp. Pieejams:

<https://luis.lu.lv/pls/pub/luj.fprnt?l=1&fn=F-1018578492/Tatjana%20Turilova%20Miscenko%202013.pdf> (Accessed on: May 19, 2019).

United Nations. Population facts. December 2017 URL: http://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/popfacts/PopFacts_2017-5.pdf (Accessed on: May 19, 2019).

Understanding the challenges of immigration for education. URL: <https://www.pobal.ie/.../Understaning%20the%20Challenges>. (Accessed on: May 19, 2019).

Uribe A. B. (). Migrants, Education and Culture. *Estudios Sobre Las Culturas Contemporáneas*. 2013 19 (Especial I), P. 11-15. URL: <http://web.a.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=06c8c6d7-0918-41a0-9f05-cbf39cad7ee8%40sessionmgr4006&vid=1&hid=4207> (Accessed on: May 19, 2019).

Vickers M., McCarthy F., Zammit K. Peer mentoring and intercultural understanding: Support for refugee-background and immigrant students beginning university study. *International Journal of Intercultural Relations*. 2017. 60, P. 198-209.

Wei J., Hou J. (). The Household Registration System, Education System, and Inequalities in Education for Migrant Children. *Chinese Education & Society*. 2010. 43(5), 77. doi:10.2753/CED1061-1932430505.

Wen L., Maani S. A. A Panel Study of Immigrants' Overeducation and Earnings in Australia. *International Migration*. 2018. 56(2), P. 177-200.

Westeren I., Halberg A.-M., Ledesma H. M., Wold A. H., Oppedal B. Effects of mother's and father's education level and age at migration on children's bilingual vocabulary. *Applied Psycholinguistics*. 2018 P. 1-23.

Westin Charles (ed.) Identity Processes and Dynamics in Multi-Ethnic Europe (IMISCOE Research) / Charles Westin. Amsterdam: Amsterdam University Press, 2014. 382 p.

Yale-Loehr Stephen. Immigration and Nationality Law: Problems and Strategies, 2013.

Yale-Loehr Stephen, Miller Mayer. Global Business Immigration Practice Guide: Alliance of Business Immigration Lawyers, Matthew Bender, 2013.

Yevtukh Volodymyr. Intercultural Dialogue: Efficient Construct of the Integretive Development of Polyethnic Societies. *Politeja. Jagielonian Cultural Studies 1*. 2012. № 2/1 (20/1). P. 111-131.

Yevtukh V. New Immigrants in Ukrainian Space: Problems of Integration. *Mândăcanu Virgil, Scheau Ioan, Opriș Dorin (editori). Educația Din Perspectiva Valorilor. Idei, Concepte, Modele*. Tom IV: Summa Paedagogica. Cluj-Napoca : Editura EIKON, 2013. P. 34-44.

Yevtukh Volodymyr. Polyethnicity. The Willey Blackwell Encyclopedia of Race, Ethnicity and Nationalism. 1-3. Oxford, 2015 URL: http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.002/9781118663202.wberen_579/full (Accessed on: May 19, 2019).

Yevtukh V. Polyethnicity of Ukrainian Society : Historical Reminiscences and Present Time Modus Vivendi : presentation. *Дискусії ділових кіл Бадена* / Міністерство закордонних справ України. Квітень, 2016 р. Київ. 19 слайдів. URL : <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/19457> (Accessed on: May 19, 2019).

Yevtukh V. Perspectives of Structuring of Intercultural Education in Ukraine : presentation : presentation / University of Bialystok (Poland). 30 May 2016. Bialystok. 18 slides. URL : <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/19456> (Accessed on: May 19, 2019).

Zielinska M. Migration and Adult Education: time, place and power – Polish migrants in Reyjavik, Iceland. *PowerandEducation*. 2013. Vol. 5. No 2. P. 120-136.

Zvirbulis Ģirts. Bēglim skola par 133 eiro mēnesī : [par nepilngadīgo patvēruma meklētāju izglītības kārtību Latvijā]. *Latvijas Avīze*. Luxembourg : Publications Office. 2016. Nr.143. 27.jūl. 4.lpp.

ЦЕНТРИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІГРАЦІЇ

**Азійський дослідницький центр міграції,
Університет Чулалонкорн, Бангкок
*Asian Research Center for Migration (ARSM),
University Chulalongkorn, Bangkok***

Центр зосереджується на дослідженні проблем міжнародної міграції в азійсько-тихоокеанському регіоні.

Мета і завдання: формування партнерської дослідницької мережі; формування ресурсної бази для здійснення якісних досліджень.

Основні аспекти діяльності: дослідницька робота; проведення конференцій; акумулювання інформації про міграційні процеси; надання консультацій.

Дослідницькі теми (проекти): країни Південної Азії, передусім, Таїланд.

Публікації: монографії, публікації у фахових журналах, звіти та доповіді.

Друковані органи (інформаційні ресурси): бюлетень “*Working Paper Series*”, електронні ресурси.

**Академія досліджень міграції в Данії
*Academy for Migration Studies in Denmark (AMID)***

Академія працює з 2001 року й зосереджує свою увагу на дослідженні міграційних процесів та їх наслідків для країн виходу й входу.

Мета і завдання: сприяння розвитку міграційних досліджень з метою кращого розуміння ролі міграції у житті данського суспільства, її зв'язку з соціальними, культурними і політичними проблемами інтеграції, витіснення із суспільства і взаємодії з довколишніми, а також забезпечувати достовірною інформацією тих, хто приймає рішення щодо долі мігрантів, організовує дискусії й формує громадську думку про мігрантів.

Основні аспекти діяльності: шкільництво та освітня політика; ринок праці; соціальні проблеми та соціальна робота; просторові питання; культурні стратегії.

Дослідницькі теми (проекти): “Причини, форми організації і наслідки мобільності і міграція у контексті глобалізації та європеїзації і міжнародні міграційні режими”, “Прийняття мігрантів, політика інтеграції і акультурації, умови надання громадянства й участь у політиці”, “Явища, пов'язані з ринком праці, етнічний бізнес, освітні ресурси і соціальні умови”, “Політика ідентичності, культурні стратегії, етнічні мережі і транснаціональне громадянство”.

Публікації: серія робочих записок академії, монографії, статті у наукових і науково-популярних журналах.

Друковані органи (інформаційні ресурси): бюлетень “*AMID Newsletter*”, електронні ресурси

Асоціація дослідження етнічності та націоналізму
The Association for the Study of Ethnicity and Nationalism (ASEN)

Асоціація була заснована у 1990 році студентами та викладачами у Лондонській школі економіки та політичних наук, тими, хто зацікавлені дослідженням етнічності та націоналізму. Тут знаходиться штаб-квартира асоціації.

Мета і завдання: створення міжнародної, міждисциплінарної мережі дослідників етнічності та націоналізму; організація дебатів (семінари, лекції, конференції, панелі); збір та поширення інформації з питань етнічності та націоналізму через журнал “*Studies in Ethnicity and National (STN)*”; публікація результатів дослідження етнічності та націоналізму в журналі “*Nations and Nationalism*”.

Основні аспекти діяльності: координація активностей на міжнародному рівні з проведення наукових заходів (конференції, семінари); стимулювання досліджень проблем етнічності та її зв'язку з націоналізмом.

Дослідницькі теми (проекти): пов'язані з питаннями функціонування феномена етнічності та ролі націоналізму у сучасному світі.

Публікації: статті, матеріали конференцій, монографії.

Друковані органи (інформаційні ресурси): журнали “*Nations and Nationalism*”, “*Studies in Ethnicity and Nationalism*”; електронні ресурси.

Асоціація європейських інституцій з питань міграції, Ольборг, Данія
The Association of European Migration Institutions, Aalborg, Denmark

Асоціація складається із європейських установ та організацій, які працюють у царині дослідження міграції, зацікавлені у досягненні спільних завдань.

Мета і завдання: згуртування зусиль європейських інституцій та організацій, які зацікавлені вивченням міграцій й прагнуть до налагодження порозуміння між представниками різних етнічностей і культур.

Основні аспекти діяльності: проведення наукових конференцій; збір і поширення інформації про стан та перспективи міграцій у Європі.

Дослідницькі теми (проекти) пов'язані з проблемами мігрантів у європейських країнах, їх адаптацією у новому довіллі.

Публікації: статті у наукових журналах, довідники, матеріали конференцій, монографії.

Друковані органи (інформаційні ресурси): журнал “*ATMI - Journal*”, електронні ресурси.

Асоціація іммігрантів з Південної півкулі
Association of Immigrants
from the Southern Hemisphere (CISM-Veneto), Mestre

Асоціація мігрантів з африканських, азійських та латиноамериканських країн, які мешкають у провінції Венето. До неї включені також біженці із колишньої Югославії та Східної Європи, як й італійці, котрі виявили бажання до співпраці. Вона була заснована у 1990 році.

Мета і завдання: формування бази даних про іммігрантів із зазначених регіонів, сприяння їх адаптації у суспільстві проживання.

Основні аспекти діяльності: формування усвідомлення необхідності співпраці за умов глобалізації; сприяння визнання громадянських, політичних та соціальних прав іммігрантів з Південної півкулі; посилення співпраці між Італією та країнами виходу іммігрантів; допомога іммігрантам включення їх у політичне, соціальне та економічне життя країни проживання; організація наукових заходів (конференцій, дискусій).

Дослідницькі теми (проекти): “Вибудовування мультиетнічного суспільства: інтолерантність, расизм, ксенофобія та нові форми солідарності”, “Усі разом: музика проти расизму, за права меншин них груп”, “Відкрийте двері для Південної півкулі”, “Європейський іслам, інтеграція та європейська спільнота”, “Освіта та мультикультуралізм в школах”.

Публікації: звіти про діяльність асоціації.

Друковані органи (інформаційні ресурси): електронні ресурси.

Асоціація прав чужинців
Association for Rights of Foreignersdes (ADDE), Bruxelles

Асоціація існує з 1976 року й об’єднує юристів, законодавців та соціальних працівників, концентруючи свою діяльність на захисті прав чужинців у Бельгії, зокрема, на ринку праці.

Мета і завдання: сприяння реалізації прав іммігрантів із різних країн у бельгійському суспільстві.

Основні аспекти діяльності: права вихідців з інших країн, які мешкають у Бельгії; консультації у цій сфері; організація семінарів та спеціальних навчальних курсів; евалюація законодавства з міграції.

Дослідницькі теми (проекти) пов’язані з дотримання прав іммігрантів у Бельгії.

Публікації: довідники, інформаційні матеріали.

Друковані органи (інформаційні ресурси): журнал “*La Revue du droit des étrangers*”, бюлетень “*Newsletter*”, електронні ресурси.

Верховний комісар ОБСЄ
у справах національних меншин, Гаага, Нідерланди
OSCE High Commissioner
on National Minorities (OSCE HCNM), The Hague, The Netherlands

Офіс Верховного комісара був заснований у 1992 році як спеціалізована організація ОБСЄ.

Мета і завдання: ідентифікація та пошук на ранній стадії розв'язання етнічних проблем, які можуть загрожувати миру, стабільності чи то дружнім відносинам між країнами-членами Організації безпеки і співробітництва у Європі.

Основні аспекти діяльності: просвітницька місія по попередженню міжетнічних конфліктів; сприяння участі меншин у громадському житті країн проживання; сприяння інтеграції вихідців із інших країн у суспільство країни проживання; підготовка пропозицій з урегулювання конфліктів; здійснення посередницької місії під час врегулювання міжетнічних конфліктів; проведення конференцій; надання консультацій.

Дослідницькі теми (проекти): підтримка проектів, пов'язаних з етнічною проблематикою.

Публікації: довідники, матеріали наукових і практичних конференцій, методологічно-рекомендаційні матеріали, книги.

Друковані органи (інформаційні ресурси): бюлетень “*Factsheet on the OSCE High Commissioner on National Minorities*”; електронні ресурси.

Група дослідження етнічних відносин, міграції та рівності
Group for Research on Ethnic Relations, Migration & Equality (CERME),
Universite libre de Bruxelles

Група є дослідницькою і складається із представників соціальних наук (соціологи, антропологи, політичні науки); вивчає процеси включення і виключення у контексті різних суспільств, де існує соціальна нерівність.

Мета і завдання: дослідження процесів взаємодії представників різноманітних етнічностей в умовах нерівностей; процесів етнізації та расиїзації у контексті репродукції соціальних нерівностей.

Основні аспекти діяльності: семінари з практик отримання громадянства, мультикультуралізм, з функціонування соціальних мереж і соціальної стратифікації; методологічна експертиза, поглиблений мультиваріантний статистичний аналіз.

Дослідницькі теми (проекти) пов'язані передусім з взаємодією між менеджментом етнокультурного розмаїття і феноменом імміграції та реагування держави на етнічну диверсифікацію і соціальну нерівність, особливо у метрополії.

Публікації: монографії, розділи у колективних виданнях, статті у наукових журналах.

Друковані органи (інформаційні ресурси): *SOWIPORT* – портал соціальних наук; електронні ресурси.

Група дослідження історії імміграції, Вільний університет Брюсселя
Groupe de recherche sur l'histoire de l'immigration, l'université libre de Brussels

Група концентрує увагу на дослідженні історії імміграції.

Мета і завдання: формування банку даних про історію імміграції до Бельгії, її роль у розвитку країни.

Основні аспекти діяльності: дослідницькі зусилля охоплюють бельгійських емігрантів у 16-ому столітті; організація наукових заходів (семінари, конференції); навчальні курси.

Дослідницькі теми (проекти) пов'язані з зазначеною темою.

Публікації: антології, монографії та навчальні матеріали.

Друковані органи (інформаційні ресурси): електронні ресурси.

Група дослідження міграційної політики, Брюссель, Бельгія
Migration Policy Group, Brussels, Belgium

Група є незалежною європейською інституцією, яка пропагує соціальну рівність, зокрема, щодо мігрантів.

Мета і завдання: координація зусиль по інтеграції іммігрантів, сприяння вироблення адекватної політики держав щодо імміграції та іммігрантів; моніторинг імплементації антидискримінаційного законодавства в країнах Європейського Союзу.

Основні аспекти діяльності: стимулює проведення дебатів про міграційну політику, співробітництво та активні дії; підтримка підприємницьких ініціатив іммігрантів у країнах проживання; консультування з можливостей набуття іммігрантами громадянства.

Дослідницькі теми (проекти): програми: “Міграція та мобільність”, “Антидискримінація та рівність”, “Різноманітність та інтеграція”, опитування у середовищі іммігрантів.

Публікації: індекс політики інтеграції мігрантів, книги, серія видань з питань імміграції та притулку, статті у наукових журналах.

Друковані органи (інформаційні ресурси): “*MPG E-newsletter*”, “*European Anti-Discrimination Law Review*”, “*Migration News Sheet Summaries*”, EU Immigration Portal, електронні ресурси.

Група міграційної політики
Migration Policy Group (MPG), Brussels

Група є незалежною організацією, яка займається стратегічним мисленням і стратегічними діями у контексті рівності і мобільності. Утворена у 1995 році.

Мета і завдання: удосконалення політики з проблем міграції та інтеграції; готувати громадськість й фахівців до викликів, які пов'язані зі зростаючим розмаїттям у Європі.

Основні аспекти діяльності: організація семінарів, симпозиумів, дискусій, дебатів; забезпечення обмінів результатами компаративних досліджень.

Дослідницькі теми (проекти): “Інтеграційна політика: хто має вигоду?”, “Різноманіття в економіці і місцева інтеграція”, соціологічне дослідження “Городяни-іммігранти”.

Публікації: щорічні доповіді, монографії, наукові статті.

Друковані органи (інформаційні ресурси): журнал “*European Journal of Migration and Law*”, “*Migration News Sheet*”, “*EU Immigration Portal*”.

Група прав мігрантів, Лондон
Minority Rights Group (MRG), London

Група заснована у 1960 році, у якій на добровільних засадах об'єдналися фахівці з питань міграцій.

Мета і завдання: здійснення заходів по захисту прав етнічних, національних, релігійних, лінгвістичних меншин та аборигенного населення.

Основні аспекти діяльності: проведення семінарів, головною метою яких є вироблення пропозицій по захисту прав меншин; організація заходів на підтримку меншин; фінансова підтримка дослідницьких активностей; тренінги.

Дослідницькі теми (проекти) пов'язані з акумулюванням та поширенням інформації про реальне становище меншин і аборигенного населення.

Публікації: звіти про діяльність організації, інформаційне видання, яке постійно оновлюється, “*The World Directory of Minorities and Indigenous Peoples*”.

Друковані органи (інформаційні ресурси): електронні ресурси, e-Bulletin.

Данський центр дослідження етнічності та міграції, Есбьорг
The Danish Centre for Ethnicity and Migration Research,
South Jutland University, Esbjerg

Центр заснований за фінансування уряду Данії.

Мета і завдання: дослідження та координація досліджень в етнічній сфері.

Основні аспекти діяльності: дослідження явищ етнічності, міжетнічних стосунків та міграцій на національному та міжнародному рівнях.

Дослідницькі теми (проекти): наслідки інтеграції іммігрантів та біженців у датське суспільство; етнічні та релігійні конфлікти; забезпечення рівних умов на ринку праці, в освітній та соціальній сферах представникам різних етнічних спільнот.

Публікації: монографії, статті у фахових журналах.

Друковані органи (інформаційні ресурси): електронні ресурси.

Данський центр дослідження міграції, етнічності та здоров'я
Danish Research Centre for Migration, Ethnicity and Health (MESU)

Центр був заснований 1 січня 2010 року за пропозицією Фонда “Триг” у рамках Інституту публічного здоров'я Копенгагенського університету.

Мета і завдання: сприяння інтенсифікації зусиль допомоги біженцям та іммігрантам, представникам етнічних меншин стосовно їх здоров'я; з'ясування зв'язку між умовами у країнах виходу іммігрантів та у країнах, котрі приймають іммігрантів.

Основні аспекти діяльності: ініціювання незалежних досліджень на міжнародному рівні умов проживання мігрантів та етнічних меншин у країнах походження та у Данії; розвиток та евалюація досліджень здоров'я іммігрантів та вихідців із етнічних меншин; реалізація освітніх активностей, зв'язаних із здоров'ям іммігрантів і представників меншин.

Дослідницькі теми (проекти): “Здоров'я мігрантів та етнічних меншин та типи хвороб”, “Структура, функції і ефективність служб здоров'я щодо мігрантів та етнічних меншин”.

Публікації: монографії, статті у наукових виданнях, звіти.

Друковані органи (інформаційні ресурси): бюлетень “*Nyhedsbreve*”, електронні ресурси.

Дослідницька програма
“Міжнародна міграція, інтеграція та соціальне згуртування”
International Migration, Integration and Social Cohesion (IMISCOE)

Програма є мультидисциплінарним дослідницьким феноменом, у якому об'єднано понад 500 дослідників із 23 європейських дослідницьких інституцій.

Мета і завдання: створення спільних дослідницьких програм з міграції, інтеграції та соціального згуртування; організація тренінгів у визначеній царині; поширення результатів дослідження серед широкої публіки та особливо серед тих, хто формує політику.

Основні аспекти діяльності: проведення дослідження стану міграційних процесів у різних європейських країнах; збір інформації з проблем міграцій;

проведення наукових заходів (конференції, семінари, дискусії); обмін результатами досліджень між різними науковими інституціями.

Дослідницькі теми (проекти): Міжнародна міграція (просторові рухи, добровільні чи примусові, людей через кордони як процес та його наслідки. Процеси поселення й інтеграція іммігрантів та їх нащадків у суспільствах входу та наслідки для приймаючого суспільства. Програма ініціює нові проекти: “Міста для політики локальної інтеграції”, “Міграції між Африкою та Європою”, “Інформаційна мережа позитивної практики в охороні здоров’я щодо мігрантів та меншин в Європі”, “Сприяння компаративним кількісним дослідженням у сфері міграцій та інтеграції у Європі”, “Представництво та щоденна взаємодія та її вплив на етнічні групи, які перебувають у сусідстві”.

Публікації: серія книг програми, статті у наукових журналах, видання інформаційних матеріалів та матеріалів наукових конференцій.

Друковані органи (інформаційні ресурси): бюлетень “IMISCOE Newsletter”, електронні ресурси.

Дослідницький осередок “Міграції та суспільство”, Університет Париж 7 *Unité de recherches “Migrations et société” université de Paris 7 (URMIS)*

Осередок був створений з метою вивчення міграцій та міжетнічних стосунків у Франції та за її межами.

Мета і завдання: дослідження проблем взаємодії іммігрантів та суспільства проживання; формування сприятливих умов для налагодження міжетнічного діалогу.

Основні аспекти діяльності: дослідницька робота, проведення наукових заходів (конференції, симпозіуми, дискусії), інформаційно-аналітична робота, консультації.

Дослідницькі теми (проекти): міграції та мігранти в сучасну епоху: практики мобільності та місце мігрантів у світовій економіці; іммігранти та меншинні групи як об’єкт публічних дій, інституціональних практик та дискурсу; колективна ідентичність: мобілізація, конструювання, постановка (спектакля), розповіді про історію міграцій (усна історія).

Публікації: книги, статті у наукових журналах, звіди і доповіді, матеріали наукових конференцій.

Друковані органи (інформаційні ресурси): тематичні серії та журнали “*Les Cahiers de l’Urmis*”, “*Ouvrages*”, “*Rapports de recherché telechargeables en ligne*”, “*Publications des membres du laboratoire*”, електронні ресурси.

**Дослідницький центр міграції, транснаціоналізму та розвитку,
Університет Тампере**
*Research Center on Migration, Transnationalism and Development,
University of Tampere (DeMi)*

Центр заснований в університеті м. Тампере.

Мета і завдання: зосереджує серед іншого свою увагу на проблемах освіти вихідців із різних етнічних спільнот, які мешкають у Фінляндії, етнічному розмаїтті.

Основні аспекти діяльності: дослідницька робота, проведення наукових заходів (конференції, семінари, симпозіуми), навчально-тренінгова діяльність, консультації.

Дослідницькі теми (проекти): “Визнання культурного розмаїття у повсякденного життя у Фінляндії: сфери міжкультурної взаємодії”, “Транс-нет”, “Навчання міжкультурній компетентності на робочому місці”, “Крос-культурне співробітництво у процесі безперевного навчання та праці”.

Публікації: монографії, статті у фахових журналах, навчально-методичні матеріали.

Друковані органи (інформаційні ресурси): електронні ресурси.

Дослідницький центр розвитку міграцій, глобалізації та бідності
Development Research Centre on Migration, Globalisation and Poverty

Центр був заснований у 2003 році з метою дослідження взаємозв'язку між міграціями та бідністю й розробки нової політики, яка сприяла б максималізувати вигоди від міграцій.

Мета і завдання: дослідження різноаспектних проблем міграції з особливим акцентом на соціальних питаннях.

Основні аспекти діяльності: проведення конференцій, симпозіумів, організація публікацій, консультування.

Дослідницькі теми (проекти): “Міграція, стратегія зменшення бідності та людський досвід”, “Соціальний захист робітників-мігрантів”, “Діаспора та розвиток: розбудова транснаціонального партнерства”.

Публікації: звіти про діяльність, монографії, статті у наукових виданнях.

Друковані органи (інформаційні ресурси): тематичні видання “*Briefing Paper Series*”, “*Working Paper Series*”, “*DRC Research Reports*”, електронні ресурси.

Європейська мережа міграцій
European Migration Network (EMN)

Мережа у нинішньому вигляді існує з 2003 року, сформована на основі рішень різних міжнародних організацій.

Мета і завдання: поліпшення доступу до інформації, яка стосується міграції та притулку на європейському рівні та рівні країн, які входять до мережі, з метою підтримки вироблення політики та прийняття рішень в країнах Європейського Союзу, а також забезпечення достовірною, об'єктивною та компаративною інформацією з цих питань.

Основні аспекти діяльності: забезпечення адекватною інформацією з питань міграції та притулку політичних діячів країн-членів Європейського Союзу; проведення конференцій з міграційної проблематики; моніторинг законодавства в означеній сфері.

Дослідницькі теми (проекти) пов'язані з розбудовою інформаційних мереж для забезпечення культурницьких, соціальних та економічних активностей мігрантів у країнах ЄС.

Публікації: річні доповіді, звіти, збірки даних з міграції та притулку, інформаційно-довідкові матеріали.

Друковані органи (інформаційні ресурси): електронні ресурси.

Європейська рада з питань біженців та притулку *European Council on Refugees and Exile (ECRE)*

Рада – панєвропейська мережа, до складу якої входять понад 80 неурядових організацій, котрі надають допомогу біженцям та сприяють гуманізації політики притулку. Була утворена у 1974 році.

Мета і завдання: співпраця з представниками різних організацій задля забезпечення достовірною інформацією владні структури і широку громадськість з питань міграції та притулку; сприяння інтеграції мігрантів у країнах поселення; захист прав біженців та пошукачів притулку.

Основні аспекти діяльності: формування нового мислення щодо біженців та шукачів притулку в Європі; посилення контактів між неурядовими організаціями.

Дослідницькі теми (проекти): “Східна Європа”, “Інтеграція”, “Історія біженців”, “Південно-Східна Європа”, “Переселення”; “Інформаційна база даних з питань притулку”.

Публікації: результати виконання проектів, звіти, інформаційні матеріали.

Друковані органи (інформаційні ресурси): бюлетень “*ECRE Weekly Bulletin*”, електронні ресурси.

**Європейський форум міграційних досліджень,
Університет Отто Фрідріха
*Europäisches Forum fuer Migrationsstudien (EFMS),
Otto-FriedrichUniversity Bamberg***

Форум був заснований у 1993 році в Університеті Бамберга (Баварія) із фахівців-мігрантознавців.

Мета і завдання: сприяння розробці гуманної міграційної політики на європейському просторі; покращення знань про міграцію й інтеграційні процеси; налагодження ефективної взаємодії між науковцями, управлінцями та громадськістю.

Основні аспекти діяльності: дослідження різних аспектів міграційних процесів у Німеччині та у Європі; розробка моделей міграційної політики та інтеграції іммігрантів у країнах проживання; організація наукових заходів (конференції, семінари, симпозіуми); організація дискусій; підготовка навчальних матеріалів.

Дослідницькі теми (проекти) пов'язані з дослідженням питань міграційної політики, з теорією міграції, проблемами інтеграції іммігрантів у суспільстві проживання.

Публікації: монографії, статті у профільних виданнях, наукові огляди, доповіді з проблем міграції, серія книг “Buchreihe Forum Migration”.

Друковані органи (інформаційні ресурси): бюлетень “*efm Migration Report*”, електронні ресурси.

**Європейський центр досліджень міграції та етнічних відносин,
Університет Утрехту
*European Research Centre on Migration and Ethnic Relations (ERCOMER),
Utrecht University***

Центр був заснований у 1994 році з метою розгортання досліджень міжнародної міграції та етнічних відносин у європейському контексті.

Мета і завдання: дослідження міграції та мігрантів; іммігрантів та меншин у суспільствах, які приймають іммігрантів; культурних розбіжностей та запити суспільств, солідарності та соціальному виключенні; проблем націоналізму та етнічних конфліктів; вивчення питань мультикультуралізму, інтернаціоналізму та расизму.

Основні аспекти діяльності: дослідницька робота, проведення наукових конференцій, семінарів, симпозіумів, надання консультацій; підготовка навчальних програм “магістр-дослідник”.

Дослідницькі теми (проекти): “Міграції та мігранти (зміни довкілля та вимушена міграція)”, “Іммігранти та меншини у приймаючих суспільствах (участь у ринку праці, етнічна ідентифікація та соціальна довіра між іммігрантами та біженцями; етнічні упередження та дискримінація:

розуміння того, що люди говорять і що вони роблять; ризики виключення на сучасному рухливому ринку праці; етнічна ідентичність та релігійна мобілізація другого покоління європейців: порівняння мусульманської молоді у мультикультурних містах”, “Культурні розбіжності та запити приймаючого суспільства: солідарність та виключення (колективна ідентичність та політична толерантність щодо етнічних меншин в Європі; культурна подібність чи збереження власної ідентичності: споживання національних культурних надбань у період європейської інтеграції та масової міграції (2008–2013); соціальне зщеплення в Нідерландах; міжетнічні шлюби та соціоекономічна інтеграція; мультикультуралізм, права меншин та політична довіра: соціальний та психологічний перспективи; між групові відносини у Російській Федерації та в Україні: пошуки етнонаціональної ідентичності, позитивні та негативні впливи)”, “Націоналізм та етнічний конфлікт: європроект обстеження європейського громадянства; націоналізм та його пояснення; ставлення до Німеччини та інших членів Європейського Союзу та його пояснення; націоналізм та виключення у Російській Федерації й колишніх радянських республіках”.

Публікації: монографії, щорічні звіти, серії книг: “Дослідження міграції та етнічні відносини”, “Європейські монографії з соціальної психології”, “Компаративні студії з міграції та етнічних відносин”.

Друковані органи (інформаційні ресурси): бюлетень “Newsletter”, електронні ресурси

**Європейський центр міграційних досліджень,
Берлінський інститут порівняльних соціальних досліджень
*Europäisches Migrationszentrum/ European Migration Centre,
Berliner Institute für Vergleichende Sozialforschung***

Центр був заснований у 1978 році й досліджує проблеми міграції та інтеграції.

Мета і завдання: інтенсифікація діяльності мережі європейських інституцій, які працюють у сфері міграцій та етнічності як на національному, так і на міжнародному рівнях.

Основні аспекти діяльності: дослідницька робота; збір матеріалів; публічна робота у сфері міграції, інтеграції та міграційної політики у Федеративній Республіці Німеччини та у Європі; організація наукових і публічних дискусій.

Дослідницькі теми (проекти): “Міграція (міграційна політика, підготовка доповідей з питань міграції, теорія міграцій, нелегальна міграція)”, “Інтеграція (інтеграційні процеси, політика інтеграції, евалюація інтеграційних заходів, дискримінація)”, “Спільноти і діаспори”, “Мусульмани у Європі”, “Дискримінація, расизм, ксенофобія і мультикультуралізм”.

Публікації: монографії, звіти, доповіді, довідник “EuroFor”.

Друковані органи (інформаційні ресурси): журнал “*Migration: A European Journal of International Migration and Ethnic Relations*”, електронні ресурси.

**Європритулок: Дослідницька,
євалюаційна та консультативна служба з питань міграції,
прикордонного менеджменту та політики надання притулку
*Eurasylum: Research, Evaluation and Consultancy Services on Migration,
Border Management and Asylum Policy***

Служба була створена у 2001 році з метою здійснення досліджень, євалюації та технічного співробітництва у галузі контролю над імміграцією, питаннями притулку та політики щодо біженців, управлінських процедур у прикордонних зонах та за нелегальними переміщеннями через кордони у європейському та міжнародному просторах.

Мета і завдання: координація діяльності у перелічених сферах національних державних служб, Європейської Комісії та міжнародних організацій.

Основні аспекти діяльності: дослідження, євалюація, тренінги та консультації на замовлення громадськості та академічних установ; інформування зацікавлених осіб та організацій про головні моменти у законодавстві та політиці у сфері міжнародної міграції; проведення щомісячних інтерв'ю з провідними акторами у галузі міжнародної міграції та у справах притулку.

Дослідницькі теми (проекти) пов'язані з наданням рекомендацій та допомоги владним структурам у сфері міграцій та притулку.

Публікації: доповіді та звіти, довідково-інформаційні матеріали.

Друковані органи (інформаційні ресурси): двомісячний журнал “*Migration Policy Practice*”, електронні ресурси.

**Євросередземноморський консорціум прикладних досліджень
з міжнародної міграції
*Euro-Mediterranean Consortium for Applied Research
on International Migration (CARIM)***

Консорціум був створений у лютому 2004 року й фінансується Європейською Комісією.

Мета і завдання: певний час концентрував увагу на фінансовій підтримці облаштування євросередземноморського партнерства; з 2007 року – на технічній та фінансовій допомозі третім країнам у сфері міграції та притулку; встановлення зв'язку між зовнішніми умовами міграційної політики Європейського Союзу та його політикою розвитку.

Основні аспекти діяльності: три аспекти міжнародної міграції у регіоні: економічний та демографічний, правовий, соціально-політичний; збирання й

опрацювання даних; впровадження дослідницьких програм; організація наукових заходів та зустрічей з політиками.

Дослідницькі теми (проекти): “Прикордонний менеджмент у країнах Південного та Східного Середземномор’я”, “Циркулююча міграція у країнах Південного та Східного Середземномор’я”, “Нерегулярна міграція у країнах Південного та Східного Середземномор’я”, “Міграція, трансфер та розвиток у країнах Південного та Східного Середземномор’я”, “Транзитна міграція у країнах Південного та Східного Середземномор’я”.

Публікації: доповіді з проблем міграції, дослідницькі доповіді, аналітичні та синтетичні записки, збірники.

Друковані органи (інформаційні ресурси): бюлетень “*Migration Newsletter*”, “*CARIM Mailing List*”, електронні ресурси.

Ініціатива “Міграційний діалог” *Migration Dialogue*

Ініціатива забезпечує поточною інформацією та аналізом у царині міжнародної міграції. Основні офіси розміщені в університеті Каліфорнії. Фінансується різними американськими та міжнародними фондами.

Мета і завдання: збір та поширення адекватної інформації про міжнародну міграцію; аналіз проблем у контексті міжнародної міграції з акцентом на сільську місцевість.

Основні аспекти діяльності: випуск бюлетенів “Міграційні новини”, “Міські міграційні новини”; дослідницький проект “Змінюючи обличчя”; наукові семінари; програма з науки та інженерних справ.

Дослідницькі теми (проекти) пов’язані з процесами, які відбуваються у середовищі сільської міграції та нелегальною імміграцією.

Публікації: матеріали конференцій та семінарів, довідково-інформаційні матеріали.

Друковані органи (інформаційні ресурси): бюлетень “*Migration News*”, електронні ресурси.

Інститут дослідження мігрантів, Борас *The Immigrant Institute (IMMI), Borås*

Інститут був заснований у січні 1973 року у Стокгольмі, а з 1975 року базувався у Борасі. Він працює як національний дослідницький осередок та центр документації з питань імміграції, біженців та расизму. Нині розміщується в Гетеборзі.

Мета і завдання: формування дослідницької бази з питань міграційних процесів.

Основні аспекти діяльності: архівна робота; інформаційно-аналітична та консультативна діяльність з питань, які стосуються мігрантів і біженців.

Дослідницькі теми (проекти): притулок та біженці; еміграція та імміграція; енциклопедія міграції; Європа та іммігранти; менеджмент асоціацій; расизм; рома; іммігрантські організації; законодавство; участь іммігрантів у політичному житті; “Бібліотеки для усіх”, “Європейська інтелектуальна майстерня”.

Публікації: книги, написані іммігрантами; статті у фахових журналах; звіти та доповіді.

Друковані органи (інформаційні ресурси): журнали “*AOM, Aktuell om migration*”, “*JISS, Journal of Intercultural Communication*”, електронні ресурси.

**Інститут дослідження міграції, етнічності та суспільства,
Університет Лінкьопінга
*Institute for Migration, Ethnicity and Society (REMESO),
Linköping University***

Інститут є міждисциплінарною дослідницько-навчальною установою, яка працює на базі Відділення соціальних наук та соціальної допомоги університету Лінкьопінга.

Мета і завдання: вивчення етнічно гетерогенних суспільств у сучасному контексті, зокрема транснаціональної міграції, етнічної диверсифікації та громадянства у зв’язку з динамікою ринку праці.

Основні аспекти діяльності: міграція та етнічні відносини у зв’язку з глобальними та соціальними змінами.

Дослідницькі теми (проекти): “Реструктуризація ринку праці, міграція та соціальне включення. Режими. Норми, Стратегії.”, “Дослідження здоров’я, міграції та етнічних відносин”, “Громадянство і етнічні відносини: Соціальні, культурні та історичні перспективи”.

Публікації: монографії, статті у фахових часописах, доповіді, матеріали наукових конференцій, навчальні посібники.

Друковані органи (інформаційні ресурси): тематичні серії “*The MES – Themes on Migration and Ethnic Studies*”, електронні ресурси.

**Інститут дослідження міграції та етнічності,
Департамент соціальної та культурної антропології
Католицький університету Лувена
*Migration and Ethnicity Research Institute (MERIB),
Department of Social and Cultural Anthropology Catholic University Leuven***

Інститут є міждисциплінарною дослідницькою установою, яка концентрує свою увагу на кількісних, переважно антропологічних дослідженнях.

Мета і завдання: поглиблене вивчення міграційних процесів, ролі етнічності у сучасному бельгійському суспільстві.

Основні аспекти діяльності: міграції, етнічність, расизм у Бельгії та у європейських країнах з наголосом на компаративності та інформативності.

Дослідницькі теми (проекти) здійснюються у межах таких дослідницьких тем – нові тенденції у міграціях та етнічності; міжетнічність; етнічні меншини та ринок робочої сили; середземноморська культура та міграція в Європі; етнічні меншини та ідентичність.

Публікації: звіти, матеріали конференцій, статті у наукових виданнях.

Друковані органи (інформаційні ресурси): електронні ресурси.

Інститут дослідження міграції та етнічності, Загреб
Institute for Migration and Ethnic Studies, Zagreb

Інститут заснований у 1984 році внаслідок злиття кількох невеликих дослідницьких установ з метою інтенсифікації вивчення складних феноменів, пов'язаних з міграціями та етнічністю.

Мета і завдання: системне й міждисциплінарне дослідження усіх форм міграцій, національних меншин та різних аспектів етнічності, як у самій Хорватії, так і за її межами; стимулювання компаративних досліджень.

Основні аспекти діяльності: організація наукових досліджень з означених проблем; організація таких наукових заходів, як симпозиуми, конференції, круглі столи з питань міграції, меншин, етнічності; проведення тренінгів та впровадження навчальних програм з етнічності.

Дослідницькі теми (проекти) пов'язані з дослідженням міжнародних міграцій та проблем іммігрантів у Хорватії.

Публікації: монографії, статті у фахових журналах, звіти, матеріали наукових конференцій.

Друковані органи (інформаційні ресурси): журнал “*Migracijske i etnicke teme*”, електронні ресурси.

Інститут дослідження міграції та міжкультурних студій,
Університет Оснабрюк
Institute for Migration Research and Intercultural Studies (IMIS),
University Osnabrück

Інститут є міжнародним міждисциплінарним дослідницьким центром, який був заснований у 1991 році.

Мета і завдання: дослідження проблем міграції та питань міжкультурних взаємин; інформування широкої громадськості про проблеми мігрантів; налагодження діалогу між вченими та практиками з метою ефективного вирішення проблем мігрантів та міжкультурної співпраці.

Основні аспекти діяльності: здійснення наукових досліджень; оприлюднення їх результатів, зокрема, у засобах масових комунікацій; проведення наукових конференцій, симпозиумів тощо.

Дослідницькі теми (проекти): “Населення і переміщення у Нижній Саксонії у минулому й сьогодні”, “Фундаментальні права нелегальних іммігрантів”, “Держава і міграція”, “Міграція та нижньосаксонське суспільство”, “Інтеграція другого покоління у Європі”.

Публікації: монографії, статті у фахових журналах та у пресі, матеріали конференцій, доповіді та робочі записки.

Друковані органи (інформаційні ресурси): “*Schriften des Instituts fuer Migrationsforschung und Interkulturelle Studien (IMIS-Schriften)*”, “*Beitraege des Instituts fuer Migrationsforschung und Interkulturelle Studien (IMIS-Bietraege)*”, “*Studien zur Historischen Migrationsforschung (SHM)*”, електронні ресурси.

Інститут дослідження міграцій та расизму
Institut für Migrations- und Rassismusforschung (IMIR), Hamburg

Інститут працює як благодійна організація, забезпечуючи своє фінансування завдяки виконанню проектів.

Мета і завдання: дослідження проблем расизму та міграцій у різноманітних контекстах.

Основні аспекти діяльності: організація й проведення семінарів та дискусій з проблем расизму, антирасистської освіти та антидискримінаційної політики; дослідження різних аспектів повсякденного расизму та дискримінації.

Дослідницькі теми (проекти) пов’язані з проявами дискримінації щодо мігрантів, з боротьбою проти расизму.

Публікації: книги, статті у профільних виданнях, звіти, матеріали конференцій.

Друковані органи (інформаційні ресурси): бюлетень “*Das Argument*”, електронні ресурси.

Інститут дослідження міжнародної міграції,
Джорджтаунський університет

Institute for the Study of International Migration (ISIM), Georgetown University

Інститут був заснований у 1998 році й концентрує увагу на усіх аспектах міжнародної міграції, передусім на соціальних і правових її аспектах.

Мета і завдання: забезпечення збалансованого міждисциплінарного аналізу комплексних складних проблем, які породжуються міжнародними міграціями; сприяє міжнародним дослідженням міграційних процесів.

Основні аспекти діяльності: дослідницька робота; проведення конференцій, семінарів, симпозіумів; пропонує сертифіковані магістерські програми з проблем біженців; надання консультацій державним та громадським організаціям.

Дослідницькі теми (проекти) пов'язані з законодавством з питань імміграції та біженців, з переміщенням населення, з компаративними міграційними дослідженнями, з інтеграцією іммігрантів у приймаюче суспільство, з впливу міжнародної міграції на соціальний, економічний, демографічний розвиток; “Імміграція та інтеграція іммігрантів”, “Міграція та розвиток”, “Біженці та гуманітарна допомога”, “Глобалізація третього покоління та системи розвитку капіталу”.

Публікації: монографії, статті у фахових журналах, серія з питань міграції.

Друковані органи (інформаційні ресурси): журнал “International Migration Journal”, електронні ресурси.

Інститут дослідження міжнародної міграції, Університет Оксфорда *International Migration Institute (IMI), University of Oxford*

Інститут концентрує увагу на дослідженні міграційних рухів у 21-ому столітті – імміграція, еміграція, транзитна міграція.

Мета і завдання: з'ясування закономірностей і особливостей сучасних міграційних процесів, їх значення для країн виходу і країн входу; участь мігрантів у громадському, політичному, культурному житті країн проживання; вивчення міграційної політики.

Основні аспекти діяльності: дослідження міграції як складової частини глобальних трансформаційних процесів: міграція та розвиток, транснаціоналізм та діаспори, довкілля та міграція, міграційна політика та управління, міграційна теорія, переосмислення міграційних категорій, майбуття глобальних міграцій; проведення конференцій, семінарів; надання консультацій.

Дослідницькі теми (проекти): “Африканська міграційна програма”, “Африканська перспектива мобільності”, “Транснаціональні міграційні організації”, “Трансатлантичні діалоги з питань міграцій та феноменів розвитку”, “Глобальне майбутнє міграцій”, “Теоретичне осмислення європейської міграційної системи”.

Публікації: доповіді, робочі записки, матеріали наукових конференцій.

Друковані органи (інформаційні ресурси): бюлетень “*IMI's e-Newsletter*”, електронні ресурси.

Інститут міграційних та етнічних досліджень, університет Амстердаму *Institute for Migration and Ethnic Studies, University of Amsterdam (IMES)*

Інститут був утворений у 1994 році як міждисциплінарний і міжфакультетський дослідницький центр; він входить до Амстердамського інституту Досліджень соціальних наук.

Мета і завдання: реалізує широку програму, яка покриває два великі поля: міжнародна міграція та інтеграція іммігрантів.

Основні аспекти діяльності: дослідницька робота; проведення наукових заходів (конференції, семінари); надання консультацій; поширення наукової інформації.

Дослідницькі теми (проекти): “Міжнародна міграція, транс націоналізм та управління”, “Управління етнічною та релігійною різноманітністю”, “Багатокультурна демократія”, “Радикалізація та екстремізм”, “Ринок робочої сили та етнічне підприємництво”, “Діти іммігрантів в школах”, “Іммігранти та етнічні меншини в європейських містах”.

Публікації: монографії, статті у фахових журналах.

Друковані органи (інформаційні ресурси): електронні ресурси.

Інститут міграційної політики *Migration Policy Institute (MPI)*

Інститут є незалежною установою, завдання якої – дослідження руху населення по усьому світу. Заснований у 2001 році.

Мета і завдання: аналіз ситуації з переміщенням людей по усьому світу; евалюація політики щодо міграції і біженців на локальному, національному й міжнародному рівня; пошук адекватної відповіді на виклики, пов’язані з міжнародними міграціями.

Основні аспекти діяльності: дослідницько-аналітична робота; міграційний менеджмент; захист біженців та міжнародна гуманітарна допомога; північноамериканські кордони та феномен міграції; розміщення іммігрантів та інтеграція; проведення конференцій.

Дослідницькі теми (проекти): “Міграційний менеджмент”, “Розміщення іммігрантів та інтеграція”, “Захист біженців і міжнародна гуманітарна допомога”, “Північноамериканські кордони і проблеми міграції”.

Публікації: монографії, статті у профільних виданнях, прес-релізи, звіти, препринти.

Друковані органи (інформаційні ресурси): бюлетень “*Free Source E-Newsletter*”, серія “*The Migration Information Source*”, “*MPI Insight*”, електронні ресурси.

Інститут міжкультурної освіти, Університет Кобленц-Ландау *Institut für interkulturelle Bildung, Universität Koblenz-Landau*

Інститут був заснований у 1994 році як дослідницько-навчальна інституція.

Мета і завдання: стимулювання розвитку міжкультурної освіти та досліджень у цій сфері.

Основні аспекти діяльності: дослідницька робота; підготовка і впровадження навчальних програм; проведення наукових заходів (конференції, семінари, симпозиуми).

Дослідницькі теми (проекти) формуються навколо таких проблем: індивідуальний та соціальний мультилінгвізм; аналіз конструктів більшості та меншості; міжкультурне навчання; мультилінгвізм та мультикультураїзм; мігрантські мови; інтеркультурні явища в адмініструванні; молодіжна ідентичність у багатокультурних суспільствах.

Публікації: книги, методичні видання, статті у фахових часописах.

Друковані органи (інформаційні ресурси): електронні ресурси.

Квебекський центр “Metropolis” - Імміграція та метрополії *Quebec Metropolis Centre – Immigration and Metropolis (QMC-IM)*

Центр є міжуніверситетським дослідницьким консорціумом, до якого входять шість університетів Квебека.

Мета і завдання: інтенсифікація співробітництва з профільними установами, які досліджують проблеми міграції; розгортання компаративних досліджень; поширення результатів досліджень серед науковців та широкої громадськості.

Основні аспекти діяльності: дослідницька робота; підготовка і впровадження навчальних програм; проведення конференцій; надання консультацій.

Дослідницькі теми (проекти): “Громадянство та соціальна, культурна, мовна та громадська інтеграція”, “Сім’я, діти і молодь”, “Роль приймаючих спільнот у залученні, інтеграції і утриманні новоприбулих і меншин”, “Економічна і трудова інтеграція”, “Лінгвістична і етнічна дискримінація у Квебеці і Канаді”.

Публікації: монографії, статті у фахових виданнях, робочі записки, звіти про діяльність.

Друковані органи (інформаційні ресурси): записки “*QMC-IM Working Papers*”, дослідницькі резюме “*Research Capsules*”, електронні ресурси.

Мережа “Мігранет – ЄС *Migranet –EU*

Мережа створюється з метою формування інтернет-форуму для організації різного роду акцій, пов’язаних зі збором та поширенням інформації, забезпеченням комунікації та організації інтернет-дискусій, сфокусованих на соціальній роботі з мігрантами та біженцями, як також сприянню міжкультурній співпраці.

Мета і завдання: збір та обмін інформації з питань міграції з широким колом зацікавлених фахівців і громадськості.

Основні аспекти діяльності: організація та проведення інтернет-дискусій з проблем міграцій у країнах Європейського Союзу.

Друковані органи (інформаційні ресурси): електронні ресурси.

Мережа “Міграція в Європі” *Network Migration in Europe*

Мережа є агенцією, яка стимулює співробітництво між народами та інституціями з метою сприяння розумінню явища міграції у європейському просторі, інтенсифікації обмінів результатами досліджень та практик. Мережа працює з 2001 року.

Мета і завдання: посилити можливості репрезентації мігрантів у суспільствах, у публічному житті та у культурі через вибудовування мереж; дослідження у сфері міграції та її історії; проведення семінарів та конференцій з проблем міграції; освітні заходи; організація виставок із життя мігрантів у Європі.

Основні аспекти діяльності: координація зусиль у сфері інформації, освіти, досліджень на європейському континенті.

Дослідницькі теми (проекти) пов’язані з новими поглядами на міграційні процеси; створенням бази даних з питань міграції.

Публікації: матеріали конференцій; книги дослідників, які співпрацюють у межах мережі.

Друковані органи (інформаційні ресурси): бюлетень “*Migration & Population*”, електронні ресурси.

Мережа “Міжнародна міграція, інтеграція та соціальна згуртованість у Європі” *International Migration, Integration and Social Cohesion in Europe Network (IMISCOE)*

Мережа складається із понад 30 інституалізованих дослідницьких закладів у 10 європейських країнах і є найбільшою міждисциплінарною дослідницькою мережею у сфері вивчення міграцій, інтеграції та етнічного розмаїття. Вона об’єднує представників різних соціогуманітарних наук: соціологів, політологів, економістів, правознавців, демографів, соціальних географів, істориків, фахівців з публічного адміністрування.

Мета і завдання: забезпечення країн Європейського Союзу всеохоплюючими теоретичними та практичними знаннями, які можуть використані для налагодження управління запитамі мігрантів, у процесі інтеграції іммігрантів, котрі постійно проживають у країні, та яким чином вибудовувати процес інституційного структурування з метою збереження соціальної згуртованості.

Основні аспекти діяльності: дослідницька робота; навчально-тренінгові заходи; проведення конференцій; надання консультацій владним структурам та широкій громадськості; організація літніх і зимових шкіл; координація зусиль європейських науковців у дослідженні проблем міграції.

Дослідницькі теми (проекти) пов'язані з соціетальними процесами у емігрантському середовищі, інтеграцією іммігрантів у суспільства проживання, імміграційною політикою країн-рецепієнтів та країн-донорів з етнопонаціональною ситуацією в етнічно диверсифікованих країнах Європи.

Публікації: книги, статті у наукових журналах, матеріали наукових конференцій, довідково-аналітичні матеріали.

Друковані органи (інформаційні ресурси): журнал “*Comparative Migration Studies*”, електронні ресурси.

Мережа “МОСТ”

MOST Networks

“International Migration and Multicultural Policies”

Мережа концентрує свою діяльність на природі змін у мультикультурних та мультиетнічних суспільствах, у яких питання освіти, культури та релігії, ідентичності та потреб людини, конфлікту та зчеплення займають важливе місце.

Мета і завдання: забезпечення інформацією, необхідною для вибудовування демократичного менеджменту мультикультурними та мультиетнічними суспільствами.

Основні аспекти діяльності: проведення конференцій; координація зусиль фахівців у розробленні ефективного менеджменту у сфері міжнародної міграції; підготовка рекомендацій щодо мультикультурної політики та інтеграції іммігрантів у суспільства проживання.

Дослідницькі теми (проекти): дослідницька мережа азійсько-тихоокеанської міграції; демократичне управління в мультикультурних та мультиетнічних суспільствах; менеджмент етнічною, культурною різноманітністю на місцевому, державному та міжнародному рівні у Центральній Європі; моніторинг етнічності, конфліктів та зчеплення; мультикультурна політика та форми громадянства у європейських містах.

Публікації: сприяння виданню книг, публікація наукових статей у журналах, матеріали конференцій, довідково-інформаційні матеріали.

Друковані органи (інформаційні ресурси): журнал “*MOST Journal on Multicultural Societies*”, електронні ресурси.

Мігрінтер. Міжнародні міграції,

простір та суспільства, університет Пуатьєр та Бордо 3

Migrinter. Migrations internationales,

espaces et sociétés (CNRS)-Universités de Poitiers et Bordeaux 3

Інституція працює на базі університетів Пуат'єр та Бордо, залучаючи до співпраці фахівців з різних університетів Франції.

Мета і завдання: дослідження міграційних просторів та надання консультативної допомоги з питань міграцій.

Основні аспекти діяльності: дослідницька робота, проведення наукових конференцій, підготовка навчальних матеріалів.

Дослідницькі теми (проекти): міграційна система та економіка у Франції та Європі, зокрема, у південних та північних регіонах; етнічний бізнес та діаспора; міжнародні міграції та урбаністичні райони.

Публікації: книги, монографії, статті у фахових часописах, інформаційно-аналітичні матеріали.

Друковані органи (інформаційні ресурси): журнал “*Revue Européenne des Migrations Internationales*”, бюлетень “*e-migrinter*”, електронні ресурси.

Міжнародна асоціація вивчення вимушеної міграції *International Association for the Study of Forced Migration (IASFN)*

Асоціація сформувалася на початку 1990-х років. До складу асоціації входить понад 200 членів-засновників. Міжнародний секретаріат розміщений в Центрі дослідження біженців в університеті Оксфорда.

Мета і завдання: об'єднання зусиль науковців та практиків у сфері політики щодо вимушених мігрантів та біженців.

Основні аспекти діяльності: найбільш очевидні ареали вимушеної міграції, які стають предметом дослідження; проведення конференцій у різних країнах світу; сприяння поширенню адекватних знань про вимушену міграцію.

Дослідницькі теми (проекти) пов'язані з накопиченням інформації та досліджень з проблем вимушених мігрантів.

Публікації: матеріали конференцій, довідково-інформаційні матеріали, статті у наукових журналах, звіти.

Друковані органи (інформаційні ресурси): журнал “*Journal of Refugee Studies*”, електронні ресурси.

Міжнародна організація з міграції (МОМ), Женева *International Organization for Migration (IOM), Geneva*

МОМ була заснована у 1951 році як міждержавна організація у сфері міграції, яка тісно працює з урядовими, міжурядовими та неурядовими партнерами. До її складу входять 127 країн, 17 країн-спостерігачів (усього 93); має свої офіси у понад 100 країн світу.

Мета і завдання: надання допомоги в організації гуманного менеджменту у сфері міграції; сприяння міжнародному співробітництву у вирішенні міграційних проблем; надання гуманітарної допомоги мігрантам, які її потребують, включаючи біженців та внутрішніх переміщених осіб.

Основні аспекти діяльності: міграція та розвиток; сприяння міграції; регулювання міграцією; опікування вимушеною міграцією.

Дослідницькі теми (проекти) пов'язані (понад 2 тисячі) з проблематикою різних типів міграцій.

Публікації: книги з міграційної проблематики; звіти та інформаційно-аналітичні матеріали; матеріали наукових конференцій, практичних дискусій; статті у фахових виданнях; довідники.

Друковані органи (інформаційні ресурси): журнал “*International Migration Law*”, електронні ресурси.

**Міжнародний осередок міграційних та етнічних досліджень,
Університет Бергена
*International Migration and Ethnic Relation Research Unit (IMER),
University of Bergen***

Осередок був заснований у 1994 році і є багатодисциплінарним центром, який зосереджується на дослідженні міжнародної міграції не лише у Європі, але й її наслідки для різних суспільств.

Мета і завдання: поглиблене вивчення міжнародних міграцій та їх впливу на розвиток мультиетнічних суспільств; дослідження стану та перспектив міжетнічних відносин.

Основні аспекти діяльності: дослідницька робота; проведення наукових заходів (конференції, семінари, симпозіуми); надання консультативної допомоги; підготовка і впровадження навчальних програм.

Дослідницькі теми (проекти): способи “буття” (формування ідентичності, робота з ідентичності серед молоді, етнічні підприємства, політика ідентичності, націоналізм); транснаціоналізм (форми належності та ідентичності, які творяться у транснаціональному просторі, транснаціональні рухи, “горизонтальні способи організації в умовах глобалізації); розмаїття та суспільство (акомодаційна різноманітність-мультикультурне суспільство, плюралістичне суспільство, громадянське суспільство – гендерні явища в культурній різноманітності, радикальний транс націоналізм, діаспорні умови, глобалізація, глобальне локальне, реакція широких кіл на різноманітність, расизм у розмаїтих суспільствах; європейське розмаїття (мігранти та меншини в Європі, європейська публічна сфера та розмаїття, представництво та легітимність в розмаїтті, належність та ідентичність в Європі; гендерні дослідження(гендерні явища в культурному розмаїтті, мобільність, громадянство та публічна сфера, влада/домінантність та стратегії спротиву, стать, сексуальність та націоналізм; дослідження громадянства (форми громадянства та публічна сфера, нація-держава, етнічні та релігійні відносини, різноманітність та плюралістичність, форми співіснування, політика ідентичності, транснаціоналізм, глобалізація); дослідження мобільності (мобільність соціальних, культурних та політичних кордонів,

мобільна належність та ідентичності, мобільність розуму та тіла, відносини мобільності та влади); дослідження міграцій та біженців (імміграція та мігранти у приймаючих суспільствах, захист біженців та системи їх сприйняття у Європі, біженські покоління та рухи); урбаністичні дослідження (плюралістичне місто, міське життя меншин/мігрантів, сегрегація у помешканні, глобальне в локальному, управління в етнічно плюралістичних містах, мультикультурне молодіжне життя в місті; соціальна справедливість (процес нерівності в умовах глобалізації, соціетальні зміни та зростання соціальних несправедливостей, життєві кар'єри у розмаїтих суспільствах, расизм, дискримінація за етнічними ознаками).

Публікації: книги, статті в антропологічних та інших наукових журналах, серія доповідей Інституту, доповіді, звіти.

Друковані органи (інформаційні ресурси): бюлетень “*IMER Newsletter*”, електронні ресурси.

Міжнародний союз наукового дослідження народонаселення *International Union for Scientific Study of Population (IUSSP)*

Союз був заснований 1928-го та реконструйований 1947 року з метою сприяння наукового вивчення демографічних та інших, пов'язаних з народонаселенням, явищ. Сьогодні він є провідною міжнародною професійною асоціацією й включає понад 200 членів по усьому світу.

Мета і завдання: сприяння поширенню науковим дослідженням проблем народонаселення й налагодження ефективної співпраці між дослідниками цих проблем у різних країнах світу.

Основні аспекти діяльності: дослідницька робота; організація й проведення семінарів і конференцій; організація дистанційного навчання та тренінгових занять; поширення даних та інформації про народонаселення серед широкої громадськості.

Дослідницькі теми (проекти) пов'язані з актуальними процесами у сфері демографії, зокрема і з переміщенням людей.

Публікації: книги, статистичні збірки, щорічні доповіді, матеріали семінарів та конференцій, робочі записки.

Друковані органи (інформаційні ресурси): бюлетень “*IUSSP Newsletter*”, електронні ресурси.

Міжнародний центр міграції, етнічності та громадянства, Нью Йорк *International Center for Migration, Ethnicity and Citizenship (ICMEC),* *New York*

Центр був заснований у 1993 році як міждисциплінарна науково-дослідницька й навчальна установа.

Мета і завдання: здійснення компаративних досліджень в галузі міграції, проблем біженців та громадянства; формування навчальних програм у цій сфері.

Основні аспекти діяльності: дослідницька робота; навчально-методична діяльність; проведення наукових заходів (конференцій, семінарів, симпозіумів); організація діалогів з проблем міграцій.

Дослідницькі теми (проекти) пов'язані з з'ясуванням причин міграції, її появи потоків біженців, з впливом імміграції і еміграції на політику. З глобальними проблемами регулювання міграційними процесами.

Публікації: статті у профільних виданнях, звіти, матеріали конференцій.

Друковані органи (інформаційні ресурси): ICMES-Blog, електронні ресурси.

Міжнародний центр міграції та здоров'я, Женева
International Centre on Migration, Health Development (ICMND), Geneva

Центр був заснований 1995 року з метою здійснення досліджень, проведення тренінгів та надання консультацій в усіх сферах, які стосуються міграції та здоров'я, а також з метою координації зусиль у цьому напрямку, які мають місце у різних регіонах світу.

Мета і завдання: сформуванню думку про те, що здоров'я людей, котрі переміщуються (мігрантів), має бути під опікою урядів та громадських організацій.

Основні аспекти діяльності: дослідження, які сприяють захисту здоров'я людей, котрі перебувають у русі; формування моніторингу оцінки впливу різних умов на здоров'я й благополуччя переміщених осіб; тренінги з метою посилення національних та міжнародних можливостей у сфері здоров'я, планування міграції та менеджменту; розробка моделей політики щодо міграції та питань здоров'я.

Дослідницькі теми (проекти) пов'язані з дослідженням здоров'я у довіллі переміщених осіб та формуванням бази даних для інформування владних структур ш громадськості з окреслених у завданнях Центру проблем.

Публікації: книги, статті, матеріали конференцій, інформаційно-аналітичні доповіді.

Друковані органи (інформаційні ресурси): електронні ресурси.

Міжуніверситетський центр імміграції, інтеграції та міської динаміки
*Inter-University Centre of Montreal on Immigration, Integration
and Urban Dynamics / Centre de recherche interuniversitaire de Montréal sur
l'immigration, l'intégration et la dynamique urbaine*

Центр – це дослідницько-навчальна мережа, яка складається із шістдесяти дослідників різних канадських університетів.

Мета і завдання: здійснення досліджень міграції та інтеграції іммігрантів у міське довкілля.

Основні аспекти діяльності: дослідницька робота; підготовка і впровадження навчальних програм; проведення наукових заходів (конференції, семінари).

Дослідницькі теми (проекти) пов'язані із захистом біженців, з проблемами вимушеної міграції.

Публікації: звіти про діяльність, статті у наукових видання, навчальні матеріали.

Друковані органи (інформаційні ресурси): електронні ресурси.

**Національний дослідницький центр вивчення міграції,
Університет Абердена
*The National Research Centre for Migration Studies, Aberdeen University***

Центр був заснований у 2000 році.

Мета і завдання: сприяння міждисциплінарним академічним дослідженням у сфері міграції; здійснення евалюації ініціатив щодо політики стосовно міграції; поширення знання про дослідження міграції.

Основні аспекти діяльності: проведення дискусій (семінари, лекції, радіопередачі, функціонування електронних ЗМІ) з проблем, які стосуються міграції; координація міжнародних досліджень із зазначеної проблематики.

Дослідницькі теми (проекти) пов'язані з соціально-економічними впливами на розвиток сучасної Шотландії, зі збереженням меншинних мов.

Публікації: книги, статті у фахових журналах, робочі записки, доповіді.

Друковані органи (інформаційні ресурси): журнал “*Migration and Identities*”, електронні ресурси.

**Норвежський еміграційний центр
*Norwegian Emigration Center, Strarvanger***

Центр був заснований у 1986 році з метою надання допомоги норвежським емігрантів віднайти своє коріння.

Мета і завдання: сприяння поверненню до своєї етнічності норвежцям, які у різний час емігрували з Норвегії до різних країн світу й значною мірою інтегрувалися у суспільство проживання та асимілювалися ним.

Основні аспекти діяльності: консультативно-пошукова робота; дослідження сучасної імміграції до Норвегії; акумулювання даних та інформації про мігрантів; проведення конференцій і семінарів.

Дослідницькі теми (проекти): вивчення історії міграції: її причини та наслідки; сприяння віднаходженню норвежського коріння мігрантами; впровадження бакалаврських та магістерських програм у навчальних закладах Норвегії.

Публікації: книги, статті, інформаційно-довідкові матеріали.
Друковані органи (інформаційні ресурси): електронні ресурси.

Об'єднана рада за благополуччя іммігрантів
Joint Council for the Welfare of Immigrants (JCWI), London

Рада була заснована у 1967 році як незалежна благодійна організація.

Мета і завдання: сприяння забезпеченню прав іммігрантів, біженців, пошукачів притулку, представників етнічних спільнот.

Основні аспекти діяльності: надання консультацій та правової допомоги; сприяння поліпшенню законодавства; проведення тренінгів для професіоналів та практиків, котрі працюють у міграційній сфері.

Дослідницькі теми (проекти) пов'язані з формуванням законодавчої бази та рекомендацій щодо його імплементації у контексті забезпечення прав іммігрантів, біженців, пошукачів притулку, вихідців із етнічних спільнот.

Публікації: монографії, довідники, путівники, щорічні звіти.

Друковані органи (інформаційні матеріали): збірка "Annual Review", електронні ресурси.

Об'єднання координаційних досліджень міжнародних міграцій, Париж
Groupement de recherche coordonnées sur les migrations internationales
(GRECO), Paris

Об'єднання функціонує як дослідницька інституція, до складу якої входять науковці, які працюють у галузі мігрантознавства.

Мета і завдання: концентрує увагу на координації зусиль дослідників у сфері міжнародних міграцій.

Основні аспекти діяльності: дослідницька робота, інформаційно-аналітична діяльність, організація наукових заходів (конференції, семінари, дискусії), формування документальної бази для міграційних досліджень.

Дослідницькі теми (проекти) пов'язані з процесами міграції та адаптації іммігрантів у новому етнонаціональному довіллі, зокрема у Франції.

Публікації: монографії, матеріали наукових конференцій, аналітичні доповіді, статті у фахових журналах.

Друковані органи (інформаційні ресурси): електронні ресурси.

Осередок вивчення міграції,
Лондонська школа економіки та політичних наук
The Migration Studies Unit (MSU),
the London School of Economics and Political Science

Осередок був заснований за ініціативою студентів та науковців весною 2007 року. Тут здійснюється міждисциплінарне вивчення різних явищ міграції.

Мета і завдання: побудова міжнародної міждисциплінарної мережі вчених, зацікавлених дослідженням міграції; поширення ресурсів, які стосуються міграційних процесів.

Основні аспекти діяльності: реалізація досліджень міграцій через організацію лекцій, конференцій, дослідницьких семінарів, надання консультацій; забезпечення ресурсами членів осередку через електронну пошту та бюлетень.

Дослідницькі теми (проекти) пов'язані з дослідженням міграції на національному і міжнародному рівнях.

Публікації: робочі записки, доповіді, статті у фахових виданнях, матеріали конференцій.

Друковані органи (інформаційні ресурси): тематична серія “*Working Papers*”, електронні ресурси.

Осередок дослідження міграції, Католицький університет Лувена
Migration Research Unit (MRU), Catholic University of Louvain

Осередок є проектною групою Вищого інституту досліджень праці. Він є також спільною ініціативою Католицького університету Лувена та Робочого руху.

Мета і завдання: з'ясування ситуації міграції на ринку праці та політики європейських країн щодо мігрантської робочої сили.

Основні аспекти діяльності: дослідження міграційних процесів, становища мігрантів на ринку праці у Бельгії та інших європейських країнах; консультації з питань міграції; провадження навчальних програм.

Дослідницькі теми (проекти): у рамках п'яти тем – “Компаративний аналіз політики притулку в Європі”, “Нелегальна робоча сила”, “Етнічне підприємництво”, “Освіта та мігранти”, “Мігрантські організації”.

Публікації: звіти, матеріали конференції, інформативні матеріали, статті у наукових виданнях, монографії.

Друковані органи (інформаційні ресурси): електронні ресурси.

Осередок дослідження міграції, Університетський коледж Лондона
Migration Research Unit, University College London (MRU)

Осередок був заснований у 1988 році на географічному факультеті університету.

Мета і завдання: дослідницька робота, акумулювання інформації з проблем міграції, надання консультацій.

Основні аспекти діяльності: дослідження тенденцій міграційних процесів та міграційної політики у Європі та у Великобританії; трудова, зокрема, висококваліфікована, міграція; впровадження післядипломних студій.

Дослідницькі теми (проекти): “Національна ідентичність, громадянство та релігійні відмінності”, “Типи міжнародних міграцій та їх впливи”, “Міжнародна міграція та Сполучене Королівство”, “Сучасні тенденції в європейській міжнародній міграції”, “Соціальна мережа та шукачі притулку”, “Мобільність, ідентичність та безпека”, “Євростат – обробка даних по еміграційній проблематиці”.

Публікації: монографії, статті у фахових журналах, доповіді.

Друковані органи (інформаційні ресурси): електронні ресурси.

Програма “Громадянство та імміграція, Канада” *Citizenship and Immigration Canada (CIC)*

Програма існує з 1994 року. У 2008 році до її складу було включено “програму з мультикультуралізму”, яка, зокрема, такі заходи, як “Конкурс Павла Яцика”, ініціативу Матьо да Коста “Виклики. Расизм. Зупини його!”. Має підрозділи у Квебеці, Онтаріо, Преріях та Північних територіях, Британській Колумбії та Атлантичному регіоні.

Мета і завдання: з’єднує міграційні служби з офісами реєстрації громадян; пропагує ідеали єдиної Канади; допомагає розбудовувати сильну країну, надає юридичні послуги.

Основні аспекти діяльності: консультативна допомога з питань імміграції та набуття громадянства в Канаді; інформування про можливості ринку праці для новоприбулих; тренінгові курси.

Дослідницькі теми (проекти) пов’язані з динамікою ринку праці та процесів міграції.

Публікації: інформаційно-довідкові матеріали, звіти,

Друковані органи (інформаційні ресурси): електронні ресурси.

Програма етнічних, імміграційних досліджень та досліджень плюралізму, Університет Торонто *Program in Ethnic, Immigration and Pluralism Studies, University of Toronto*

Програма базується у Школі Мунка глобальних справ і присвячена питанням етнічного різноманіття та міжетнічним між груповим відносинам в канадському суспільстві у компаративному контексті.

Мета і завдання: сприяння і підтримка міждисциплінарних досліджень з проблем етнічного розмаїття і міжетнічних відносин; розбудова навчальних програм.

Основні аспекти діяльності: наукові конференції, навчальні курси з мультикультурності та соціального згуртування, етнічних стосунків та інституціональної динаміки; консультативна діяльність.

Дослідницькі теми (проекти) пов’язані з дослідженням плюралізму, міжетнічних відносин та канадської мультикультурності.

Публікації: монографії, статті у фахових журналах.
Друковані органи (інформаційні ресурси): електронні ресурси.

**Програма “Міжнародна міграція, інтеграція та соціальне згуртування”,
Амстердам, Нідерланди
*International Migration and Social Cohesion in Europe (IMISCOE),
Amsterdam, The Netherland***

Програма об’єднує понад 500 дослідників з 23 дослідницьких установ Європи й заснована у 2004 році.

Мета і завдання: розгортання інноваційних дослідницьких програм; впровадження вискокваліфорованих тренінгових програм; публікація й організація обмінів даними та результатами досліджень з проблем міграції.

Основні аспекти діяльності: формування спільних програм з проблем міграції, інтеграції та згуртування; організація тренінгів у цій сфері; розповсюдження результатів досліджень серед широкої громадськості та, особливо, доведення їх до тих, хто виробляє політику.

Дослідницькі теми (проекти) пов’язані з міграційними проблемами, мобільністю мігрантів та їх інтеграцією у країні проживання.

Публікації: серія книг, довідково-інформаційні матеріали.

Друковані органи (інформаційні ресурси): електронні ресурси.

**Проект “Соціальна трансформація і міжнародна міграція”,
Університет Сіднея
*Project “Social Transformation and International Migration (STIM)”,
University of Sydney***

Мета і завдання: удосконалення теоретичної і методологічної бази досліджень міжнародної міграції, концентруючи увагу на тезі про те, що мобільність людей є нормальною частиною їх соціального життя.

Основні аспекти діяльності: науково-дослідницька робота, семінари, симпозиуми.

Дослідницькі теми (проекти) спрямовані на з’ясування ролі міграцій як складової частини соціального трансформаційного процесу.

Публікації: розділи у монографіях, матеріали конференцій, статті у наукових журналах, доповіді, звіти, рецензії на книги.

Друковані органи (інформаційні ресурси): бюлетень “*Newsletter OMF*”, електронні ресурси.

Рада Європи
The Council of Europe

Рада Європи була заснована 5 травня 1949 року, сьогодні її членами є 47 країн.

Мета і завдання: сприяння розвитку загальних й демократичних принципів, які базуються на Європейській Конвенції прав людини.

Основні аспекти діяльності: проведення різноманітних заходів (конференцій, семінарів, консультацій, тренінгів тощо), пов'язаних з правами людини, демократією, правами меншин, культурою, збереженням культурної спадщини, освітою.

Дослідницькі теми (проекти) пов'язані (кілька десятків) з перерахованою тематикою.

Публікації: книги, довідники, матеріали конференцій, навчальні матеріали, інформаційно-довідкова література.

Друковані органи (інформаційні ресурси): бюлетень Ради Європи, електронні ресурси.

Рада та об'єднання міжкультурних та міграційних досліджень, Тулуза
Conseil et formation sur les relations interculturelles et les migrations
(COFRIMI), Toulouse

Рада була заснована у 1992 році, запросивши до співпраці фахівців у галузі міграцій та міжкультурної взаємодії.

Мета і завдання: дослідження міжкультурних відносин та політики й практик у сфері міграційних рухів у французькому та європейському просторах.

Основні аспекти діяльності: інформування зацікавлених осіб та організацій щодо міжкультурної взаємодії у поліетнічному суспільстві; дослідження питань міжкультурної компетентності; формування менеджменту у сфері міграцій та міжкультурного діалогу; виявлення дискримінації мігрантів та представників етнічних спільнот; підготовка навчально-методичних матеріалів.

Дослідницькі теми (проекти) пов'язані з дослідженням міжкультурної взаємодії у французькому суспільстві за участю іммігрантів із різних країн світу.

Публікації: монографії, статті у фахових часописах, підручники.

Друковані органи (інформаційні ресурси): журнал "*Cahiers du COFRIMI*", електронні ресурси.

Свенсонський центр дослідження шведської імміграції
Swenson Swedish Immigration Research Center (SSIRC), Augustana College

Центр є національною архівною і дослідницькою установою, яка досліджує різноманітні проблеми шведської імміграції у Сполучених Штатах Америки.

Мета і завдання: поглиблене вивчення історії і сучасного стану шведської імміграції у США, її ролі в історії та нинішньому розвитку країни.

Основні аспекти діяльності: сприяння академічним дослідженням, збирання й каталогизування архівних й бібліографічних матеріалів; надання консультацій по дослідженню шведсько-американської генеалогії; організація лекцій і дискусій; підготовка і впровадження навчальних програм.

Дослідницькі теми (проекти) пов'язані з імміграцією шведів до Сполучених Штатів, з питаннями генеалогії американців шведського походження.

Публікації: академічні календарі, евентні календарі, монографії, статті у профільних виданнях, матеріали конференцій.

Друковані органи (інформаційні ресурси): бюлетень “*Swenson Center News*”, журнал “*Swedish American Genealogist*”, електронні ресурси.

Управління Верховного Комісара ООН у справах біженців,
Женева, Швейцарія
United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR),
Geneva, Switzerland

Офіс Верховного комісара був заснований 14 грудня 1950 року Генеральною асамблеєю ООН.

Мета і завдання: керівництво й координація міжнародних акцій на захист біженців та розв'язання їх проблем по усьому світі, зокрема, забезпечення прав біженців та гідного їх існування.

Основні аспекти діяльності: допомога (правова, соціальна, матеріальна, економічна) біженцям в усіх країнах світу; для реалізації цієї діяльності УВКБ ООН має свої офіси у 110 країнах, у яких працює 6600 співробітників, котрі допомагають вирішувати проблеми близько 34 мільйонам людей. В Україні офіс УВКБ ООН (для Молдови, Білорусі та України) працює з 1996 року.

Дослідницькі теми (проекти): підтримка науково-практичних проектів, пов'язаних з вирішенням проблемам біженців в усьому світі.

Публікації: щорічник, доповіді Верховного комісара у справах біженців, довідкові та інформаційні матеріали, матеріали конференцій.

Друковані органи (інформаційні ресурси): бюлетень “*UNHCR Newsletter*”, електронні ресурси.

Центр вивчення імміграції, Вашингтон
Center for Immigration Studies (CIS), Washington

Центр був заснований 1985 року як незалежна дослідницька організація, що концентрує свою увагу на впливах міграції на розвиток Сполучених Штатів.

Мета і завдання: розширення бази публічного знання про іммігрантів; формування розуміння необхідності збалансованої міграційної політики; формування моделей комфортної інтеграції іммігрантів в американське суспільство.

Основні аспекти діяльності: забезпечення достовірною інформацією з питань імміграції політиків, дослідників, засоби масової інформації, зацікавлених громадян; проведення конференцій; надання різного роду консультацій.

Дослідницькі теми (проекти) пов'язані з дослідженням історії імміграції, нелегальної міграції; асиміляції та громадянства; з проблемами біженців та притулком; роллю міграції у сучасному розвитку США.

Публікації: книги, звіти, інформаційні листки, розділи і статті у фахових виданнях.

Друковані органи (інформаційні ресурси): електронні ресурси.

Центр вивчення міграції та діаспори,
Школа східних та африканських студій Університету Лондона
Centre for Migration and Diaspora Studies,
School of Oriental and African Studies, London University

Центр заснований у 2007 році для координації дослідницької роботи в Школі представників різних наук – антропології, історії, політології, релігієзнавства, музикознавства.

Мета і завдання: сприяння фаховим дослідженням та організації навчальних програм з питань міграції та діаспор.

Основні аспекти діяльності: дослідницька робота; провадження магістерських програм; організація конференцій, семінарів; організація публічних лекцій; проведення тренінгів.

Дослідницькі теми (проекти) пов'язані з проблемами міграції та етнічності, діаспор з країн Азії та Африки, а також з країн Європи, Америки та Карибського басейну; пропонуються магістерські програми: “Законодавство з питань міграції та етнічних меншин”, “Міграційні та діаспоральні студії”.

Публікації: монографії, статті у фахових журналах, звіти про конференції.

Друковані органи (інформаційні ресурси): електронні ресурси.

Центр високоякісних досліджень імміграції та різноманіття
Centre of Excellence for Research on Immigration and Diversity, Simon Fraser University and the University of British Columbia (MBS)

Центр був відкритий у 1996 році. Його діяльність фінансується урядом провінції Британська Колумбія.

Мета і завдання: дослідження актуальних проблем міграційної політики Канади; імміграції й інтеграції у Канаді та у регіоні Ванкувера.

Основні аспекти діяльності: дослідницька робота; підготовка і впровадження навчальних програм; надання консультацій; організація конференцій.

Дослідницькі теми (проекти): “Аналітичний огляд літератури з питань імміграції та етнічного розмаїття офіційними мовами меншинних спільнот Канади”, “Іммігранти і низькооплачувана робота: нинішні проблеми, тривалі наслідки”.

Публікації: звіти, робочі записки, книги, статті у фахових виданнях.

Друковані органи (інформаційні ресурси): серія “*Working Paper Series*”, електронні ресурси.

Центр документації з питань людських міграцій
The Documentation Center for Human Migration (CDMH)

Центр концентрує свою діяльність на дослідженні історії міграцій, передусім у Люксембурзі та у лімітрофних регіонах.

Мета і завдання: збір та поширення статистичних даних та інформації з питань міграції у зазначених регіонах.

Основні аспекти діяльності: проведення конференцій та виставок, присвячених історії міграцій.

Дослідницькі проекти пов’язані з акумулюванням інформаційних матеріалів, які стосуються міграцій.

Публікації: монографії, книги, буклети.

Друковані органи (інформаційні ресурси): електронні ресурси.

Центр дослідження ідентичності та явищ міграції, Університет Ореади
Research Centre on Identity and Migration Issues (RCIMI), University of Oradea

Центр був заснований 2005 року на факультеті політичних та комунікативних наук університету.

Мета і завдання: розвиток досліджень з проблем міграції та ідентичності, налагодження співробітництва з іншими організаціями й установами, об’єктом яких є міграція та ідентичність; підготовка інформаційних матеріалів для сприяння адаптації мігрантів у країнах поселення.

Основні аспекти діяльності: дослідницька робота, навчально-тренінгова діяльність, акумуляція інформації з питань міграцій, проведення наукових конференцій, семінарів, симпозіумів.

Дослідницькі теми (проекти): національна, регіональна й європейська ідентичність у контексті об'єднаної Європи; меншини та повага до культурної ідентичності у межах європейської цивілізації; сучасні міграційні потоки; тенденції трудової міграції; удосконалення законодавства й інституційних структур; удосконалення механізмів попередження нелегальної міграції; мобільність, ідентичність та активне громадянство в Європі; “Міграція та ідентичність у Європі, яка змінюється, – вибудовування партнерства та посилення комунікацій”, “Лібералізація ринку праці в Румунії – можливості та ризики”.

Публікації: монографії, статті у фахових виданнях; матеріали наукових конференцій; довідково-аналітичні матеріали.

Друковані органи (інформаційні ресурси): журнал “*The Journal of Identity and Migration Studies (JIMS)*”, електронні ресурси.

Центр дослідження імміграції, Університет Хьюстона
Center for Immigration Research (CIR), University of Houston

Центр складається із дослідників Університету Хьюстона і сусідніх з ним наукових інституцій, котрі концентрують свою увагу на вивченні тенденцій імміграції та вітчизняної й зарубіжної імміграційної політики.

Мета і завдання: збір та обробка даних з питань імміграції й ознайомлення з нею місцеві інституції, організації та тих, хто причетний до формування політики; дослідницька робота; проведення спеціальних заходів в Хьюстонському університеті (семінари, щорічні лекції відомих іммігрантознавців).

Основні аспекти діяльності: дослідницька робота; підготовка навчальних матеріалів; проведення конференцій, дискусій.

Дослідницькі теми (проекти): “Вплив Закону про імміграцію 1996 року на депортацію”, “Релігія і міграція”, “Імміграція, громадянство, закон”.

Публікації: монографії, розділи і статті у профільних виданнях.

Друковані органи (інформаційні ресурси): електронні ресурси.

Центр дослідження історії імміграції Університету Міннесоти
Immigration History Research Center, University of Minnesota (IHCR)

Центр, заснований у 1965 році в Університеті штату Міннесота, є однією з провідних дослідницьких установ по вивченню імміграції у Сполучених Штатах.

Мета і завдання: формування бази даних та інформаційних матеріалів про чисельні етнічні (іммігрантські) спільноти Сполучених Штатів Америки та штату Міннесота зокрема.

Основні аспекти діяльності: концентрує свою діяльність на таких аспектах: дослідження міжнародної міграції з акцентом на імміграції та біженцях у США, проведення міждисциплінарних семінарів, організації наукових конференцій, організації стажування дослідників з інших країн.

Дослідницькі теми (проекти): колекції матеріалів з історії найчисельніших іммігрантських груп Сполучених Штатів та штату Міннесота, зокрема, італійської, польської, української, фінської.

Публікації: монографії, наукові доповіді, статті у фахових журналах, звіти.

Друковані органи (інформаційні ресурси): бюлетень “*News and Events*”, електронні ресурси.

Центр дослідження міграцій, Варшавський університет
Centre of Migration Research (CMR), The University of Warsaw

Центр був заснований у 1993 році як дослідницька інтердисциплінарна, міжфакультетська структура Варшавського університету, яка спеціалізується на вивченні міграційних процесів в Польщі та Європі.

Мета та завдання: координація зусиль науковців університету з різних галузей знань задля дослідження і адекватного відтворення закономірностей і особливостей розвитку міграційних процесів у своїй країні та у Європі.

Основні аспекти діяльності: дослідницька робота, участь у навчальному процесі, організація наукових заходів (конференції, семінари, круглі столи, дискусії), інформаційно-аналітична та консультативна діяльність.

Основні дослідницькі теми (проекти): теорія та методи дослідження міграцій, причини й наслідки еміграцій з Польщі, іноземці на польському ринку праці, соціальна мобільність мігрантів; “Середземноморські країни та країни Східної Європи як кінцеві цілі для нової імміграції у Європейському Союзі”, “Мобільність і міграції у часи трансформації – методологічні виклики”, “Міграційна політика і динаміка ринку праці”.

Публікації: монографії, навчальні матеріали, довідково-інформаційні видання, матеріали конференцій, статті у наукових журналах.

Друковані органи (інформаційні ресурси): бюлетень “*Migration Bulletin*”, постійна серія “*CMR Working Papers*”, електронні ресурси.

Центр дослідження міграції, біженців та належності до груп
The Centre for Research on Migration, Refugees and Belonging (CMRB)

Центр базується у Школі права і соціальних наук Університету Східного Лондона.

Мета і завдання: провадження міждисциплінарних досліджень з проблем міграції, біженців, діаспор, расизму, націоналізму, громадянства, ідентичності.

Основні аспекти діяльності: дослідницька робота; розробка методології вивчення явищ, пов'язаних з міграційними процесами; проведення конференцій, семінарів; поширення знань із зазначеної проблематики; організація навчальних програм.

Дослідницькі теми (проекти) пов'язані з дослідженням міграцій, біженців, пошукачів притулку.

Публікації: щорічні звіти, монографії, статті у фахових виданнях.

Друковані органи (інформаційні ресурси): електронні ресурси.

Центр дослідження міграції, Острів Стейтен, Нью Йорк
Center for Migration Studies (CMS), Staten Island, New York

Центр був заснований у 1964 році як освітня установа.

Мета і завдання: підтримка та здійснення досліджень у сфері міграції; формування міжнародного форуму дискусій з питань міграції; активне поширення знань з міграції.

Основні аспекти діяльності: дослідницька робота; проведення наукових конференцій, симпозіумів, дискусій; консультативна робота; акумулювання даних і інформації про імміграцію та біженців і поширення її серед фахівців та громадськості; підтримка архівної справи у галузі дослідження міграції та біженців.

Дослідницькі теми (проекти) пов'язані вивченням історії імміграції до Сполучених Штатів Америки; з роллю імміграції у суспільному розвитку країни поселення.

Публікації: монографії, книги, статті у наукових часописах, матеріали наукових конференцій; доповіді; щорічні звіти.

Друковані органи (інформаційні ресурси): журнал “*The International Migration Review*”, “*The Journal on Migration and Human Security*”, електронні ресурси.

Центр дослідження міграції, СочіНова, Університет Нова, Лісабон
SociNova/Migrações-CesNova

Центр вивчає міграційні рухи та адаптацію мігрантів у країнах проживання, переважно у Португалії.

Мета і завдання: всебічне вивчення міграційних процесів, передусім пов'язаних з Португалією; формування бази даних про міграції та можливості її адаптації у країні поселення.

Основні аспекти діяльності: дослідницька робота; проведення наукових заходів (конференції, семінари, симпозіуми).

Дослідницькі теми (проекти): “Інституції, які беруть участь у міграціях”, “Формування міграційних систем”, “Міграції та креативна економіка”.

Публікації: монографії, статті, довідкові матеріали.

Друковані органи (інформаційні ресурси): журнал “*Socinova Working Papers*”, електронні ресурси.

Центр дослідження міграції, Університет Лондона імені Королеви Мері
Centre for the Study of Migration, Queen Mary University of London

Центр був заснований у 1995 році з метою дослідження переміщення людей у локальних, національних та міжнародних межах.

Мета і завдання: дослідження міграції у лондонському Іст Енді; вплив східноєвропейської міграції у Великій Британії, а також історичних слідів гугенотів, євреїв, індіанців, афрокарібців, пакистанців та бангладешців.

Основні аспекти діяльності: дослідницька робота; надання консультацій; проведення конференцій, семінарів, круглих столів з питань ідентичності, мови, ситуації на ринку праці, здоров’я і харчування іммігрантів.

Дослідницькі теми (проекти): “Інтеграційні зміни у психологічних характеристиках бангладешської спільноти Східного Лондона”, “Формування емігрантської фінансової діаспори у лондонському Іст Енді”, “Руїни і реконструкція: єврейський світ Іст Енда у повоєнний період (1945–1970)”.

Публікації: серія “*Studies in Migration and Diaspora*”, статті у фахових журналах, матеріали конференцій.

Друковані органи (інформаційні ресурси): журнал “*Crossing: Journal of Migration and Culture*”, електронні ресурси.

Центр дослідження еміграції, Рим
Center for Emigration Studies (CSER), Rome

Центр є культурницькою установою, заснований 1963 року й зосереджує зусилля на дослідженні проблем міграції до Італії й її інтеграції у суспільстві проживання.

Мета і завдання: дослідження соціологічних, історичних, політичних і теологічних аспектів міграційних процесів на національному й міжнародному рівнях.

Основні аспекти діяльності: дослідження процесів інтеграції; визначення проблем взаємодії емігрантів з місцевим населенням.

Дослідницькі теми (проекти) пов’язані з дослідженням еміграції, міграційної політики, переміщенням населення, біженцями.

Публікації: книги, монографії, статті у фахових журналах, доповіді.

Друковані органи (інформаційні ресурси): електронні ресурси.

Центр дослідження ідентичності та явищ міграції, Університет Ореади
Research Centre on Identity and Migration Issues (RCIMI),
University of Oradea

Центр був заснований 2005 року на факультеті політичних та комунікативних наук університету.

Мета і завдання: розвиток досліджень з проблем міграції та ідентичності, налагодження співробітництва з іншими організаціями й установами, об'єктом яких є міграція та ідентичність; підготовка інформаційних матеріалів для сприяння адаптації мігрантів у країнах поселення.

Основні аспекти діяльності: дослідницька робота, навчально-тренінгова діяльність, акумуляція інформації з питань міграцій, проведення наукових конференцій, семінарів, симпозіумів.

Дослідницькі теми (проекти): національна, регіональна й європейська ідентичність у контексті об'єднаної Європи; меншини та повага до культурної ідентичності у межах європейської цивілізації; сучасні міграційні потоки; тенденції трудової міграції; удосконалення законодавства й інституційних структур; удосконалення механізмів попередження нелегальної міграції; мобільність, ідентичність та активне громадянство в Європі; “Міграція та ідентичність у Європі, яка змінюється, – вибудовування партнерства та посилення комунікацій”, “Лібералізація ринку праці в Румунії – можливості та ризики”.

Публікації: монографії, статті у фахових виданнях; матеріали наукових конференцій; довідково-аналітичні матеріали.

Друковані органи (інформаційні ресурси): журнал “*The Journal of Identity and Migration Studies (JIMS)*”, електронні ресурси.

Центр дослідження міграцій та етнічності, Університет Шефільда
Migration and Ethnicity Research Centre (MERC), University of Sheffield

Центр був заснований у 1994 році.

Мета і завдання: дослідження проблем міграцій та етнічності у Європі, передовсім у Великій Британії.

Основні аспекти діяльності: дослідницька та консультативна робота; проведення конференцій.

Дослідницькі теми (проекти) пов'язані з вивченням феноменів міграції та біженців із країн Східної Європи, які прибули до Великої Британії після Другої світової війни; з питаннями гендеру та етнічності; з проблемами міжетнічної взаємодії у суспільних відносинах.

Публікації: статті у фахових виданнях, доповіді.

Друковані органи (інформаційні ресурси): електронні ресурси.

Центр дослідження міжкультурної освіти, Університет Гента
Centre for the Study of Intercultural Education, University of Ghent

Центр об'єднує фахівців із різних галузей й вибудовує свою роботу на основі міжнародної мережі, до якої входять університет Гента (Бельгія), Сиракузький університет (США), Тулузький університет (Франція), Утрехтський університет (Нідерланди).

Мета і завдання: акумулювання і введення у навчальні програми матеріалу з етнічної проблематики; розбудова міжкультурної освіти.

Основні аспекти діяльності: дослідження поліетнічного доквілля у таких країнах, як Китай, Франція, Росія (Сибір), Кенія, країни Європи; розробка навчальних програм.

Дослідницькі теми (проекти): міжкультурна освіта, включаючи дослідження навчання рідними мовами та культур (турецька та італійська); міжкультурні переговори, включаючи дослідження з формальної теорії з питань міжкультурних перемовин; права людини та меншини.

Публікації: книги, фахові статті.

Друковані органи (інформаційні ресурси): електронні ресурси.

Центр дослідження та аналізу міграції,
Університетський коледж Лондона
Centre for Research and Analysis of Migration (CReAM),
University College London

Центр є незалежною міждисциплінарною установою, яка функціонує у департаменті економіки Університетського коледжу Лондона.

Мета і завдання: дослідження причин і наслідків міжнародних людських переміщень, їх місця і ролі у суспільному розвитку Великої Британії та інших країн Європи.

Основні аспекти діяльності: забезпечення зацікавлених осіб і організацій інформацією та даними щодо сучасних міграційних процесів; розробка нових теорій і методів аналізу даних, які можуть бути застосованими у міграційних дослідженнях; організація конференцій, семінарів, наукових та публічних дискусій.

Дослідницькі теми (проекти) виконуються у межах чотирьох програмах: форми руху населення та мобільність; не іммігрантський досвід – вплив міграції на країни виходу та країни входу; емігрантський досвід – інтеграція, адаптація та виключення; сприйняття мігрантів у приймаючих країнах – ідентичність та аспекти соціальної згуртованості.

Публікації: дослідницькі записки, звіти про діяльність, статті у фахових виданнях.

Друковані органи (інформаційні ресурси): тематичні видання “*Discussion Papers*”, “*Research Reports*”, електронні ресурси.

**Центр дослідження міграції та документації “Скалабріні”,
школа Скалабріні**
Centro Studi e Documentazione sulle Migrazioni “SCALABRINI” (CEDOMIS)
The Centre for Migration Studies and Documentation “SCALABRINI”

Центр є апостольською місіонерською інституцією, яка була заснована у 1990 році. Девіз діяльності центру – “Мігранти з мігрантами”.

Мета і завдання: формування банку даних про міграції, роз’яснювальна робота про роль міграції у житті сучасних суспільств.

Основні аспекти діяльності: дослідницька (наукове вивчення, регулярний моніторинг феномена міграції, як на європейському, так і на місцевому рівні); сприяння культурному розумінню викликів, які міграції збуджує перед громадськістю; менеджержування сайту документації з питань міграції, організація різноманітних заходів (конференцій, виставок); надання консультацій.

Дослідницькі теми (проекти) пов’язані з становищем іммігрантів у різних провінціях Італії.

Публікації: монографії, доповіді.

Друковані органи (інформаційні ресурси): електронні ресурси.

**Центр досліджень міжнародної міграції та етнічності,
Стокгольмський університет**
*Centre for Research in International Migration and Ethnicity (CEIFO),
University of Stockholm*

Центр був заснований у 1983 році з метою вивчення різноманітних аспектів міжнародної міграції, національності, етнічності та ксенофобії з точки зору кроскультурної перспективи.

Мета і завдання: запропонувати методологію досліджень, яка відкриває можливості розуміння взаємозв’язку соцієтальних процесів з соціальною реальністю у контексті міграцій та етнічності.

Основні аспекти діяльності: дослідницька робота, організація конференцій, інформаційно-аналітична діяльність.

Дослідницькі теми (проекти): пов’язані з дослідженням проблем етнічності, націоналізму, етнічних груп, міжнародної міграції, глобальних діаспор; “Транснаціональні освітні кар’єри”, “Служби і соціальна допомога у транснаціональному просторі”, “СОНАВ: Діаспорні конструкції почуття батьківщини і країни проживання”.

Публікації: монографії, щорічні звіти, окремі серії, матеріали конференцій, інформаційно-довідкові матеріали.

Друковані органи (інформаційні ресурси): електронні ресурси.

Центр з питань міграції, політики і суспільства
Centre on Migration, Policy and Society (COMPAS), University of Oxford

Центр є дослідницькою організацією і з 2003 року проводить дослідження за спеціальними програмами; він розташований у Школі антропології та музейної етнографії.

Мета і завдання: здійснення мультидисциплінарних соціальних досліджень; акумулювання та поширення інформації з проблем міграції та її становища у різних суспільствах.

Основні аспекти діяльності: дослідницька робота; проведення конференцій, семінарів; надання консультацій.

Дослідницькі теми (проекти): “Толерантність і багатокультурність: дослідження зв’язку між толерантністю, різноманітністю і транснаціоналізмом”, “Громадянство і інтеграція у Об’єднаному Королівстві”, “Стратегії щодо іммігрантської робочої сили і мережі у Лондоні”.

Публікації: книги, розділи у монографіях, статті у наукових журналах, щорічні звіти, робочі записки.

Друковані органи (інформаційні ресурси): журнал “*Global Networks*”, електронні ресурси.

Центр європейських біженців, мігрантів та етнічних студій,
Новий болгарський університет
Center for European Refugees, Migration and Ethnic Studies (CERMES),
New Bulgarian University

Центр зосереджує увагу на таких аспектах: міграційні тенденції та політика інтеграції на болгарському ринку праці; трудова міграція у Південно-Східній Європі; біженці та адміністрування.

Мета і завдання: поглиблення знань про роль етнічного фактора у життєдіяльності суспільства, дослідження процесів, пов’язаних з міграціями.

Основні аспекти діяльності: розробка навчальних програм з етнічної, зокрема міграційної, проблематики; розвиток і зміцнення принципів толерантності та інтеграції; популяризація прав біженців, мігрантів і національних меншин; консультації у сфері етнонаціонального розвитку і міжетнічної взаємодії.

Дослідницькі теми (проекти): “Розмаїття у містах: політика включення”, “Мобільна особистість”, “Посилення кроскордонного співробітництва на Західних Балканах щодо менеджменту міграцій”, “Жінки-науковці етнічного та емігрантського походження”, “Непомітні спільноти”.

Публікації: наукові доповіді, статті у наукових журналах, монографії, матеріали конференцій.

Друковані органи (інформаційні ресурси): журнал “*Journal Southeastern Europe*”, електронні ресурси.

Центр етнічних та міграційних досліджень, Університет Льєжа
Center for Ethnic and Migration Studies (CEDEM), University of Liege

Центр був заснований у 1995 році і є міжфакультетською установою університету.

Мета і завдання: сприяння ефективізації теоретичних і емпіричних досліджень міграцій, етнічних відносин і расизму.

Основні аспекти діяльності: дослідження економічних та соціальних аспектів сучасної міграції; управління міграцією, культурним розмаїттям та соціальним зчепленням; громадянство, соціополітична мобілізація, расизм та екстремальні права; транснаціоналізму та міграції; ісламізму.

Дослідницькі теми (проекти): “Культура та політика”, “Міграційна політика та культурний плюралізм у країнах Європейського Союзу”, “Культурна динаміка та розвиток”.

Публікації: робочі записки, річні звіти, монографії, статті у фахових журналах.

Друковані органи (інформаційні ресурси): електронні ресурси.

Центр історії мігрантів
The Centre for History of Migrants (CGM)

Центр був заснований у 1997 році на базі дослідницьких груп, які працювали над вивченням імміграції у Нідерландах з 1990 року.

Мета і завдання: поглиблене дослідження історії іммігрантів у Голландії; накопичення статистичних і документальних даних про міграцію і поширення знань про мігрантів серед різних груп населення.

Основні аспекти діяльності: дослідницька робота; підготовка і проведення конференцій; надання консультацій.

Дослідницькі теми (проекти): “Іммігранти на місцевих ринках праці”, “Іммігранти в Голландії. 1600–1800”; проекти, пов’язані з культурою іммігрантів, які проживають у Голландії.

Публікації: монографії, статті у профільних виданнях; щорічні звіти про діяльність Центру; матеріали конференцій.

Друковані органи (інформаційні ресурси): електронні ресурси.

Центр міграційних досліджень Університету Сассекс
The Sussex Centre for Migration Research (SCMR)

Мета і завдання: вивчення вкладу мігрантів у етнокультурну різноманітність у Великій Британії і у світі.

Основні аспекти діяльності: дослідження різних аспектів міграцій; акумулювання інформації про міграційні рухи; забезпечення даними

дослідників та органи самоуправління; навчальні магістерські та Ph.D програми; проведення конференцій, семінарів, симпозіумів, наукових та публічних дискусій.

Дослідницькі теми (проекти): “Робітники-мігранти в британському сільському господарстві”, “Інтеграція другого покоління”, “Мотивоване конструювання ідентичності в культурному контексті”, “Міжнародна міграція, інтеграція та соціальна згуртованість в Європі”, “Мотивації та досвід студентів Великобританії навчання за кордоном”, “Розуміння впливів мобільності на молодь”, “Ідентичності в трансформації: тривале дослідження дітей іммігрантів”, “Імміграція на Мальту, Кіпр та Словенію”.

Публікації: монографії, книги, статті у наукових журналах, робочі записки, щорічні звіти; атлас “Atlas of Human Migration”.

Друковані органи (інформаційні ресурси): журнали “*Journal of Ethnic and Migration Studies*” та “*The Journal of Refugee Studies*”, електронні ресурси.

**Центр імміграції та багатокультурних досліджень,
Національний університет Австралії**

Centre for Immigration & Multicultural Studies, Australian National University

Центр працює над дослідженням міграційної проблематики в Австралії та проводить навчальні курси з неї.

Мета і завдання: дослідження ролі міграції в історії і у сучасному розвитку країни, зокрема її значенні для економіки та соціального життя континенту, а також проблем, пов’язаних з міжнародними міграціями та демографічними процесами.

Основні аспекти діяльності: формування пулу статистики стосовно імміграції, проведення конференцій і семінарів, організація публічних лекцій з міграційної тематики.

Дослідницькі теми (проекти): “Англіїці в Австралії”, “Соціальна роль релігії в австралійському суспільстві”.

Публікації: монографії, серія “Австралійські народи”, статті у наукових журналах, матеріали конференцій.

Друковані органи (інформаційні ресурси): бюлетень “*ADSRI Newsletter*”, електронні ресурси.

**Центр інформації та дослідження міжнародних міграцій, Париж
*Centre d’information et d’etudes sur les migrations internationales (CIEMI),
Paris***

Центр був заснований 1973 року.

Мета і завдання: дослідницька діяльність у галузі мігрантознавства.

Основні аспекти діяльності: дослідницька робота, інформаційно-консультативна діяльність, організація наукових заходів (конференції, семінари, симпозіуми).

Дослідницькі теми (проекти) пов'язані з актуальними проблемами міжнародних міграційних процесів, з міжнародними міграціями у взаємодії з соціальним, культурним та релігійним довкіллям приймаючої сторони.

Публікації: книги, статті у фахових журналах, інформаційні збірки, матеріали наукових заходів.

Друковані органи (інформаційні ресурси): журнали – “*Migrations société*”, “*Migrations Europe*”; бюлетень “*Reseau d'informations européen*”, електронні ресурси.

**Центр компаративних імміграційних досліджень,
Університет Каліфорнії, Сан Дієго
Center for Comparative Immigration Studies (CCIS),
University of California – San Diego**

Центр був заснований у 1999 році. Виконує наукові дослідження, орієнтовані на міжнародну міграцію та біженців по усьому світові. Ці дослідження мають міждисциплінарний характер.

Мета і завдання: вибудовування глобальної електронної мережі, яка уже включає понад 300 індивідуальних дослідників та дослідницьких інституцій у більше ніж 25 країнах.

Основні аспекти діяльності: дослідницько-консультативна робота; підготовка і впровадження навчальних програм навчальні програми з тематики, яка є предметом досліджень; організація наукових заходів (конференцій, семінарів, симпозіумів).

Дослідницькі теми (проекти): причини, динаміка та наслідки (економічні, політичні та соціокультурні) міжнародної міграції; детермінанти законів та політичних заходів, які мають регулювати потоки іммігрантів та біженців; вплив міжнародної міграції на громадянство, національну ідентичність та етнічні відносини; транснаціональні відносини (економічні, політичні, культурні, етнічні) між країнами виходу та входу імміграції; соціоекономічна, політична та культурна взаємодія іммігрантів та біженців з місцевим населенням приймаючої країни; “Раса, імміграція та громадянство в обох Америках”, “Роз’яснення наслідків контролю за імміграцією: компаративне дослідження мексиканської міграції до Сполучених Штатів та Латинської Америки/північноафриканська міграція до Іспанії”, “Двонаціональна політична інкорпорація мексиканських іммігрантів до Сполучених Штатів”.

Публікації: монографії, анталогії, робочі записки; статті та розділи у профільних виданнях.

Друковані органи (інформаційні ресурси): бюлетень електронні ресурси.

Центр міграцій та розвитку, Принстонський університет
Center for Migration and Development (CMD), Princeton University

Центр був заснований у 1998 році за підтримки Школи Вудроу Вільсона публічних та міжнародних справ як складова частина Департаменту соціології.

Мета і завдання: дослідження проблем міграції та її зв'язку з расовими проблемами і етнічністю; поширення інформації про роль міграції у розвитку країн.

Основні аспекти діяльності: дослідницька робота; підготовка і впровадження навчальних програм; проведення наукових конференцій; консультативна діяльність.

Дослідницькі теми (проекти): “Імміграційна політика у США”, “Імміграція та здоров'я”, “Іммігрантські організації та політична інкорпорація”, “Друге покоління в Іспанії: порівняльна перспектива”, “Успіхи тих, хто вийшов із другого покоління із занедбаних спільнот”, “Інституції та розвиток”, “Імміграція, етнічність та публічна політика”.

Публікації: монографії, статті у фахових журналах; навчально-методичні матеріали; серія робочих записок.

Друковані органи (інформаційні ресурси): електронні ресурси.

Центр міграційних та міжкультурних досліджень,
Університет Антверпена
The Centre for Migration and Intercultural Studies (CeMIS),
University of Antwerpen

Центр був заснований у вересні 2005 року як міжфакультетська установа.

Мета і завдання: зконцентрувати зусилля експертів з різних галузей знань для дослідження міграцій і міжкультурного співіснування; вивчення впливу міграцій на міжкультурну взаємодію у повсякденному житті глобалізованих і диверсифікованих суспільств.

Основні аспекти діяльності: сприяння та проведення міждисциплінарних фундаментальних та прикладних досліджень на національному та міжнародному рівнях з проблем міграцій, інтеграції етнічних меншин та інтеркультурного суспільства.

Дослідницькі теми (проекти): “Міжнародна міграція”, “Інтеграція та згуртованість”, “Міграція та розвиток”.

Публікації: звіти, статті у наукових виданнях, матеріали конференцій.

Друковані органи (інформаційні ресурси): електронні ресурси.

Центр міграційного законодавства Радбудського університету Неймеген
Centre for Migration Law (CML), Radboud University Nijmegen

Центр працює на базі факультету права і об'єднує фахівців із різних галузей знань – юристів, соціологів, антропологів, філософів, політологів, фахівців із інформаційних технологій.

Мета і завдання: зосереджує свою увагу на проблемах міграції та захисті прав етнічних меншин у Нідерландах та інших європейських країнах.

Основні аспекти діяльності: дослідницька робота; проведення наукових конференцій, семінарів; акумулювання результатів теоретичних і практичних досліджень у галузі права; надання консультацій; підготовка і впровадження магістерських програм з європейського права та програм з європейського і порівняльного права щодо біженців.

Дослідницькі теми (проекти): “Європейський притулок та імміграційне законодавство”, “Безпека резидентів тривалого терміну перебування в країнах Європейського Союзу”, “Імміграційне законодавство та правовий статус чужинців у Нідерландах”, “Сучасне європейське міграційне законодавство”.

Публікації: монографії, статті у профільних журналах, серія “Working Papers Series”, матеріали конференцій, навчальні програми.

Друковані органи (інформаційні ресурси): бюлетень “*CMR Series of Newsletters*”, електронні ресурси.

Центр міжнародного та європейського права
з питань міграцій та притулку, Університет м. Констанц
Center for International and European Law
on Immigration and Asylum (CIAL), University of Konstanz

Центр заснований 1994 році правниками з Університету міста Констанц та співпрацює з партнерами з Європи і Америки.

Мета і завдання: дослідження проблем міграційного права та міграційної політики Німеччини та інших європейських країн.

Основні аспекти діяльності: дослідницька робота; проведення наукових конференцій; надання консультацій.

Дослідницькі теми (проекти): контроль за міграцією та дотримання їх прав у Європі; правові рамки міграційної політики; міграційне право та право на притулок й у цьому контексті політика країн Європейського Союзу.

Публікації: монографії, статті у профільних виданнях, матеріали конференцій та шкіл для молодих учених.

Друковані органи (інформаційні ресурси): бюлетень “*Migration Law News*”, електронні ресурси.

Центр мультикультурної освіти, Університет Вашингтона
Center for Multicultural Education, University of Washington

Центр фокусує свою діяльність історично змаргіналізованих етнічних та расових групах у Сполучених Штатах: афроамериканці, іспанноамериканці, латиноамериканці, туземні американці та мультирасові американці.

Мета і завдання: сприяння дослідницькій роботі, у тому числі і студентів; формування креативних груп з впровадження мультикультурної освіти.

Основні аспекти діяльності: дослідницька робота; навчально-методична діяльність; організація лекцій, дискусій, конференцій; надання консультацій; обговорення статей та книг з проблематики мультикультурної освіти.

Дослідницькі теми (проекти): “Розвиток знання та розуміння мультиетнічних народів та культур”, “Розуміння історичного та сучасного контекстів етнічного й расового пригноблення як і іншого роду досвід маргіналізації”, “Застосування теоретичного знання до розвитку багатокультурного розуміння”, “Розвивання мультикультурної компетентності для безперервного навчання”.

Публікації: енциклопедія “Encyclopedia of Diversity in Education”; монографії, статті і розділи у профільних виданнях; навчальні підручники і посібники.

Друковані органи (інформаційні ресурси): електронні ресурси.

**Центр імміграції та багатокультурних досліджень,
Національний університет Австралії**

Centre for Immigration & Multicultural Studies, Australian National University

Центр працює над дослідженням міграційної проблематики в Австралії та проводить навчальні курси з неї.

Мета і завдання: дослідження ролі міграції в історії і у сучасному розвитку країни, зокрема її значенні для економіки та соціального життя континенту, а також проблем, пов’язаних з міжнародними міграціями та демографічними процесами.

Основні аспекти діяльності: формування пулу статистики стосовно імміграції, проведення конференцій і семінарів, організація публічних лекцій з міграційної тематики.

Дослідницькі теми (проекти): “Англіїці в Австралії”, “Соціальна роль релігії в австралійському суспільстві”.

Публікації: монографії, серія “Австралійські народи”, статті у наукових журналах, матеріали конференцій.

Друковані органи (інформаційні ресурси): бюлетень “ADSRI Newsletter”, електронні ресурси.

Інститут дослідження міграції та етнічності, Департамент соціальної та культурної антропології Католицький університету Лувена
Migration and Ethnicity Research Institute (MERIB), Department of Social and Cultural Anthropology Catholic University Leuven

Інститут є міждисциплінарною дослідницькою установою, яка концентрує свою увагу на кількісних, переважно антропологічних дослідженнях.

Мета і завдання: поглиблене вивчення міграційних процесів, ролі етнічності у сучасному бельгійському суспільстві.

Основні аспекти діяльності: міграції, етнічність, расизм у Бельгії та у європейських країнах з наголосом на компаративності та інформативності.

Дослідницькі теми (проекти) здійснюються у межах таких дослідницьких тем – нові тенденції у міграціях та етнічності; міжетнічність; етнічні меншини та ринок робочої сили; середземноморська культура та міграція в Європі; етнічні меншини та ідентичність.

Публікації: звіти, матеріали конференцій, статті у наукових виданнях.

Друковані органи (інформаційні ресурси): електронні ресурси.

Центр дослідження міжкультурної освіти, Університет Гента
Centre for the Study of Intercultural Education, University of Ghent

Центр об'єднує фахівців із різних галузей й вибудовує свою роботу на основі міжнародної мережі, до якої входять університет Гента (Бельгія), Сиракузький університет (США), Тулузький університет (Франція), Утрехтський університет (Нідерланди).

Мета і завдання: акумулювання і введення у навчальні програми матеріалу з етнічної проблематики; розбудова міжкультурної освіти.

Основні аспекти діяльності: дослідження поліетнічного доквілля у таких країнах, як Китай, Франція, Росія (Сибір), Кенія, країни Європи; розробка навчальних програм.

Дослідницькі теми (проекти): міжкультурна освіта, включаючи дослідження навчання рідними мовами та культур (турецька та італійська); міжкультурні переговори, включаючи дослідження з формальної теорії з питань міжкультурних перемовин; права людини та меншини.

Публікації: книги, фахові статті.

Друковані органи (інформаційні ресурси): електронні ресурси.

Центр етнічних та міграційних досліджень, Університет Льєжа
Center for Ethnic and Migration Studies (CEDEM), University of Liege

Центр був заснований у 1995 році і є міжфакультетською установою університету.

Мета і завдання: сприяння ефективізації теоретичних і емпіричних досліджень міграцій, етнічних відносин і расизму.

Основні аспекти діяльності: дослідження економічних та соціальних аспектів сучасної міграції; управління міграцією, культурним розмаїттям та соціальним зчепленням; громадянство, соціополітична мобілізація, расизм та екстремальні права; транснаціоналізму та міграції; ісламізму.

Дослідницькі теми (проекти): “Культура та політика”, “Міграційна політика та культурний плюралізм у країнах Європейського Союзу”, “Культурна динаміка та розвиток”.

Публікації: робочі записки, річні звіти, монографії, статті у фахових журналах.

Друковані органи (інформаційні ресурси): електронні ресурси.

**Центр імміграції та багатокультурних досліджень,
Національний університет Австралії
*Centre for Immigration & Multicultural Studies,
Australian National University***

Центр працює над дослідженням міграційної проблематики в Австралії та проводить навчальні курси з неї.

Мета і завдання: дослідження ролі міграції в історії і у сучасному розвитку країни, зокрема її значенні для економіки та соціального життя континенту, а також проблем, пов'язаних з міжнародними міграціями та демографічними процесами.

Основні аспекти діяльності: формування пулу статистики стосовно імміграції, проведення конференцій і семінарів, організація публічних лекцій з міграційної тематики.

Дослідницькі теми (проекти): “Англіїці в Австралії”, “Соціальна роль релігії в австралійському суспільстві”.

Публікації: монографії, серія “Австралійські народи”, статті у наукових журналах, матеріали конференцій.

Друковані органи (інформаційні ресурси): бюлетень “*ADSRI Newsletter*”, електронні ресурси.

**Центр інформації та дослідження міжнародних міграцій, Париж
*Centre d'information et d'etudes sur les migrations internationales (CIEMI),
Paris***

Центр був заснований 1973 року.

Мета і завдання: дослідницька діяльність у галузі мігрантознавства.

Основні аспекти діяльності: дослідницька робота, інформаційно-консультативна діяльність, організація наукових заходів (конференції, семінари, симпозіуми).

Дослідницькі теми (проекти) пов'язані з актуальними проблемами міжнародних міграційних процесів, з міжнародними міграціями у взаємодії з соціальним, культурним та релігійним довкіллям приймаючої сторони.

Публікації: книги, статті у фахових журналах, інформаційні збірки, матеріали наукових заходів.

Друковані органи (інформаційні ресурси): журнали – “*Migrations société*”, “*Migrations Europe*”; бюлетень “*Reseau d'informations européen*”, електронні ресурси.

**Центр компаративних імміграційних досліджень,
Університет Каліфорнії, Сан Дієго
Center for Comparative Immigration Studies (CCIS),
University of California – San Diego**

Центр був заснований у 1999 році. Виконує наукові дослідження, орієнтовані на міжнародну міграцію та біженців по усьому світові. Ці дослідження мають міждисциплінарний характер.

Мета і завдання: вибудовування глобальної електронної мережі, яка уже включає понад 300 індивідуальних дослідників та дослідницьких інституцій у більше ніж 25 країнах.

Основні аспекти діяльності: дослідницько-консультативна робота; підготовка і впровадження навчальних програм навчальні програми з тематики, яка є предметом досліджень; організація наукових заходів (конференцій, семінарів, симпозіумів).

Дослідницькі теми (проекти): причини, динаміка та наслідки (економічні, політичні та соціокультурні) міжнародної міграції; детермінанти законів та політичних заходів, які мають регулювати потоки іммігрантів та біженців; вплив міжнародної міграції на громадянство, національну ідентичність та етнічні відносини; транснаціональні відносини (економічні, політичні, культурні, етнічні) між країнами виходу та входу імміграції; соціоекономічна, політична та культурна взаємодія іммігрантів та біженців з місцевим населенням приймаючої країни; “Раса, імміграція та громадянство в обох Америках”, “Роз’яснення наслідків контролю за імміграцією: компаративне дослідження мексиканської міграції до Сполучених Штатів та Латинської Америки/північноафриканська міграція до Іспанії”, “Двонаціональна політична інкорпорація мексиканських іммігрантів до Сполучених Штатів”.

Публікації: монографії, анталогії, робочі записки; статті та розділи у профільних виданнях.

Друковані органи (інформаційні ресурси): бюлетень електронні ресурси.

**Центр міграційних та міжкультурних досліджень,
Університет Антверпена
*The Centre for Migration and Intercultural Studies (CeMIS),
University of Antwerpen***

Центр був заснований у вересні 2005 року як міжфакультетська установа.

Мета і завдання: зконцентрувати зусилля експертів з різних галузей знань для дослідження міграцій і міжкультурного співіснування; вивчення впливу міграцій на міжкультурну взаємодію у повсякденному житті глобалізованих і диверсифікованих суспільств.

Основні аспекти діяльності: сприяння та проведення міждисциплінарних фундаментальних та прикладних досліджень на національному та міжнародному рівнях з проблем міграцій, інтеграції етнічних меншин та інтеркультурного суспільства.

Дослідницькі теми (проекти): “Міжнародна міграція”, “Інтеграція та згуртованість”, “Міграція та розвиток”.

Публікації: звіти, статті у наукових виданнях, матеріали конференцій.

Друковані органи (інформаційні ресурси): електронні ресурси.

**Центр міграційного законодавства Радбудського університету Неймеген
*Centre for Migration Law (CML), Radboud University Nijmegen***

Центр працює на базі факультету права і об’єднує фахівців із різних галузей знань – юристів, соціологів, антропологів, філософів, політологів, фахівців із інформаційних технологій.

Мета і завдання: зосереджує свою увагу на проблемах міграції та захисті прав етнічних меншин у Нідерландах та інших європейських країнах.

Основні аспекти діяльності: дослідницька робота; проведення наукових конференцій, семінарів; акумулювання результатів теоретичних і практичних досліджень у галузі права; надання консультацій; підготовка і впровадження магістерських програм з європейського права та програм з європейського і порівняльного права щодо біженців.

Дослідницькі теми (проекти): “Європейський притулок та імміграційне законодавство”, “Безпека резидентів тривалого терміну перебування в країнах Європейського Союзу”, “Імміграційне законодавство та правовий статус чужинців у Нідерландах”, “Сучасне європейське міграційне законодавство”.

Публікації: монографії, статті у профільних журналах, серія “Working Papers Series”, матеріали конференцій, навчальні програми.

Друковані органи (інформаційні ресурси): бюлетень “*CMR Series of Newsletters*”, електронні ресурси.

Центр міграцій та розвитку, Принстонський університет
Center for Migration and Development (CMD), Princeton University

Центр був заснований у 1998 році за підтримки Школи Вудроу Вільсона публічних та міжнародних справ як складова частина Департаменту соціології.

Мета і завдання: дослідження проблем міграції та її зв'язку з расовими проблемами і етнічністю; поширення інформації про роль міграції у розвитку країн.

Основні аспекти діяльності: дослідницька робота; підготовка і впровадження навчальних програм; проведення наукових конференцій; консультативна діяльність.

Дослідницькі теми (проекти): “Імміграційна політика у США”, “Імміграція та здоров'я”, “Іммігрантські організації та політична інкорпорація”, “Друге покоління в Іспанії: порівняльна перспектива”, “Успіхи тих, хто вийшов із другого покоління із занедбаних спільнот”, “Інституції та розвиток”, “Імміграція, етнічність та публічна політика”.

Публікації: монографії, статті у фахових журналах; навчально-методичні матеріали; серія робочих записок.

Друковані органи (інформаційні ресурси): електронні ресурси.

Центр мультикультурної освіти, Університет Вашингтона
Center for Multicultural Education, University of Washington

Центр фокусує свою діяльність історично змаргіналізованих етнічних та расових групах у Сполучених Штатах: афроамериканці, іспанноамериканці, латиноамериканці, туземні американці та мультирасові американці.

Мета і завдання: сприяння дослідницькій роботі, у тому числі і студентів; формування креативних груп з впровадження мультикультурної освіти.

Основні аспекти діяльності: дослідницька робота; навчально-методична діяльність; організація лекцій, дискусій, конференцій; надання консультацій; обговорення статей та книг з проблематики мультикультурної освіти.

Дослідницькі теми (проекти): “Розвиток знання та розуміння мультиетнічних народів та культур”, “Розуміння історичного та сучасного контекстів етнічного й расового пригноблення як і іншого роду досвід маргіналізації”, “Застосування теоретичного знання до розвитку багатокультурного розуміння”, “Розвивання мультикультурної компетентності для безперервного навчання”.

Публікації: енциклопедія “Encyclopedia of Diversity in Education”; монографії, статті і розділи у профільних виданнях; навчальні підручники і посібники.

Друковані органи (інформаційні ресурси): електронні ресурси.

**Центр міжнародного та європейського права
з питань міграцій та притулку, Університет м. Констанц**
*Center for International and European Law
on Immigration and Asylum (CIAL), University of Konstanz*

Центр заснований 1994 році правниками з Університету міста Констанц та співпрацює з партнерами з Європи і Америки.

Мета і завдання: дослідження проблем міграційного права та міграційної політики Німеччини та інших європейських країн.

Основні аспекти діяльності: дослідницька робота; проведення наукових конференцій; надання консультацій.

Дослідницькі теми (проекти): контроль за міграцією та дотримання їх прав у Європі; правові рамки міграційної політики; міграційне право та право на притулок й у цьому контексті політика країн Європейського Союзу.

Публікації: монографії, статті у профільних виданнях, матеріали конференцій та шкіл для молодих учених.

Друковані органи (інформаційні ресурси): бюлетень “*Migration Law News*”, електронні ресурси.

**Швейцарський форум міграційних студій та дослідження населення,
університет Ньюшатель**
*Swiss Forum for Migration and Population Studies (SFM),
Université de Neuchatel*

Форум був заснований у 1995 році з метою вивчення міграцій та міжкультурних стосунків й фінансується Швейцарським національним науковим фондом.

Мета і завдання: відтворення впливу міжнародного переміщення людей на динаміку населення у Швейцарії та різних регіонах Європи.

Основні аспекти діяльності: міграційні рухи; біженці та притулок; інтеграція; расизм та дискримінація; демографія.

Дослідницькі теми (проекти) пов’язані з питаннями ролі міграцій у динаміці народонаселення у Швейцарії та в інших країнах Європи.

Публікації: монографії, статті у фахових журналах, звіти, доповіді, бібліографічні збірки.

Друковані органи (інформаційні ресурси): журнали та тематичні серії “*SFM Studies*”, “*Social Cohesion and Cultural pluralism*”, “*Discussion Papers*”, “*FORUM Magazine*”, електронні ресурси.

АНКЕТА :
Міжетнічні відносини в Україні: студентський погляд

Соціологічний центр імені М. П. Драгоманова
Центр евалюації науково-освітніх та соціальних програм

Київ 2014

Міжетнічні відносини в Україні: студентський погляд

Шановний студенте!

Соціологічний центр імені М. П. Драгоманова та Центр евалюації науково-освітніх та соціальних програм запрошують Вас взяти участь у масовому опитуванні, що стосується міжетнічних відносин в Україні.

Як ми усі розуміємо, названа тема є дуже актуальною для сучасного українського суспільства. Ми сподіваємось, що Ваша думка допоможить, певним чином, виявити напрямки вирішення міжетнічних проблем.

Заповнені анкети будуть піддаватися статистичній обробці, всі Ваші висловлювання будуть представлені в узагальненому вигляді і не міститимуть посилань на Вас. **Анонімність Вашої особистої думки гарантована.**

Дані, отримані за допомогою Ваших відповідей, в результаті опитування будуть представлені для роботи і публікацій науковців, філософів, релігієзнавців, соціологів і використані в навчальному процесі.

ДЯКУЄМО ВАМ ЗА СПІВПРАЦЮ!

1. Чи вважаєте Ви, що Україна є країною з поліетнічним складом населення?

- 1 – так
- 2 – ні
- 3 – важко сказати

2. Якою мірою Ви цікавитесь проблемами міжетнічних відносин в Україні?

- 1 – дуже цікавлюсь
- 2 – певною мірою цікавлюсь
- 3 – зовсім не цікавлюсь
- 4 – важко сказати

3. Як Ви оцінюєте стан міжетнічних стосунків в Україні?

- 1 – позитивно
- 2 – в основному позитивно
- 3 – в основному негативно

- 4 – негативно
5 – важко сказати

4. Як часто Ви обговорюєте зі знайомими та у студентському середовищі міжнаціональні відносини в Україні?

- 1 – практично щодня
2 – практично щотижня
3 – практично щомісяця
4 – кілька разів у рік
5 – дуже рідко
6 – не пам'ятаю
7 – важко сказати

5. Якою мірою Ви цікавитесь історією і культурою Вашого етносу?

- 1 – дуже цікавлюсь
2 – певною мірою цікавлюсь
3 – зовсім не цікавлюсь
4 – важко сказати

6. За якими ознаками людину можна відносити до того чи іншого етносу?

- 1 – мова
2 – етнічне походження
3 – традиції
4 – звичаї
5 – кухня
6 – побут
7 – одяг

7. Чи вважаєте Ви українську діаспору частиною українського етносу?

- 1 – так
2 – ні
3 – важко сказати

8. Якою мірою Ви цікавитесь життям закордонних українців?

- 1 – дуже цікавлюсь
2 – певною мірою цікавлюсь
3 – зовсім не цікавлюсь
4 – важко сказати

9. Як Ви оцінюєте рівень збереження українською діаспорою:

	<i>Як незначний</i>	<i>Як середній</i>	<i>Як високий</i>	<i>Важко сказати</i>
1. Мови	1	2	3	4
2. Традицій	1	2	3	4
3. Звичаїв	1	2	3	4
4. Культури	1	2	3	4
5. Релігії	1	2	3	4

10. Позначте на шкалі, наскільки Ви добре знаєте культуру і традиції наступних етнічних груп в Україні: (0 – зовсім не знаю, 5 – знаю дуже добре)

	0	1	2	3	4	5
1. Українців						
2. Росіян						
3. Білорусів						
4. Кримських татар						
5. Болгар						
6. Євреїв						
7. Румун						
8. Угорців						
9. Греків						
10. Вірмен						
11. Інших						

11. Як Ви вважаєте, приплив людей з інших країн в цілому руйнує чи збагачує культурне життя в Україні?

0 – культурне життя руйнується, 10 – культурне життя збагачується

12. По відношенню до кожної етнічної групи, наведеної нижче, виберіть один із варіантів, в якій якості Ви б допустили представників цієї етнічної груп: “Я згоден допустити представників цієї етнічної групи в якості ...” (виберіть тільки один варіант відповіді по кожній з груп)

Етнічні групи	Членів моєї родини	Близьких друзів	Сусідів	Колег по роботі	Громадян України	Іноземних туристів	Взагалі б не допустили в Україну	Не визначились (не зачитувати)
1. Білоруси	7	6	5	4	3	2	1	0
2. Греки	7	6	5	4	3	2	1	0
3. Євреї	7	6	5	4	3	2	1	0
4. Кримські татари	7	6	5	4	3	2	1	0
5. Американці	7	6	5	4	3	2	1	0
6. Німці	7	6	5	4	3	2	1	0
7. Поляки	7	6	5	4	3	2	1	0
8. Румуни	7	6	5	4	3	2	1	0
9. Росіяни	7	6	5	4	3	2	1	0
10. Вірмени	7	6	5	4	3	2	1	0
11. Українці	7	6	5	4	3	2	1	0
12. Цигани	7	6	5	4	3	2	1	0
13. Вихідці з африканських країн	7	6	5	4	3	2	1	0
14. Молдавани	7	6	5	4	3	2	1	0

<i>Етнічні групи</i>	<i>Членів моєї родини</i>	<i>Близьких друзів</i>	<i>Сусідів</i>	<i>Колег по роботі</i>	<i>Громадян України</i>	<i>Іноземних туристів</i>	<i>Взагалі б не допустили в Україну</i>	<i>Не визначились (не зачитувати)</i>
15. Чеченці	7	6	5	4	3	2	1	0
16. Китайці	7	6	5	4	3	2	1	0
17. Угорці	7	6	5	4	3	2	1	0
18. Вихідці з арабських країн	7	6	5	4	3	2	1	0

13. По відношенню до кожної релігійної групи, наведеної нижче, виберіть один із варіантів, в якій якості Ви б допустили представників цієї релігійної групи: “Я згоден допустити представників цієї релігійної групи в якості ...” (виберіть тільки один варіант відповіді по кожній з груп)

<i>Релігійні групи</i>	<i>Членів моєї родини</i>	<i>Близьких друзів</i>	<i>Сусідів</i>	<i>Колег по роботі</i>	<i>Громадян України</i>	<i>Іноземних туристів</i>	<i>Взагалі б не допустили в Україну</i>	<i>Не визначились (не зачитувати)</i>
1. Буддистів	7	6	5	4	3	2	1	0
2. Греко-католиків	7	6	5	4	3	2	1	0
3. Іудеїв	7	6	5	4	3	2	1	0
4. Мусульман	7	6	5	4	3	2	1	0
5. Православних	7	6	5	4	3	2	1	0
6. Протестантів	7	6	5	4	3	2	1	0
7. Римо-католиків	7	6	5	4	3	2	1	0

14. По відношенню до кожної з груп закордонних українців, наведеної нижче, виберіть один із варіантів, в якій якості Ви б допустили представників цієї групи: “Я згоден допустити представників цієї групи в якості ...” (виберіть тільки один варіант відповіді по кожній з груп)

<i>Групи закордонних українців</i>	<i>Членів моєї родини</i>	<i>Близьких друзів</i>	<i>Сусідів</i>	<i>Колег по роботі</i>	<i>Громадян України</i>	<i>Іноземних туристів</i>	<i>Взагалі б не допустили в Україну</i>	<i>Не визначились (не зачитувати)</i>
1. Українці, які живуть у Росії	7	6	5	4	3	2	1	0

<i>Групи закордонних українців</i>	<i>Членів моєї родини</i>	<i>Близьких друзів</i>	<i>Сусідів</i>	<i>Колег по роботі</i>	<i>Громадян України</i>	<i>Іноземних туристів</i>	<i>Взагалі б не допустили в Україну</i>	<i>Не визначились (не зачитувати)</i>
2. Українці, які живуть у Канаді	7	6	5	4	3	2	1	0
3. Українці, які живуть у США	7	6	5	4	3	2	1	0
4. Українці, які живуть у Бразилії	7	6	5	4	3	2	1	0
5. Українці, які живуть у Молдові	7	6	5	4	3	2	1	0
6. Українці, які живуть у Казахстані	7	6	5	4	3	2	1	0
7. Українці, які живуть у Білорусії	7	6	5	4	3	2	1	0
8. Українці, які живуть у Румунії	7	6	5	4	3	2	1	0
9. Українці, які живуть у країнах Балтії	7	6	5	4	3	2	1	0
10. Українці, які живуть у Польщі	7	6	5	4	3	2	1	0
11. Українці, які живуть у Словаччині	7	6	5	4	3	2	1	0
12. Українці, які живуть у Великобританії	7	6	5	4	3	2	1	0
13. Українці, які живуть у Німеччині	7	6	5	4	3	2	1	0
14. Українці, які живуть у Австралії	7	6	5	4	3	2	1	0

15. Чи підтримали Ви б повернення членів наступних груп закордонних українців на місце постійного проживання в Україну?

<i>Групи закордонних українців</i>	<i>Так</i>	<i>Ні</i>	<i>Важко сказати</i>
1. Українці, які живуть у Росії	1	2	3
2. Українці, які живуть у Канаді	1	2	3
3. Українці, які живуть у США	1	2	3
4. Українці, які живуть у Бразилії	1	2	3
5. Українці, які живуть у Молдові	1	2	3
6. Українці, які живуть у Казахстані	1	2	3
7. Українці, які живуть у Білорусії	1	2	3
8. Українці, які живуть у Румунії	1	2	3
9. Українці, які живуть у країнах Балтії	1	2	3
10. Українці, які живуть у Польщі	1	2	3
11. Українці, які живуть у Словаччині	1	2	3
12. Українці, які живуть у Великобританії	1	2	3
13. Українці, які живуть у Німеччині	1	2	3
14. Українці, які живуть у Австралії	1	2	3

16. Як Ви оцінюєте відносини між різними етнічними спільнотами в Україні?

	<i>Дуже добрі</i>	<i>Скоріше добрі</i>	<i>Скоріше складні</i>	<i>Дуже складні</i>	<i>Важко сказати</i>
1. Між українцями та росіянами	1	2	3	4	5
2. Між українцями та кримськими татарами	1	2	3	4	5
3. Між українцями та євреями	1	2	3	4	5
4. Між українцями та румунами	1	2	3	4	5
5. Між українцями та поляками	1	2	3	4	5
6. Між українцями та білорусами	1	2	3	4	5
7. Між українцями та греками	1	2	3	4	5
8. Між українцями та вихідцями з арабських країн	1	2	3	4	5
9. Між українцями та німцями	1	2	3	4	5
10. Між українцями та вірменами	1	2	3	4	5
11. Між українцями та циганами	1	2	3	4	5
12. Між українцями та вихідцями з африканських країн	1	2	3	4	5
13. Між українцями та молдаванами	1	2	3	4	5
14. Між українцями та чеченцями	1	2	3	4	5
15. Між українцями та китайцями	1	2	3	4	5
16. Між українцями та угорцями	1	2	3	4	5
17. Між росіянами та кримськими татарами	1	2	3	4	5

17. Чи будете Ви робити все, що від Вас залежить, щоби про Україну у світі говорили з повагою?

- 1 – так
- 2 – ні
- 3 – важко сказати

18. Як Ви вважаєте, чи сприяє громадська діяльність наступних груп закордонних українців зміцненню авторитету України?

	<i>Так</i>	<i>Ні</i>	<i>Важко сказати</i>
1. Українці, які живуть у Росії	1	2	3
2. Українці, які живуть у Канаді	1	2	3
3. Українці, які живуть у США	1	2	3
4. Українці, які живуть у Бразилії	1	2	3
5. Українці, які живуть у Молдові	1	2	3
6. Українці, які живуть у Казахстані	1	2	3
7. Українці, які живуть у Білорусії	1	2	3
8. Українці, які живуть у Румунії	1	2	3
9. Українці, які живуть у країнах Балтії	1	2	3

	<i>Так</i>	<i>Ні</i>	<i>Важко сказати</i>
10. Українці, які живуть у Польщі	1	2	3
11. Українці, які живуть у Словаччині	1	2	3
12. Українці, які живуть у Великобританії	1	2	3
13. Українці, які живуть у Німеччині	1	2	3
14. Українці, які живуть у Австралії	1	2	3

19. Скажіть, будь-ласка, Ви задоволені, відносинами України з:

	<i>Дуже задоволений</i>	<i>Скоріше задоволений</i>	<i>Скоріше незадоволений</i>	<i>Зовсім незадоволений</i>	<i>Важко сказати (не зачитувати)</i>
1. Європейськими країнами	1	2	3	4	5
2. Росією	1	2	3	4	5
3. Країнами СНД (окрім Росії)	1	2	3	4	5
4. США	1	2	3	4	5
5. Країнами Близького Сходу	1	2	3	4	5
6. Китаєм	1	2	3	4	5
7. Іншими	1	2	3	4	5

20. З яким вектором зовнішньої політики України Ви пов'яжете своє майбутнє?

- 1 – з європейським
- 2 – з російським
- 3 – з євразійським
- 4 – ніяких векторів, самі по себе

21. Як Ви ставитесь до можливості введення в Україні подвійного громадянства?

- 1 – позитивно
- 2 – негативно
- 3 – мені байдуже
- 4 – важко сказати

22. Якби Ви мали право на подвійне громадянство, то громадянство якої країни Ви б набули?

- 1 – Росії
- 2 – Канади
- 3 – США
- 4 – Бразилії
- 5 – Молдови
- 6 – Казахстану
- 7 – Білорусії

- 8 – Румунії
- 9 – Країн Балтії
- 10 – Польщі
- 11 – Словаччини
- 12 – Великобританії
- 13 – Німеччини
- 14 – Австралії
- 15 – іншої _____

23. Чи були Ви за кордоном?

- 1 – так
- 2 – ні

24. Якщо Ви збираєтесь виїхати за кордон, то з якою метою:

- 1 – задля відпочинку
- 2 – задля постійного проживання
- 3 – задля укладання шлюбу
- 4 – щоби знайти роботу
- 5 – щоби здобути освіту
- 6 – щоби вивчити іноземну мову
- 7 – задля релігійного туризму
- 8 – задля кращих кліматичних умов
- 9 – інше _____
- 10 – за кордон не збираюсь (перехід до питання №26)

25. Чи плануєте Ви за кордоном:

	Так	Ні
1. Зустрітись з родичами	1	2
2. Зустрітись з українською діаспорою	1	2
3. Познайомитись з культурою країни	1	2

26. Для людини важливіше відчувати себе, передусім, представником свого етносу, а потім громадянином України:

- 1 – згоден
- 2 – скоріше згоден, ніж не згоден
- 3 – важко сказати
- 4 – скоріше не згоден
- 5 – не згоден

27. Головне для мене, відчувати себе представником свого етносу, а в певних ситуаціях – просто людиною, особистістю:

- 1 – згоден
- 2 – скоріше згоден, ніж не згоден
- 3 – важко сказати
- 4 – скоріше не згоден
- 5 – не згоден

28. Ким Ви себе, передусім, вважаєте?

- 1 – мешканцем села, району чи міста, в якому Ви живете
- 2 – мешканцем регіону (області чи кількох областей)
- 3 – громадянином України
- 4 – представником свого етносу, нації
- 5 – громадянином колишнього Радянського Союзу
- 6 – громадянином Європи
- 7 – громадянином Світу

29. Чи доводилося Вам особисто стикатися з фактами утисків (дискримінації) через Вашу етнічну належність?

- 1 – так
- 2 – ні
- 3 – важко сказати

30. Якщо Вам відомі факти дискримінації Вашої етнічної групи, то в якій сфері?

- 1 – у бізнесі
- 2 – у політиці
- 3 – у питаннях працевлаштування
- 4 – у сфері культури
- 5 – у питаннях релігії
- 6 – інші, пов'язані з навчанням у ВУЗі
- 7 – важко сказати, не пам'ятаю
- 8 – не відомі

31. Як, на Ваш погляд, ставляться до Вашого етносу та його традицій, представники інших етносів?

- 1 – доброзичливо
- 2 – з цікавістю
- 3 – байдуже
- 4 – з терпінням
- 6 – з підозрою
- 7 – неприязно
- 8 – інше

32. Я людина, яка

<i>Я людина, яка</i>	<i>Згоден</i>	<i>Скоріше згоден</i>	<i>В чомусь згоден, в чомусь ні</i>	<i>Скоріше не згоден</i>	<i>Не згоден</i>
1. Часто відчуває перевагу людей іншої національності					
2. Вважає, що права нації завжди вище прав людини					
3. Вважає, що у повсякденному спілкуванні національність не має значення					

<i>Я людина, яка</i>	<i>Згоден</i>	<i>Скоріше згоден</i>	<i>В чомусь згоден, в чомусь ні</i>	<i>Скоріше не згоден</i>	<i>Не згоден</i>
4. Зазвичай, не приховує своєї національності					
5. Вважає, що справжня дружба може бути тільки між людьми однієї національності					
6. Яка хотіла б відчувати перевагу свого народу над іншими					
7. Любить свій народ, але поважає мову і культуру інших народів					
8. Вважає, що взаємодія з людьми інших національностей часто буває джерелом неприємностей					
9. Байдуже ставиться до своєї національної належності					
10. Готова мати справу з представником будь-якого народу, незважаючи на національні відмінності					
11. Ніколи серйозно не ставився до міжнаціональних проблем					

33. Яку роль відіграє релігія в Вашому житті?

- 1 – дуже важливу
- 2 – скоріше важливу, чим не важливу
- 3 – скоріше не важливу, чим важливу
- 4 – не важливу
- 3 – важко сказати

34. До якої релігійної спільноти Ви себе відносите?

- 1 – буддистів
- 2 – греко-католиків
- 3 – іудеїв
- 4 – мусульман
- 5 – православних
- 6 – протестантів
- 7 – римо-католиків
- 8 – іншої _____
- 9 – не можу визначитись
- 10 – ні до якої

35. Ви оцінюєте роль церкви в громадському та соціальному житті країни, як:

- 1 – дуже важливу
- 2 – скоріше важливу, ніж не важливу
- 3 – скоріше не важливу, ніж важливу
- 4 – не важливу
- 3 – важко сказати

36. Якою мовою Ви спілкуєтесь у?

	<i>Українською</i>	<i>Російською</i>	<i>Іншою</i>
1. Сім'ї			
2. Університеті			
3. Колі друзі			
4. Магазині			
5. Транспорті			
6. Інтернеті			

37. Якими соціальними мережами Ви користуєтесь?

- 1 – вКонтакті
- 2 – Однокласники
- 3 – Фейсбук
- 4 – Твіттер
- 5 – інше

Демографічний блок:

38. Стать

- 1 – чоловік
- 2 – жінка

39. Вік

- 1 – 17-20 років
- 2 – 21-25 років
- 3 – 26-30 років
- 4 – інший

40. ВУЗ _____ Курс _____

Спеціальність _____

41. Регіон, в якому Ви проживали до вступу в університет:

- 1 – Схід
- 2 – Захід

-
-
- 3 – Південь
 - 4 – Північ
 - 5 – Центр

42. На даний момент Ви у матеріальному плані

- 1 – Самостійно себе забезпечуєте
- 2 – Частково себе забезпечуєте, частково допомагають батьки
- 3 – Повністю забезпечують батьки
- 4 – Живете на стипендію

43. До якої етнічної спільноти Ви себе відносите?

- 1 – Білоруси
- 2 – Греки
- 3 – Євреї
- 4 – Кримські татари
- 5 – Американці
- 6 – Німці
- 7 – Поляки
- 8 – Румуни
- 9 – Росіяни
- 10 – Вірмени
- 11 – Українці
- 12 – Цигани
- 13 – Вихідці з африканських країн
- 14 – Молдавани
- 15 – Чеченці
- 16 – Китайці
- 17 – Угорці
- 18 – Вихідці з арабських країн
- 19 – Іншої

45. Рідна мова

- 1 – українська
- 2 – російська
- 3 – інша

АНКЕТА:

Иммигранты в принимающем обществе:

вызовы для образования

**(анкета складена російською мовою,
оскільки значна частина іммігрантів не володіє українською)**

Социологический центр имени М. П. Драгоманова
Центр эвалюации научно-образовательных и социальных программ

Иммигранты в принимающем обществе: вызовы для образования

Уважаемый респондент

Социологический центр имени М. П. Драгоманова и Центр эвалюации научно-образовательных и социальных программ проводит социологическое исследование об иммигрантах в принимающем обществе. Целью исследования является изучение особенностей интеграции людей из других стран в украинское государство. Главное направление исследования касается образовательного пространства, а именно: уровень социального заказа на образование в иммигрантских сообществах.

Названная тема является очень актуальной для современного украинского общества. Мы надеемся, что Ваше мнение поможет определенным образом выявить состояние проблемы освоения образования иммигрантской общиной в Украине.

Анонимность Вашего личного мнения гарантирована.

1. Почему Вы приехали именно в Украину?

1. Здесь уже были друзья (родственники) и мы решили, что будем здесь не одни
2. Была информация, что в Украине можно нормально устроиться
3. Сложилось как то случайно
4. Украина близко к Западной Европы, то можно потом поехать туда
5. Я здесь учился, мне было хорошо и я решил остаться
6. Была информация, что в Украине легко получить статус иммигранта
7. Была информация, что в Украине можно получить качественное образование и недорого

2. Какое Вы имеете образование?

1. Незаконченное среднее
2. Среднюю
3. Среднее специальное (колледж)
4. Высшее или незаконченное высшее
5. Другое _____

3. Если Вы имеете высшее или среднее специальное образование, то по какой специальности?

1. Экономическая
2. Финансовая

-
-
3. Химическая
 4. Информационные технологии
 5. Педагогична
 6. Строительство
 7. Электротехническая
 8. Иное _____

4. Если у Вас есть среднее специальное или высшее образование, то Вы работаете в Украине по полученной специальности?

1. Да
2. Нет

5. Если Вы не работаете в Украине по полученной ранее специальности, то почему?

1. Украинские работодатели относятся к образованию моей бывшей страны критически
2. Мое образование не выдерживает конкуренции на рынке труда в Украине
3. Моя специальность не пользуется спросом в Украине
4. Другое _____

6. Если у Вас есть среднее специальное или высшее образование это помогает Вам

1. Найти себе место на украинском рынке труда
2. Иметь хорошие общественные коммуникации
3. Адаптироваться к типичной украинской обыденности (тип жилья, еда, транспорт, учреждения досуга)
4. Найти хорошую работу
5. Налаживать добрые отношения с теми, среди которых Вы работаете
6. Иметь хорошие отношения с соседями
7. Уметь общаться с представителями государственной власти
8. Уметь общаться с друзьями своих детей

7. Хотели бы Вы получить высшее или среднее специальное образование в Украине?

1. Да хотел бы
2. Нет, не хотел бы
3. Затрудняюсь ответить

8. Если хотели бы то какое?

1. Среднее
2. Среднее специальное
3. Высшее

9. Как Вы думаете, наличие среднего специального или высшего образования является полезным для человека, если он приезжает в другое общество и планирует в нем жить?

1. Очень важно

- 2. Важно
- 3. Трудно ответить
- 4. Не важно
- 5. Совершенно не важно

10. Хотели бы Вы чтобы ваши дети получили

	<i>Да</i>	<i>Нет</i>	<i>Трудно ответить</i>
Среднее образование			
Среднее специальное			
Высшее			

11. Если Вы не хотите получить образование в Украине то почему?

12. Вы можете разговаривать на украинском языке?

- 1. Да
- 2. Нет

13. На каком языке общаетесь с окружающими?

	<i>На украинском</i>	<i>На русском</i>	<i>На смешаном</i>
На работе	1	2	3
В месте Проживания (соседи)	1	2	3
В общественных местах (транспорт, кино, театр, стадион, иное)	1	2	3

14. Если Вы не знаете украинского языка, то хотели бы изучить?

- 1. Да
- 2. Нет
- 3. Трудно ответить

15. А Вы готовы платить за обучение украинскому языку?

- 1. Да
- 2. Нет

16. Если у Вас есть дети школьного возраста, то где они учатся?

- 1. В типичной украинской школе
- 2. В частной школе
- 3. В гимназии
- 4. В лицее
- 5. В колледже

-
-
6. В университете
 7. Другое _____

17. Как Вы думаете, можно ли в Украине быть успешным на основании того образования, что Вы получили в родной стране?

1. Да, можно
2. Нет нельзя
3. Трудно ответить

18. По Вашему мнению, наличие образования помогает взаимопониманию, дружбе, сотрудничеству между Украиной и теми, кто приехал из других стран?

1. Да, я думаю, что помогает
2. Нет, я думаю, что образование не помогает
3. Трудно ответить

19. Скажите, пожалуйста, с какими трудностями сталкиваются Ваши дети при обучении в украинской школе?

1. Трудности при овладении украинским языком
2. Трудности общения с учителями (дети их боятся, не обращаются за помощью, когда нужно)
3. Трудности общения с украинскими школьниками (игнорируют не хотят играть, оскорбляют, насмеваются)
4. Трудности с освоением различных учебных дисциплин
5. Что еще? _____

Демографический блок

20. Ваш пол

1. Мужчина
2. Женщина

21. Ваш возраст

1. 25 – 35
2. 36 – 50
3. 51 и больше

22. К какой религии Вы себя относите?

1. К христианской
2. К исламской
3. К буддистской
4. Иное _____

23. Ваше семейное положение

1. женат, замужем
2. не женат, не замужем

24. Ваше образование

1. Неоконченное среднее
2. Среднее
3. Среднее специальное (колледж)
4. Высшее или незаконченное высшее
5. Другое _____

25. Страна из которой Вы приехали

26. Вид занятости (работа)

1. Предприниматель (собственник)
2. Торговец
3. Грузчик
4. Частично занятой
5. Строитель
6. Преподаватель
7. Врач
8. Другое _____

27. Жилье

1. Собственное
2. Аренда

28. Дети

1. один ребенок
2. два ребенка
3. три ребенка
4. четыре и более

ФОКУС-ГРУПА. ЗМІСТ ГАЙДІВ

1. Країни походження та освітні наміри іммігрантів.

- 1.1. З якої саме країни Ви приїхали в Україну?
- 1.2. Що саме Ви знали про Україну коли наважились емігрувати?
- 1.3. Чи збираєтесь Ви і у майбутньому жити в Україні? Чи бачите Ви майбутнє Ваших дітей в Україні?
- 1.4. Що Ви знаєте про систему освіти в Україні? (зрозуміти що знають і що гарантує держава в системі освіти).

2. Проблеми, з якими стикаються іммігранти в системі української освіти.

- 2.1. Оцінки якості та перспектив української освіти.
- 2.2. Наскільки освіта в Україні була корисною для Вас, щоб Ви хотіли змінити, які нові компетенції отримати в теоретичній та практичній площині.
- 2.3. Що саме Вам дало навчання в Україні?
- 2.4. Чому освіта і отримання освіти взагалі і освіти вищої є важливим для людини?
- 2.5. Якщо людина приїхала жити в іншу країну, що їй допоможе краще адаптуватися до нових умов життя – гроші, освіта, культура його країни.
- 2.6. Які мови Ви знаєте, наскільки вільно використовуєте?
- 2.7. Чи Ви бачите перспективи в Україні для себе і своєї родини?

АНКЕТА:
Експертне опитування

1. Как Вы считаете, приезд иммигрантов в Вашу страну позитивно или негативно влияет на экономику страны? (0-5) *(анкета складена російською мовою, оскільки значна частина іммігрантів не володіє українською).*

позитивно	1	2	3	4	5
-----------	---	---	---	---	---

негативно	1	2	3	4	5
-----------	---	---	---	---	---

2. Как Вы считаете, приезд иммигрантов разрушает или улучшает культурную жизнь Вашей страны? (0-5)

разрушает	1	2	3	4	5
-----------	---	---	---	---	---

улучшает	1	2	3	4	5
----------	---	---	---	---	---

3. Как Вы считаете, с появлением иммигрантов Ваша страна стала лучшим местом для жизни или худшим? (0-5)

лучшим	1	2	3	4	5
--------	---	---	---	---	---

худшим	1	2	3	4	5
--------	---	---	---	---	---

4. Можно, на Ваш взгляд, говорить о влиянии иммигрантов на межэтнические коммуникации в принимающем обществе?
5. Можно, на Ваш взгляд, говорить о влиянии иммигрантов на межкультурные коммуникации в принимающем обществе?
6. Как Вы оцениваете возможности иммигрантов адаптироваться до образовательного пространства принимающей страны?
7. Какие, на Ваш взгляд, факторы влияют на образовательную интеграцию иммигрантов в принимающее общество *(их материальный статус, разница в системе образования, мировоззренческие практики, особенности национальной культуры)?*

Наукове видання

В. Б. Євтух, Г. О. Кісла, Л. В. Савенкова

**ІММІГРАНТИ У КОНТЕКСТІ
ЕТНОНАЦІОНАЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ**

Монографія

Відповідальний редактор – Л. Макаренко

Технічне редагування – Т. Меркулова, О. Гордашевська

Верстка – Т. Ветраченко

Підписано до друку 11 грудня 2019 р.

Формат 60x84/16 Папір офісний. Гарнітура Таймс. Друк офсетний.

Ум. друк. аркушів 11,87. Обл.-видав. арк. 8,65.

Наклад 300 прим.

Віддруковано з оригіналів
